

LESBO

Lesbo

1

Politična, socialna in kulturna revija.

Številka 23.

Id.: 2012: DELO.

—

»Pizdi me, da liberalci in levičarji med homoseksualci ne vidite razlike.

Pizdi me, da po pravilu vedno raje podprete manj polemične in progresivne lezbijke. Pizdi me, da veste, kaj delate. Pizdi me, da potlačujete svoj sram ali slabo vest, če ju sploh še premorete. Pizdi me, da od tega, ko podprete točno določen profil homoseksualca, od tega sami profitirate. Pizdi me, ker zaradi tega vzdržujete status quo. Pizdi me, ker imate navkljub temu poln gobec egalitarnosti.«

2

Uvodnik

3 Nataša Velikonja: »*Delo, umetnost, avtonomija*«

-

Delo

5 Tatjana Greif: »*Minsko polje in bodeča žica: Pogoji dela in zaposlovanja v objemu kapitalizma*«

13 Suzana Tratnik: »*Curriculum vitae ali kako prevarati telo*«

22 Nataša Velikonja: »*Kaj je narobe s temi ljudmi?*«

29 Ksenija Jus: »*Sirtaki na Slovenskem ali Slovenija, od kod grdote tvoje*«

32 Urška Sterle: »*Pizdenje*«

-

Festival Lezbična četrť

35 Nataša Sukič: »*Lezbična četrť*«

47 Nina Dragičević: »*Degustirajte me*«

54 Časopis *Lezbnik*

72 Intervju z dr. Marino Gržinić o filmu »*Razmerja*«

78 Knjiga Nataše Velikonja in Tatjane Greif »*Lezbična sekcija LL: kronologija 1987-2012 s predzgodovino*«

-

Kultura

80 Tatjana Greif: »*'Asocialno je ženska': Portret Barbare Hammer*«

85 Intervju z Barbaro Hammer: »*Zakaj uporabljati tradicionalno ...*«

93 Maja Šučur: »*Preve(t)riti slovenistiko na Filofaksu*«

-

Literatura

100 Maja Predatoria: »*Kakšen okus ima včeraj*«

106 Ana Perić: »*Srbska posla*«

110 Maja Ličen: »*Glavni odmor*«

-

Nagrajeni fotografiji s festivala »Dnevi raznolikosti«

112 Maša Cvar: *Spremljevalni tekst ob nagrajeni fotografiji*

114 Petra Hrovatin: *Spremljevalni tekst ob nagrajeni fotografiji*

Nataša Velikonja

Delo, umetnost, avtonomija

–

Delo. Plačano delo. Na okrogli mizi o lezbični umetnosti na festivalu *Lezbična četrt* novembra 2012 je govorilo pet lezbičnih umetnic: tri magistre, ena doktorica znanosti in nagrajena pisateljica. Vse so brezposelne ali samozaposlene. Ne verjemite kriznemu univerzalizmu: kdo lahko preživi, je posebej izbrano. Dostop do dela je selekcioniran.

Kako poteka ta selekcija? Kje se v izključevanju, ki se dandanes zdi vsesplošno, skriva sovraštvo do lezbijk? *Ministrstvo za kulturo* govori lezbičnim umetnicam, ki se že leta bojujemo za pravico do dela, do preživetja, da naše delo ni *kvalitetno* in da ni skladno z *nacionalnim interesom*, pri čemer postavlja *kvaliteto* in *nacionalni interes* kot objektivni merili, kot čista in nevtralna pojma. Me odgovarjamo, da gre za izjemno agresivna filtra, ki ščitita točno določen, heteroseksualen družbeni red. Lahko razmišljate o sodobnih družbah kot strpnih, če želite, toda dejstvo je, da bi lezbijke dandanes bile bolj prisotne, če javnega prostora ne bi trdo čuvali kleni varuhi njegovih meja.

Ko lezbijke vstopamo, ali bolje, vdiramo v javni prostor, prinašamo v družbo pogled nanjo skozi lezbično perspektivo. Dobro preberite vse, kar smo napisale: pišemo o omejenem in sovražnem svetu. Pišemo o nasilju. Pišemo o lezbični sceni kot o zatočišču. O lezbičnih poljubih, ko so in ko jih ni. To je lezbični pogled. Ko kritiki govorijo, da *lezbični pogled ni univerzalen* – kar je še ena dogma, ki vodi v naše izključevanje – to pomeni zgolj to, da preprosto nočejo zavedanja o rasizmu, fašizmu in nasilju nad lezbijkami in da nočejo ničesar vedeti o ljubezni med ženskami. Zato smo izključene. To naj bo jasno. Kako zelo ta lezbični pogled ni vseč *varuhom meje*, ki stojijo na vrhu filtra in podeljujejo *dovoljenja za življenje*, doživljam slehernega dne.

Jeseni 2012, po petindvajsetih letih *lezbičnega gibanja*, smo zato preskočile v *Lezbično četrt*, v lezbični festival, ki je zgoščeno predstavil lezbično ustvarjalnost, ji odprl prostor in jo s tem znova postavil tudi v politični kontekst. In v trenutku je vzpostavljena lezbična avtonomija, kot že ničkolikokrat poprej, trčila ob očitke o *lezbičnem separatizmu* in postala problem. Ti očitki imajo do potankosti enako osnovo kot očitki o *manku univerzalizma* – prav tako se napajajo iz predpostavke, da naj bi lezbijke dosegle verodostojnost v javnem prostoru šele takrat, ko bomo

del širšega ljudskega gibanja, ko se bomo torej odpovedale specifični lezbični perspektivi, ko se bomo odpovedale najpreciznejšim umetniškimi ali političnim analizam tega, kako sovražstvo do lezbijk pravzaprav vpliva na naša življenja in kaj počnemo za lastno zaščito.

In te analize moramo opraviti, to sem prepričana, lezbijke same. O lezbištvu moramo govoriti lezbijke. Lezbijke potrebujemo avtonomne dogodke, kjer bomo tematizirale specifična lezbična vprašanja. Potrebujemo avtonomen prostor, kjer bomo sploh lahko artikulirale specifična lezbična vprašanja. Precej vprašanj nas povezuje z brati geji, precej vprašanj nas povezuje s sestrami feministkami, precej vprašanj nas povezuje s *trans* in *queer* sceno in ogromno vprašanj nas povezuje z antifašisti in antifašistkami. Toda. Zanimajo nas tudi osnovne konture lezbične razlike. Naj ponovim: te analize moramo opraviti lezbijke.

Tatjana Greif

Minsko polje in bodeča žica: Pogoji dela in zaposlovanja v objemu kapitalizma

—

Svetovna banka je svetovala Hrvaški, naj zmanjša stroške dela. Ta dikcija je zelo zgovorna. Priča, kako se vzpostavlja novi red. Podobne *obiske* globalne pluto-kracije je pred vstopom v Evropsko unijo, Nato in druge »integracije« sprejemala tudi Slovenija. In jih še danes. A tod se je novi red že vzpostavil, trdno zasidral in ukoreninil.

Z novim redom je zavladal tudi novi jezik. Čez noč so se pojavili izrazi, ki jih še pred nekaj leti nismo poznali: *dokapitalizacija*, *varna prožnost*, *tehnološki višek*, *fleksibilno odpuščanje*, *stroški staranja*, *zaostrena likvidnost*, *socialna kapica*, *korporativni menedžment*, *fiskalna vzdržnost*, *javno-finančni stres*, *multiplikativne investicije*, *hibridno posojilo*, *davčni prepad* ... Preplavila nas je vsa ta vulgarna nova terminologija, ki prihaja iz kapitalistično militantnega žargona Evro-ekonomistov, finančnikov, bankirjev, kapitalistične hobotnice, ki razpreda neštete lovke, duši in golta. Takšen, na humanost imun, surov kapitalistični novorek 21. stoletja se širi v vse pore družbenega tkiva, brez zadržkov ga recitira politika in repetitira medijski diskurz. Novorek se vali in kotali kot kepa, ogromna, vedno večja kepa, gor in dol in povprek po mrtvoudnem kadavru socialne in pravne države.

Pokvečena, izprijena dikcija ekonomsko-finančne sfere pospešeno pronica v ostale sfere družbe, kjer si potuhnjeno prilašča in zavzema kvazi-legitimne pozicije. Še zlasti neproblematizirano, netransparentno in boleče je to v polju umetnosti in kulture. Karavana gre neopazno mimo. Ko pride besedna zveza *korporativni menedžment* iz ust direktorja gledališča kot argument za odpuščanje, bi se moral sprožiti alarm. Ali ko postane »*turbulentni odziv na slovensko osamosvojitve*« kriterij za literarno nagrado. Ali ko floskula *zasebno-javno partnerstvo* v praksi pomeni, da občina novem *shopping centru* odkupi v kleti prostor za knjižnico in kulturno dvorano. Veletrgovec zgoraj na svetlem, kultura spodaj v kleti, pod zemljo. Lokalna oblast s takšno *zasebno-javno* kupčijo kupuje sramotno miloščino.

Danes, v *visoki demokraciji*, je pravica do dela in dostojne eksistence futuristični ideal, utopija. Nekoč, v bivšem sistemu, ki ga sedanji razred samodržcev razglašala za *zločinski*, je bila pravica do dela, socialne varnosti, zdravstvenega zavarovanja, šolanja in izobrazbe za vse temeljna postavka. Zapisana in udejanjena. Danes

pravice do dela ni – ne na papirju ne v resnici, socialno varnost in izobrazbo pa si lahko privoščijo zgolj tisti, ki zanjo plačajo.

Pod pragom revščine v Sloveniji živi 300 tisoč ljudi, tik na tem pa je še nadaljnjih 100 tisoč.¹ Posebna kategorija so revni zaposleni. Dve tretjini mladih dela na pogodbah za določen čas. 105 tisoč mladih je nezaposlenih. Leta 2013 bo zaradi varčevalnih ukrepov vlade 400 doktorjev znanosti ostalo brez službe. Več kot 14.000 slovenskih upokojencev ima pokojnino nižjo od 200 evrov. Slovenija ima 25-odstotni delež prekernih delavcev. Kar 96 odstotkov Romov v Sloveniji je nezaposlenih. O Romih se govori kot o »*prostovoljno brezposelnih*«. Romski svetnik Darko Rudaš opozarja, da ni pravo vprašanje, ali Romi želijo delati, ampak ali sploh imajo možnost, da bi delali. Med prijavljenimi na zavodu so tudi Romi z visoko izobrazbo.

Dalje. V Sloveniji je 400 tisoč delovnih migrantov, ki živijo v *vzporednem svetu*. Kršitve so prerasle v vzorce, vzorci pa v pravila.² V zadnjih štirih letih je Slovenija izgnala 90 tisoč migrantskih delavcev.

Feminizirani poklici – tisti v šolstvu, izobraževanju, humanistiki, družboslovju, zdravstvu, sociali, storitvenih dejavnostih – so slabše ali najslabše plačani poklici. Ženske za isto delo zaslužijo manj kot moški. V zdravstvu je ta razlika 27 odstotkov. Sindikalistke v *Gorenju* so izvedle raziskavo, ki je pokazala jasna odstopanja med višino plače za moške in ženske za isto delo. Zaradi učinka razlik v plačilu med spoloma na zaslužek v celotni življenjski dobi imajo ženske nižje pokojnine. Zato je bolj verjetno, da se bodo starejše ženske znašle pod pragom revščine. V Sloveniji je stopnja revščine žensk v starosti 65 let in več kar 28-odstotna, pri moških v isti starostni skupin pa skoraj enkrat manjša, 15-odstotna.

Študij na slovenskih univerzah uspešno zaključi več žensk kakor moških, za ženske je značilna višja izobrazbena stopnja, so bolj izobražene in bolj usposobljene. Vendar pa najvišja in najbolje plačana delovna mesta doseže manj kot tretjina žensk. Niti enega podjetja v državni lasti ne vodi ženska.

In vendar 42 odstotkov članstva evropskih sindikatov tvorijo ženske, to pomeni okrog 25 milijonov članic. To mogočno število pomeni potencial vpliva in moči. A v slovenskih sindikatih le redko obstajajo aktivne ženske sekcije ali mreže. Enako velja za ostale nevečinske kategorije članstva. Manjšine in ranljive skupine znotraj

¹ Podatki povzeti po biltenu *Anarhistka*, ZDUS in *Romano Kher*.

² Tiskovna konferenca ZSSS ob svetovnem dnevu migrantov, 18.12.2012.

sindikatoev ne uresničujejo pravice do samoopredelitve in dopuščajo prenos suverenosti na druge.

Leglo kršitev

Položaj in možnosti *ranljivih* – manjšinskih, prikrajšanih, marginaliziranih – skupin v družbi niso enaki ali primerljivi s tistimi, ki pripadajo dominantni večini. Dejavniki, zaradi katerih so ranljive, so zapleten preplet razlik: to so lahko osebne poteze, kot so spol, starost, spolna usmerjenost, invalidnost ali hendikepiranost, rasa, etnično, nacionalno poreklo, državljanstvo. Pa tudi mnogi drugi, na primer zakonski stan, družinski status, izgled, kulturna pripadnost, izobrazba, gmotni status, razredni izvor ...

Raznolikost in razlike med ljudmi lahko vplivajo zaviralno v vseh segmentih zaposlovanja – od dostopa do dela, razpisnih pogojev, razmer na delovnem mestu, nagrajevanja, napredovanja, odpuščanja, pa vse do pravic iz naslova zaposlitve. Pomenijo tudi večjo ogroženost glede neenake obravnave, nadlegovanja in diskriminacije. Manjšine in ranljive skupine so zaradi prikrajšanosti v zaposlitvenem življenju izpostavljene višji stopnji tveganja za socialno izključenost in revščino.³

Obdobja družbenih kriz zanikajo koncept človekovih pravic. Delodajalci zaradi t.i. gospodarske krize uvajajo restriktivne ukrepe varčevanja, ki ranljive in manjšinske skupine, tudi sicer nezaželene zaradi velikanskega bremena predsodkov, avtomatično izločajo kot nekonkurenčne. Krizne razmere so poligon za izkoriščanje in diskriminacijo. Šibkejši člani – starejši, ženske, migranti, ne-Slovenci, telesno ali drugače ovirani, Romi, bivši Jugoslovani in seveda drugi – ne predstavljajo zanesljivih, motiviranih in dovolj storilnih delovnih sil, pač pa tveganje za poslovne izgube. V takšnih pogojih je nekaj, čemur zakonodaja pravi *uresničevanje enakih možnosti in enakih pravic*, pravzaprav moteča zadeva.

Predsodki o migrantih in tujcih razgaljajo vso razsežnost evropskega belega nacionalizma in rasizma. Britanski sindikat *Unison* je v tematski raziskavi ugotavljal, kateri so najpogostejši sovražni pogledi na migrante. Najbolj razširjen strah –

³ Člani in članice *SVIZ Slovenije*, ki so se v letu 2012 udeležili regijskih seminarjev o ranljivih skupinah v sindikatu, so v lastnih vrstah identificirali naslednje ranljive skupine: zaposleni za določen čas, študentje, ki delajo preko napotnice, mladi raziskovalci, brezposelni diplomanti, zaposleni v glasbenem šolstvu, nepedagoški kadri v šolstvu, nekvalificirani delavci oziroma delavci z nižjo izobrazbo, učitelji in učiteljice, ženske, invalidi, LGBT, starejši, Romi ter mlajši moški učitelji.

»Migranti nas bodo preplavili!« – so takoj zavrgli s številčnimi dokazi. Dejansko gre za majhen, zanemarljiv odstotek v celotni lokalni populaciji. Naslednji očitek - »Ne potrebujemo tujih delavcev, če še naši nimajo dela« – prav tako ne drži. Migranti opravljajo dela, ki jih lokalna populacija noče, in delajo slabo plačane posle. In končno je tu še očitek – »Odžirajo nam plače« – ki prav tako ne stoji: migrantski delavci s svojim delom prispevajo k ekonomski rasti.

Zgodba ranljivih skupin v zaposlovanju je zgodba *prekernega dela*: to je delo brez pogodbe, delo za določen čas, pogodbeno, honorarno delo, sezonsko delo, delo s skrajšanim časom, preko agencij, študentsko delo, prostovoljno pripravništvo, samozaposlitev, delna upokojitve. Prekerni delavci so blago.

Prekernost pomeni ranljivost. Prekerne oblike dela so nestabilne, negotove in nezanesljive, z brez ali nizko stopnjo varnosti in socialne zaščite, slabšimi delovni pogoji, nižjim plačilom. Za tiste, ki so vključeni vanje, predstavljajo konstantno tveganje in negotovost. Prekernost je proizvod slepeče gonje neoliberalnega kapitalizma, ki terja nižjo in nižjo ceno dela, zato si je omislil sistem t.i. fleksibilnega trga dela, ki deluje skozi lažje manipuliranje z delavci, ohlapno regulirano odpuščanje, omejevanje pravic ...

Za svojo prekernost ter *izpad iz sistema* niso krivi posamezniki in posameznice, ker bi bili socialno neprilagojeni, nesposobni ali leni ali, kot trdijo veleumni ekonomisti, *nekonkurenčni*. Pri prekernosti gre za sistemske in objektivne, ne pa subjektivne razloge. »Delamo, a nismo zaposleni. Včasih kaj zaslužimo, a nimamo redne plače.« Ta izjava enega iz naglo naraščajoče množice *prekernih mladih* dobro ilustrira usodo večnega kolobarjenja med eno in drugo začasno *službo*. Delodajalci silijo mlade, da umetno podaljšujejo študentski status in delajo preko študentskih napotnic. Vlada sprejema »*spodbujevalne ukrepe za zaposlovanje mladih*«. Na primer prostovoljno pripravništvo. V praksi je to zaposlitev za določen čas, brez delovne dobe, plačila, prevoza, malice.

Ena od večjih prekerkih skupin so *samozaposleni*. Ti so obravnavani kot delodajalci in torej nimajo delavskih pravic – nimajo bolniške, letnega dopusta, regresa, možnosti za regeneracijo delovnih sposobnosti.⁴ Ena od posledic statusa samozaposlenih je tako tudi izčrpavanje. Po podatkih društva *Asociacija samozaposleni* dramski igralec v Sloveniji zasluži do 60 odstotkov manj kot redno zaposleni igra-

⁴ To je med drugim v nasprotju s *Splošno deklaracijo človekovih pravic*, ki v 24. členu določa: »Vsakdo ima pravico do počitka in prostega časa, vključno z razumno omejitvijo delovnih ur, in pravico do občasnega plačanega dopusta«.

lec, hkrati pa je njegov vložek okrog 30 odstotkov višji. Takšno stanje je značilno za t.i. tranzicijske države, drugod, na primer v Avstriji, imajo samozaposleni delavske pravice in se lahko včlanijo v sindikat.

Slovenija sodi po deležu *zaposlenih za določen čas* med prvih pet držav v Evropski uniji. *Zakon o delovnih razmerjih* določa, da se po pogodbi za določen čas isti delavec za isto delo pri istem delodajalcu lahko zaposli za največ dve leti. Kljub tej omejitvi se v praksi »*verižno*«¹ zaposluje tudi po petnajst let in več, in sicer tako, da se delno spremeni besedilo pogodbe o delu, da si delodajalci po dveh letih *izmenjajo* zaposlene za določen čas in podobno.

Tretjina vseh v *šolstvu* zaposlenih *žensk* ima obliko zaposlitve za določen čas. Ta oblika zaposlitve sodi med nestalne in nestabilne, poleg tega je povezana z večjo stopnjo izkoriščanja in več delovnimi obremenitvami. Večja je tudi stopnja nadzorovanja, discipliniranja, utišanja. Po drugi strani je značilno, da se zaposleni za določen čas ne povezujejo ali organizirajo, da bi tako nasprotovali zapostavljanju. Zaposleni za določen čas so sindikalno nepovezani in neorganizirani. V šolstvu so v takšno zaposlitev vpete mlajše ženske, pogosto deležne pritiskov, izsiljevanj, zanje delodajalci predvidevajo, da se ne bodo upirale, temveč »*potrpele*«² in se podredile. Med razloge, zakaj se ranljive skupine ne sindikalizirajo in organizirano zoperstavijo neenakosti, sodijo strah pred izgubo službe, strah pred tem, da bi kršitve prijavili ali reševali po uradni, morda celo pravni poti, nezaupanje v sindikat in prepričanje, da sindikat ne ukrepa, da jih ne more ali ne zna zaščititi.

Evropske raziskave kažejo, da sodi Slovenija med države z visokim deležem *neavtonomnega dela*. Neavtonomno delo je bolj značilno za manualne poklice. Kaj pomeni neavtonomno delo za intelektualne poklice? Kaj pomeni, če so, denimo, učitelji in učiteljice pri svojem delu neavtonomni?

Videti je, da zaščitna zakonodaja v polju zaposlovanja ni zadostna rešitev, saj se njena implementacija v praksi ne izvaja. To je sicer značilno za pravni red, ki se nanaša na zaščito človekovih pravic, preprečevanje in odpravljanje neenakosti. Vzroki so sistemski, od nedelovanja državnih služb, zlasti delovnih inšpekcij in apatičnih birokratskih pravnih regulativ, neobstoja monitoringa, neobstoja podpornih mehanizmov za implementacijo pravnih predpisov, do neozaveščenosti in pasivnosti žrtev kršitev in diskriminacije, ki se praviloma pogreznejo v molk. Počasna in sramežljiva je tudi senzibilizacija delodajalcev in sindikatov; izjemno redki so tisti, ki se lotevajo ukrepov zoper ideološko kontaminiranost, ki vodi v zapostavljanje in neenakost.

Sindikati

Sindikati v razmerah zaostrenega kapitalizma vse težje obvladujejo situacijo in komaj dohajajo premoč ekonomsko-finančnih elit t.i. svobodnega trga. Na preizkušnji je zgodovinsko poslanstvo sindikata, ki se v tem trenutku sooča z lastnima omejitvama – zastopanje delavstva po principu enotnega delavskega razreda in zastopanje zaposlenih v trajnem delovnem razmerju. Ena od posledic je upad članstva. V zadnjih desetletjih je v evropskem prostoru prisoten upad interesa za članstvo v sindikatih, ljudje se ne sindikalizirajo.

Sindikati praviloma zastopajo ljudi, ki so v stalnem delovnem razmerju. Če je bilo *trajno delovno razmerje* nekoč pravilo, norma, je danes dobesedno del ljudi zaposlen za določen čas ali v prekernih oblikah dela, ključni delež je tudi delež nezaposlenih. To utegne pripeljati do trenja med zaščitenimi in nezaščitenimi kategorijami delavcev in odpreti konflikt med različnimi segmenti delavskega gibanja.

Zgodovinsko gledano so sindikati pri obrambi delavskih interesov uporabljali unitaren, *razredno zasnovan pristop*. Ideja skupnih interesov enotnega delavskega razreda oziroma industrijskega delavstva je služila za izgradnjo ideje o delavski internacionali, o solidarnosti in vzajemnosti med delavci v različnih panogah. A delavski razred v 21. stoletju ni homogen; nasprotno, težko sploh še govorimo o delavskem razredu kot razredni kategoriji. Unitaren zornik kot zožuje pogajalske možnosti, saj ne zmora zaobjeti in procesirati vseh mnogoterih specifik članstva. Poleg tega so sindikalne organizacijske, odločevalske in pogajalske strukture na splošno podreprezentirane v smislu direktne zastopanosti članstva, zlasti žensk, manjšin in ranljivih skupin. Prezrt ostaja neprecenljiv potencial manjšin in prikrajšanih skupin kot nosilcev delavskega aktivizma.

Nekateri evropski sindikati skušajo premostiti deficit notranje demokracije in bolj uravnoteženo reprezentirati članstvo. A redefinicija pojmov in reforma sindikalne prakse v delovnem oziroma zaposlitvenem življenju je izziv za sindikate prihodnosti.

Zaradi ne vključevanja *manjšinskih perspektiv in interesne raznolikosti članstva* se hierarhija pogajalskih vsebin znotraj socialnega dialoga odraža kot zrcalna podoba dominantnih struktur v sindikatu. Pogajalski fokus in vsebinske pozicije na lestvici prioritet so pozicionirane po okosteneli logiki, ki kot vodilo sindikalizma postavlja obrambo delavskih pravic, kot so bile zastavljene v zgodnjih fazah sindikalnega gibanja. Vprašanje diskriminacije tako še vedno ostaja *izven* objektivna, *ločeno* od glavnih in pomembnih pogajalskih vsebin. Če bi prikrajšane in utišane skupine

oblikovale referenčne točke za pogajalsko agendo skozi lastne interese, bi temu ne bilo tako.

Obstoj, vpliv in pogajalska moč sindikata temeljijo na njegovem članstvu. In obratno: članstvo potrebuje sindikat za zaščito temeljnih delavskih pravic, ki so bile v preteklosti pridobljene in ohranjene prav zaradi sindikalnega boja in niso bile dane same po sebi. A to članstvo ni amorfna, homogena skupnost, temveč razpršeni spekter, ki se razlikuje glede na spol, starost, raso, etnično pripadnost, hendikepiranost, spolno usmerjenost ali identiteto, status zaposlitve, fizično ali nefizično delo, vrste poklicev, izobrazbo, izkušnje ... Detektiranje *manjšinskega ozadja* sindikata je ena od poti, kako dosehati tiste, ki so na trgu dela neinformirani ali pomanjkljivo informirani in ki zaradi neozaveščenosti glede svojih pravic in marginaliziranega položaja nastopajo manj suvereno. Povezovanje manjšin za aktivizem v sindikatu ni separatizem ali getoizacija. Njihova prednost sta *motiviranost* in *legitimnost*, ki izhajata iz avtentične, dejanske izkušnje zapostavljenosti in marginalizacije.

Pravica do dela

49. člen *Ustave Republike Slovenije* iz leta 1991 zagotavlja svobodo dela: »Zagotovljena je svoboda dela. Vsakdo prosto izbira zaposlitev. Vsakomur je pod enakimi pogoji dopustno vsako delovno mesto.«

Svoboda dela seveda ni enako kakor pravica do dela. V ustavnem poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah pravica do dela ni definirana. 49. člen je ohlapen in pravno neoprijemljiv.

Ustava SFRJ in *Ustava SR Slovenije* iz leta 1974 sta pravico do dela opredeljevali kot *temeljno* in *neodtujljivo človekovo pravico*. Izhajali sta iz postavke, da celotni družbeni položaj človeka temelji na delu.

Poglejmo, kaj o tem pravi *Splošna deklaracija človekovih pravic*: ta mednarodni akt iz leta 1948 v 23. členu konkretno navaja: »Vsakdo ima pravico do dela in proste izbire zaposlitve, do pravičnih in zadovoljivih delovnih pogojev in do varstva pred brezposelnostjo.«

Kaj in kje sploh je svoboda *brez* dela? Kaj in kje je avtonomija *brez* svobode?

Britanski sindikat *Unison* je leta 2011 natisnil letake z nedvoumnim sporočilom proti skrajno desničarskim politikam: »Sindikati združujejo – skrajna desnica ločuje!«

Letaki nazorno pojasnjujejo, zakaj so desničarski skrajneži grožnja vrednotam, za katere se zavzema sindikat, kje pretijo nevarnosti konservativnih politik in zakaj je kampanja nujna.

Več v:

- Tatjana Greif: *Delovanje ranljivih skupin v sindikatu*, Škuc, Ljubljana, 2012.
- Tatjana Greif/Nataša Velikonja: *Dobre prakse sindikalnega delovanja ranljivih skupin*, Škuc, Ljubljana, 2012.

Suzana Tratnik

Curriculum vitae ali kako prevarati telo

–

Lenarjenje me je že od nekdaj dolgočasilo, zato sem vedno rada kaj počela, a nikoli nisem bila posebej poklicno uspešna, in s tem stavkom mislim natančno to: da nisem uspešna v poklicih. Čeprav sem za to hodila v šole, celo diplomirala in magistrirala, pa še kakšen izobraževalni dodatek in »zaželena izkušnja« bi se našla v mojem CV-ju.

Moje prvo »pravo« enomesečno delo je bilo v času poletnih počitnic, ko sem končala drugi letnik srednje šole. Mama je rekla, da se moram navaditi na dejstvo, da se denar služi in da nikomur ničesar ne pade z neba – in meni res skoraj nikoli ni. Tako sem delala v trgovini, skupaj z drugimi praktikanti in praktikantkami, ki so se vpisali v srednjo trgovsko šolo. Bili pa smo deklice in dečki za vse, za kar smo dobili plačilo, ki je bilo morda dvakratnik mesečne občinske štipendije.

Naslednje poletje sem en mesec nadomeščala uradnico v t. i. prometni pisarni takratne *ABC Pomurke*. To je pomenilo, da sem vpisovala kilometrino, ki so jo opravili prevozniki mesa in mesnih izdelkov po vsej Jugoslaviji, jim delila posebne bone za bencin in plačo v plavih kuvertah. Znašla sem se v izključno moškem okolju, tudi šef in drugi sodelavec sta bila moška. Najbrž bi morala reči, da sem se znašla v pravem mačističnem okolju, in kot sedemnajstletnica sem bila prve dni s strani nekaterih šoferjev deležna strahotnega verbalnega spolnega nadlegovanja. Mami sem poskušala pojamrati, da enostavno ne morem poslušati tistih svinjarij in debilnosti, ki mi jih dan na dan trosi nekaj šoferjev, medtem ko jaz lahko samo sedim na svojem delovnem mestu in to prenašam. Pa mi je odgovorila, da ve, kakšni so, ampak naj se navadim na to in se utrdim, kajti v poznejšem (poklicnem) življenju ne bo bistveno drugače. In res nikoli ni bilo lahko. Tiste šoferje sem potem le ukrotila, nekatere z osornim govorjenjem, druge z molkom, tretje tako, da smo šli skupaj na kavo, tako da sem tam delala še naslednje počitnice. In celo raje tam kot pa v trgovini, kjer je bilo med prodajalkami in tudi prodajalci veliko obsojanja in opravljanja zlasti mlajših zaposlenih.

V času študija sem začasna dela jemala v glavnem preko študentskega servisa, zlasti kot čistilka v raznih zavodih in inštitucijah, v laboratoriju, porodnišnici in ponoči v pekarni ali pa kot delavka za tekočim trakom. Nikoli nisem imela dovolj poguma ali pa dovolj živcev, da bi vzela bolj »čisto«, toplo in bolje plačano pisar-

niško delo. Že takrat sem vedela, da ob vsakodnevnih, t. i. površinskih stikih z ljudmi v istem prostoru trpim, in da mi bolj ustrezajo delovna mesta, na katerih nimaš veliko opravkov ne s strankami ne s sodelavci. Zato tudi nisem nikoli delala na nobeni recepciji, kaj šele kot natakara v šanku. Nisem si znala predstavljati, da bi bila sposobna dan na dan igrati prijaznost, potrpežljivost, krotiti pijance in tečnobe, streči in računati hkrati, pa še prenašati seksizem naš vsakdanji ali pa držati veliko terapevtsko uho za nekatere goste. Večkrat pa sem pri dveh znankah prevzela vlogo hišne pomočnice, se pravi, da sem likala, pospravljala, čistila ..., za kar sem ponavadi dobila kosilo in nekakšno žepnino. To mi je bila pravzaprav zelo ljuba zaposlitev. Edino hišno delo z ljudmi, ki sem ga opravljala, je bilo poučevanje angleščine desetletne deklice intelektualnih staršev. Deklica je bila zelo brihtna, bila je vajena mnogih izvenšolskih dejavnosti in pri uri je bila vedno kar zbrana, še najbolj pred novim letom, ko je lahko vsakič zapela »Jingle Bells«. Poučevala sem jo kakšne pol leta, plačilo je bilo sprotno.

Ker sem si želela študirati nekaj v zvezi s filmom ali z jeziki ali s pisanjem, sem se vpisala na *Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo*, z načrtom, da se v 3. letniku specializiram za novinarstvo. Ko pa sem bila na praksi pri časopisu in radiu v domačem kraju, sem ugotovila, da novinarski poklic ni ravno tisto, o čemer sem sama sanjala. Spremljanje vsakodnevnih dogodkov se mi je zdelo nekaj najbolj dolgočasnega na svetu, še več, upiralo se mi je hoditi na teren in, recimo, pisati prispevke o vsakoletnem srečanju folklornih skupin in letnem pridelku ali pa vzeti magnetofon in snemati izjave prodajalk in kupcev o posezonskem znižanju artiklov. Uspelo mi je narediti samo eno solidno radijsko mladinsko oddajo o pomanjkanju alternativne subkulture v malem mestu. To je bilo tudi edino, kar me je zares zanimalo. In imela sem slabo vest, ker sem ugotavljala, da spet nečesa ne zmorem izpeljati, ker me ne zanima vsak drugi ali tretji drek na tem svetu, v katerem živimo, in ker se ne znam delati, da rada pokrivam sleherno temo. Želela sem si pisati bolj esejistično – ampak koga bi to sploh zanimalo? Tako sem se v 3. letniku odločila za smer analitično-raziskovalna sociologija. Opustila sem novinarstvo, čeprav me ni nikoli nehalo spremljati in še danes kar redno pišem članke, reportaže, intervjuje, kritike za razne medije, zvečine seveda »alternativne«.

Trajalo je precej časa, preden sem dobila prve prevajalske posle za revije in potem za manjše založbe. V času študija sem prevedla že veliko, ampak vse to je bilo povezano z mojim delom v lezbični sekciji *LL*, zlasti za bilten *Lesbozine*, in vse to je bilo seveda neplačano.

Ko se je moj študij bližal koncu, me je grabila panika, kaj bom delala in kako bom sploh preživel. Ugotavljala sem, da to dvojje ne gre nujno skupaj – ena stvar je

delati tisto, kar imaš rada, druga stvar pa je delati tisto, za kar dobiš denar. Če se to dvoje združi, je super, ampak največkrat se ne.

Po končanem študiju sem se prijavila na *Zavodu za zaposlovanje*, kar pa je bilo za nekaj časa tudi vse – tam smo bili razdeljeni po spolu in jaz sem dobila referentko, ki je imela čez ženske iz moje občine. Potem sem se celo prijavila za nekaj služb, med drugim tudi za urednico leksikonov pri *Cankarjevi založbi*, kjer je bila huda konkurenca, med kandidati in kandidatkami pa veliko takih, ki so že imeli službe, a so pretendirali na boljšo. Pri prvem situ sem šla skozi, pri drugem, v obliki dvournega pisnega izpita, kjer si moral dokazovati, da znaš urednikovati in prevajati iz dveh jezikov, pa ne več. Saj, tam mi je postalo jasno, da sem prišla popolnoma nepripravljena in brez vnaprejšnjih informacij. Padalka, pač. Službo pa je dobila neka ženska, ki sem jo takrat strašno občudovala in jo imela za nadspodobno, danes pa že vodi založbo.

Imela pa sem srečo, ker je bilo to obdobje, ko so tudi manjša podjetja in društva dobivala državno podporo za zaposlovanje pripravnikov. Tako sem sprva imela možnost postati pripravnica pri mirovnikih, kar se mi je uprlo po večurnem razgovoru oziroma večerji s koordinatorjem, ki mi ni odgovoril na vprašanje, koliko ur traja delovnik (hm, kot da se ne bi vedelo, da osem ur), češ da se to ne sprašuje, če delaš z veseljem – zato so pri njih ljudje po cele dneve v službi. Evo, jaz pa spet nisem imela tovrstnega veselja za celodnevno intimno združitev s službo in na svojo veliko srečo sem takrat dobila pripravništvo pri na novo nastali politični organizaciji *Roza klub*. Bilo je čudovito. V tistem času je politik Ante Marković poskušal poštimiti jugoslovanski dinar, tako da sem imela v resnici 1000 mark plače. Delala sem v pisarni *Škuca* na Kersnikovi šele od 14. ure naprej, ko so ostali, zaposleni pri *Škucu* in *Emzinu*, odšli domov. Sprejemala sem pošto, odpisovala, pošiljala revijo *Revolver*, pretipkavala tekste, dvigovala telefone, skrbela za organizacijo in prijave na *Roza tabore* ... Delala sem tisto, kar mi je bilo všeč, a seveda ni bilo denarja, da bi me po končanem enoletnem pripravništvu zaposlili. To je bila moja prva in zadnja redna služba v življenju.

Moja delovna knjižica pravi takole: 20.2.1991-19.2.1992 – zaposlena pri *Roza klubu* (pripravništvo zaključila kot novinarka-urednica). Po tistem nikoli več nisem bila tako »brezskrbna«, skoraj sama svoja šefica v službi, v katero mi zares nikoli ni bilo težko iti. Potem se je začela kalvarija. Opravljala sem obilo drobnih poslov, kot so prevajanje in pisanje člankov za časopise, pretipkavanje rokopisov v računalnik, urejanje *Revolverja* ...

Nekdo mi je rekel, da zapušča službo gimnazijskega profesorja in če bi se morda jaz potegovala zanjo. Nikakor. Vedela sem, da nisem sposobna za tovrstno poučevanje.

Daljšo obdobje sem kot honorarka delala kliping za *Pristop*, kar pomeni, da sem doma pretipkavala magnetograme oddaj na televiziji in radiju in da je to včasih trajalo celo noč, ker je bilo treba že zjutraj vse natipkano oddati za naročnike. Zaslужek je bil dober, kadar sem imela zelo veliko dela, tako da so se mi včasih vneli sklepi od tipkanja na pisalni stroj.

Potem sem nekaj časa delala na radiju *Poslovni val*, kjer me je priporočila Nataša Sukič, ki je prva začela tam delati. Bilo je prijetno, ker nas je bilo kar nekaj znanih ljudi, med drugim je tam delal tudi dramaturg in danes še režiser Alen Jelen, in sicer kot špiker. Sama sem sestavljala novice in delala intervjuje s področja gospodarstva. Ko je direktorjeva žena možu naročila, naj me ne dajejo v eter, ker sovraži moj glas, nisem več smela pred mikrofonom. Počasi je bilo dela vse manj in odšla sem še pravočasno, kajti zadnji ostali so dobili nadomestilo plačila v naturalijah, dobesedno v premogu in televizorju.

Poleti 1995 sem začela honorarno prevajati in prirejati članke za *Ono*, takrat še prilogo *Slovenskih novic* – urednici Sabini Obolnar me je prijazno priporočila Nataša Velikonja. V času, ko sem bila brez sleherne poklicne varnosti, mi je to delo veliko pomenilo in me je varovalo pred depresivnim razpoloženjem. Nekaj člankov o duhovnosti sem prevedla in priredila tudi za prilogo *Astro novice*. Takrat sem še pretipkavala tekste za revijo *Socialno delo* in pa knjigo ali dve pokojne psihologinje dr. Tanje Lamovec, zato sem se zelo veliko naučila o psihiatričnih uporabnikih, o ljudeh, ki slišijo glasove, o duševni krizi ...

Potem sem v drugi polovici devetdesetih začela pisati samostojne članke za *Razglede* in *Glamur* (pozneje *Gloss*). Objavila sem nekaj kratkih zgodb v *Dialogih* in *Primorskih srečanjih*, še prej pa v *Mentorju*, pri *Literaturi* pa mi niso objavili ničesar vse do leta 2001. Honorarji za objavo proze so bili skromni, moje veselje, ker morda le znam pisati, pa neizmerno. (Podobno kot že pri mojih prvih, celo plačanih pesniških in proznih objavah v osemdesetih pri *Politikinem zabavniku* in *Anteni*, potem pa tudi v *Mladini* legendarni literarni sredici *Mlada pota* in nekaj malega v *Tribuni*.) Trikrat sem sodelovala na natečaju za žensko kratko zgodbo v organizaciji *Urada za žensko politiko* in časopisa *Republika* oziroma revije *Jana*, dvakrat sem bila v ožjem izboru.

Leta 1995 sva skupaj z Natašo Sukič (kot Nataša V. Segan) izdali *L, zbornik o lezbičnem gibanju na Slovenskem 1984–1995* (Založba Škuc-Lambda). To je bil moj prvi večji honorar za pisanje.

Spomnim se nekega dne, ko sva se z Natašo odločili, da si morava poiskati neko delo. Klicali sva oglase v *Salomonovem oglasniku* in šli na nekaj naslovov nešteti pisarn in tistih agencij-za-vse-ali-nič v velikih stavbah, ki so začele brsteti v kapitalizmu. Najprej sva bili v čudni pisarni v Emonini stolpnici v Novih Jaršah, potem pa v pisarni nekega časopisa v stolpnici za Bežigradom. Časopis je izdajal urednik, ki se je razglašal za poslednjega slovenskega kralja in si je želel, poleg drugega, povrniti pravico do prestola. Tudi midve bi naj, poleg ostalih, pisali o tem, kako ga nova slovenska demokracija preganja in mu streže po življenju. Tistega norega dne sem vedela, da smo vsekakor vstopili v kafkovski blodnjak, tokrat imenovan slovenska demokracija.

V tistem času sem še nekajkrat poskusila najti službo. Ker se na *Zavodu za zaposlovanje* nisem več redno javljala, so me že izbrisali iz registra iskalcev zaposlitve. Prijavila sem se za službo v *Bežigrajski knjižnici*, bila sem na razgovoru, vendar službe nisem dobila. Potem sem dobila še vabilo na razgovor v *Delavski knjižnici*. Ko sem prišla tja, so me posedli, rekoč, naj počakam, ker je še veliko kandidatov pred mano. Zvečine smo bile ženske. Vsaka »zaslišana« kandidatka je sedela z dvema ženskama in enim moškim v pisarni z odprtimi vrati, tako da smo vsi slišali tistega moškega, ki je trenutno zasliševani kandidatki razlagal, da kot ženska in mati morda ne bo mogla dohajati vseh obveznosti te službe, kajti »biologija je pa le biologija«. Vstala sem in šla – odločila sem se, da se tokrat ne grem vojne proti seksizmu.

Kot pridna iskalka zaposlitve sem dajala prošnje tudi za delovna mesta »pod stopnjo svoje dosežene izobrazbe«. Tako sem najprej odkolesarila v neko državno firmo na Slovenčevi ulici, kjer bi delala kot enostavna pisarniška sila od 6. do 14. ure. Moški, s katerim sem se pogovarjala, mi je rekel, da to nikakor ne gre, da bi jaz jemala službo, ki je tako pod mojim nivojem in da je plača tudi temu primerno nizka. Pa da je prepričan, da bom odšla, čim bom dobila kaj boljšega. Naslednji poskus je bil državni zbor, kjer so iskali tipkarice za prepisovanje magnetogramov sej. Ker sem nekaj podobnega že počela, ko sem delala kliping za *Pristop*, se mi je zdelo, da sem prava oseba za to. A ni bilo tako. Moški in ženska na razgovoru sta bila zaskrbljena, da vendar ne smem vzeti tako dolgočasne službe, saj imam družboslovni faks, pa če sem prej delala pri *Škucu* in na alternativni sceni, potem mi bo v državnem zboru zares dolgčas. Njuna neposrednost je bila simpatična, žal pa mi ni priskrbel službe.

Še naprej sem vztrajala in pošiljala prošnje, pri čemer se spomnim le tistih, od katerih sem dobila vsaj pisni odgovor. Direktor neke firme, ki je iskala človeka z družboslovno izobrazbo, mi je pisal, da so za razpisano mesto že našli nekoga drugega in da me bodo kontaktirali, če se bo pojavilo drugo prosto mesto. Čez pol leta so me res – a kaj, ko sem se takrat že odselila in dobila pismo v roke z veliko zamudo. Prijavila sem se tudi za administrativno delovno mesto na neki jezikovni šoli. Čez mesec sem dobila slinast dogovor, kako da so veseli, ker sem se jim oglasila, in kako žalostni, ker me niso mogli osebno spoznati na razgovoru, ker nisem bila med izbranimi, »vendar ne zaostajate mnogo za drugimi kandidati«. Ta odgovor ni grenko nasmejal le mene, ampak tudi moje prijatelje in prijateljice.

Kot sourednica svoje prve knjige sem se slednjič le odločila zaprositi za status esejistke, takrat še »samostojne kulturne delavke«. Status sem dobila, vendar sem si prispevke (pokojnina, zdravstvo in drugi prispevki) morala plačevati sama, kar pa je zneslo zelo veliko denarja na mesec, poleg plačevanja najemnine za sobo in vsega ostalega. Za plačevanje prispevkov sem zaprosila *Ministrstvo za kulturo*, vendar moj esejistični opus ni dosegal njihovih standardov. Tako sem status po sedmih mesecih vrnila (14.10.1996–21.5.1997), ker nisem več zmogla plačevanja prispevkov. Nisem se pa niti spomnila, da bi se na negativno odločbo pritožila; nisem še vedela, da sta vztrajnost in teženje lahko tudi do 80 odstotkov »uspeha«.

Delala sem naprej, honorarno in na pogodbe, uredila sem si vsaj zdravstveno zavarovanje kot občanka. V tem času sem vpisala tudi magistrski študij na *Fakulteti za podiplomski študij ISH*, kjer so me oprostili plačevanja šolnine. Bogdan Lešnik in pokojni Iztok Saksida sta me predlagala za mlado raziskovalko, kar bi pomenilo, da bi lahko vsaj kakšno leto študirala in raziskovala svojo temo in počela druge stvari, v miru, z zagotovljenim dohodkom. Vendar sem imela že več kot trideset let in nisem več mogla biti »mlada« raziskovalka. Iz istega razloga nisem mogla dobiti prav nobene štipendije za podiplomski študij – neki profesor mi je slednjič celo predlagal, naj si preprosto izmislim letnico rojstva in se pomlajšam, saj tega nihče ne bo preverjal. Ampak si seveda nisem upala. Pa hotela sem dobiti upravičeno študijsko podporo.

Dobila sem honorarno zaposlitev kot distributerka pri založbi *Studia humanitatis*. Delala sem le nekaj ur dnevno, raznašala in pošiljala knjige, pisala položnice, nosila denar na banko ... Moj honorar je znašal med 25 in 30 tisoč tolarjev mesečno – povprečne neto plače v *Alpini* so znašale v letu 1996 58.364 SIT (Vir: *Delo – življenje*, leto 1997, letnik 35, številka 7/8), za podnajemniško sobo sem plačevala 200 nemških mark, zaslužila pa sem torej nekje med 270 in 330 takratnih nemških mark na mesec. Po notranjem sporu na *Fakulteti ISH*, ki je močno okrnil tudi ekipo

založbe *Studia humanitatis* oziroma je glavnina te odšla na svoje in ustanovila drugo založbo, sem dobila načelno ponudbo za eno od praznih uredniških mest. Ta ponudba se je končala tako, da sem slednjič po abecedi urejala vse naslove zbirke v kleti in tudi vse moje druge naloge so vse bolj oddaljevale od intelektualnega delovnega mesta – bila sem tam, kjer so me na nekaterih razgovorih prijazno odslavliali, češ da je to prenizko za moje znanje in izobrazbo. Honorarno delovno mesto na *Studii humanitatis* sem zapustila oziroma zamenjala za honorarno delo vodje ženskega programa pri *Zavodu za odprto družbo – OSI*, ki sem jo nastopila spomladi leta 1999. Moj honorar je bil 500 dolarjev, kar je bilo še kar solidno, moram pa reči, da je bila velika vrednost tega delovnega mesta zlasti ta, da sem lahko potovala in večkrat obiskala vzhodnoevropske in azijske prestolnice, denimo, Budimpešto, Sofijo, Beograd, Bukarešto, Varšavo, Ulan Bator, Peking ... Kazala se je zelo pičla možnost redne zaposlitve, a prišla sem med zadnjimi in George Szorosz je leta 2001 že ukinil ljubljansko fundacijo. Posamezni programi so se prestrukturirali. Za ženski program je bila prva možnost, da bi bila jaz zaposlena preko *OSI-Budimpešta*, vendar je padla odločitev, naj se ženski program, poleg ostalih, prestrukturira v *Mirovni inštitut*, kjer pa ga direktorica ni hotela sprejeti v celoti, tako da je slednjič zamrl oziroma je po mojem prenosu programa in sredstev od njega ostala sekcija *Žmreža* v okviru *Društva Škuc*, ki sem jo koordinirala nekaj let, in projekt *Lastna soba* (ideja in izdelava Ane Marije Kanc), v kateri sta zdaj občasni razstavni prostor in atelje za umetnice.

Izgubila sem torej še eno honorarno zaposlitev in še naprej krpala preživetje tudi s prevajanjem in pisanjem, med drugim sem »že« leta 1998 izdala svojo prvo kratkoprozno zbirko *Pod ničlo* in si s tem honorarjem končno popravila zobe. Prevedla sem že nekaj knjig za *Škuc-Lambda*, po izgubi zadnjega honorarnega dela pa sem imela čas dokončati svoj prvi roman *Ime mi je Damjan*. Potem sem si leta 2001 le upala zaprositi za status samozaposlene v kulturi – pisateljice, seveda tako, da bi mi prispevke plačevalo *Ministrstvo za kulturo*. Pravzaprav nisem imela več nobene druge izbire in bila sem že toliko stara, da me je misel na pomanjkanje delovnih let in ubožno starost začela spravljaliti v obup. Komisija *Ministrstva*, ki je ocenjevala moje delo, je zavrnila možnost plačevanja prispevkov, češ da moje delo »ne predstavlja bistvenega prispevka za slovensko kulturo« in da je »prisoten slab kreativen pristop«. Še danes ne vem, kako se kaže prisotnost slabega kreativnega pristopa. Kreativnost je ali pa je ni, ne more biti slaba ali dobra – vsaj po mojem. Ko sem dobila zavrnjeno odločbo, to je bilo nekega petka, sem jokala. Življenje se mi je ustavilo, ne bom imela nobenega leta delovne dobe, sem razmišljala, in crknila bom na cesti, še klošarka ne bom znala biti, ker težko moledujem ljudi še za tisto, kar mi pripada. Potem so me bodrili moji najbližji, naj se pritožim na *Ministrstvo za kulturo* in naj si zrihtam priporočila – odkrito so mi rekli, da so priporočila moških

vredna več, še posebej, če za status prosi ženska in deklarirana lezbijka. Priporočili sta mi prijazno napisala Andrej Blatnik in Evald Flisar. V drugo sem dobila status. O tem se je veliko pisalo po časopisih, ker je takrat imela težave s podaljševanjem tudi pesnica in esejistka Nataša Velikonja. Veliko je bilo vprašanj, ali gre za diskriminacijo lezbičnih avtoric ali pa zgolj za slabo kvaliteto pisanja. Lepo je ugibati o tem na drugi strani, sploh če se te nič ne tiče. Kot je že lepa slovenska kulturniška navada, sem slednjič slišala po kuloarjih, da oba člana komisije, ki naj bi odločala o vrednosti mojega dela, tega sploh nista prebrala v celoti. Oziroma eden je prebral roman in mu baje ni bil všeč, drugi pa ga je prebral šele po moji pritožbi in ugotovil, da mu je všeč, in da torej ni šlo za nikakršno homofobijo. To je zdaj slišati tako lahkotno.

Seveda se kalvarija s tem, ko dobiš status, ne neha. Živeti moraš v nenehnem strahu, ali boš imela dovolj dela za sproti, poleg tega živiš še v stalni bojazni, da boš zaslužila »preveč«, presegla cenzus in izgubila pravico do plačevanja prispevkov s strani *Ministrstva za kulturo*. Kajti ta status je bil v osnovi mišljen kot socialni korektiv in to tudi je. Ker pisatelji in pisateljice ter drugi umetniki oziroma umetnice navadno ne zaslužimo dovolj oziroma toliko, da nas ne bi rabil nihče podpirati. Seveda, če pogledam to z neoliberalističnimi očmi, si torej zaslužijo preživeti samo tisti, ki so komercialno naduspešni, ostali pa si lahko najdemo druge službe ali pa smo pač *nezaposleni v kulturi* (termin Urške Sterle, tajnice *Lezbične mafije*).

Seveda se mi je posrečilo enkrat preseči cenzus in eno leto sem toliko plačevala na mesec, da sem dobesedno gagala in vsak mesec sem pomislila, da pa vendar ne zmorem več plačevati 600 ali 700 evrov mesečno za prispevke in najemnino. Pa sem morala zdržati. Bodrilo me je tudi to, kar mi je rekla Nataša Velikonja, da namreč ne smemo popustiti, da nas hočejo zjebati in utišati tudi oziroma dandanes predvsem s pavperizacijo. Zato vztrajam, ker nočem na stara leta zmrzovati ob peči brez drv. Zato pišem prozo in članke, zdaj redno samo še za *Narobe*, prevajam, organiziram literarne večere, vodim okrogle mize, sodelujem pri projektih *Cafeja Open*, sekcije *Škuc-LL*, pri *Festivalu gejevskega in lezbičnega filma* – tistem tečnem manjšinskem festivalu, ki nima ne pisarne ne zaposlenih, samo ekipo, ki je zadovoljna s honorarjem enkrat na leto, ki najbrž ne dosega povprečne enomesečne plače. V naslednjih dveh letih imam zagotovljene tri prevajalske projekte in dve esejistični knjižni izdaji – upam, da bom našla čas tudi za pisanje romana. In tudi kot pisateljica potujem, kar je še vedno velika vrednost, in včasih lahko s prihranjenimi dnevnici pokrijem razliko za prispevke, ki si jih delno krijem sama, odkar sem letos padla v višji finančni razred (*Ministrstvo za kulturo* krije namreč samo za nižjega, drugega po vrsti). Seveda me je zgrabila stara panika, kako bom to zmogla, in potrebovala sem čas, da sem si malo obrnila glavo in pomislila, hej, v teh

časih si padla v višji finančni razred! In ko me je pred kratkim fotografiral Tihomir Pinter za svoj novi fotografski ciklus slovenskih književnikov, mi je rekel, da »je v teh časih zelo hrabro biti samozaposlen v kulturi«.

Velikokrat pomislim, da bi morda zamenjala zaposlitev, da ne bi bila več »samozaposlena v kulturi«, kar pomeni, da smo po novem samostojci v bistvu gospodarski subjekti. Zelo primerno. Da bi torej počela kaj drugega. Pa sem spet na začetku, kjer sem bila takrat, ko sem končala študij. Kaj drugega bi lahko počela in kako bi preživevala? Saj v resnici nihče ne potrebuje in ne želi mojega znanja – samo tista peščica morda, ki mi ga ne more poplačati, ampak prav ta si ga zasluži *pro bono*. Nikoli me nihče ni resno povabil k sodelovanju v kakšnem uredništvu ali kulturno-umetniškem projektu, zelo redko sem bila vabljenja k sodelovanju, za katero bi bila vsaj minimalno plačana. Nekaj časa sem pisala kritike »tu in tam« za *Večer* in *Ampak*, pisala sem kolumne za revije *Mag*, *Jana* in sobotni *Žurnal*, kjer so me precej vabili kot zunanjo sodelavko potem, ko sem leta 2007 dobila *nagrado Prešernovega sklada za literaturo*. Ampak tisk že tako nenehno usiha in tako zunanje kakor stalne sodelavce in urednike obeh spolov se nenehno odpušča in menjava kot stare gate.

Marsikje sem bila dobrodošla zunanja gostja, morda en tak mali bonus, padalka, ki pride, predstavi svoja samosvoja stališča, najboljše od vsega pa je, da potem z njimi tudi odide. Saj nič ne rečem, lepo je imeti svoja stališča, tista trmoglavost samosvoja, ampak povem vam, da ste z njimi vedno na dieti. Pa naj vsak/a sam/a presodi, ali je vredno. »Ali se ti to splača?« – je tako zelo slovensko vprašanje. Ali se ti kdaj povrne, da vztrajaš v svoji šibki neprilagojenosti, da se ne prisiliš niti toliko, da bi vsaj malo ali pa vsaj lažno zaživela v pravem svetu poslov, služb, posojil, rent, kreditnih kartic, priznanj, v svetu, kjer se srečujejo, spopadajo, slavijo in fukajo pravi možje in žene ...? Najbrž se mi ne bo povrnilo oziroma tega bržkone ne bom doživela. Da, nepopolna prilagojenost – ker to pač ni popolna neprilagojenost – me včasih utruja, obrobno tudi. Ampak ne znam drugače. To ni blef.

Za tekst v tej številki *Lesba* ni honorarjev. (Kaj pa je še novega?) Ampak tako pomembna se mi zdi ta vrnitev odpisanih, da namreč po dolgem času spet izide revija, za katero sem z veseljem napisala ta članek, ki mi ga ne bi naročil noben drug medij. Razlikujem dve vrsti dela: tisto, pri katerem se počutim avtentično, in tisto, pri katerem sem kakor nekdo drug. Pri slednjem vedno trpim, kajti »telesa ne moreš prevarati«, kot mi je pred kratkim pred *Cafejem Open* rekla Nataša Velikonja v pogovoru o tem, da lahko ure in ure počnemo tisto, kar zares ljubimo.

In glede na tale moj »curriculum vitae« – in glede na to, da sem razkrita lezbijka – lahko rečem vsaj to, da sem svoje telo le malokrat izdala.

Nataša Velikonja

Kaj je narobe s temi ljudmi?

–

22

Na nekem območnem srednješolskem srečanju mladih literatov in literatinj v neki oštariji v Ajdovščini, ki ga je v sredini osemdesetih organizirala *Zveza kulturnih organizacij Slovenije*, mi je pisatelj Vlado Žabot, ki je takrat zanjo opravljal nekakšno mentorsko vlog, dejal, da to, kar pišem, ni literatura, ni poezija, temveč dnevniški zapiski. Ob istem času sem na državni, torej jugoslovanski ravni, prejemala literarna priznanja – leta 1986 na »19. majskih srečanjih pesnikov srednješolcev Jugoslavije« v Kikindi in leta 1988 na »20. festivalu jugoslovanske poezije mladih« v Titovem Vrbasu. Če bi tedaj verjela Žabotu, bi ne napisala niti vrstice več. Pa mu nisem. Spominjam pa se, kako zelo sem bila takrat, še dijakinja, za tisto gostilniško mizo, kjer je potekalo srečanje in kjer je Žabot tako lahkotno delil svoje ideje o literarni verodostojnosti, potrta. Preden sem se nato odločila trmasto vztrajati. Morda je takšna uporna trma pri mladem človeku, kot sem tedaj bila, emancipacijsko dejanje, ki ga kasneje v življenju pripelje do večje svobode. Morda. Še več pa jih ob takšnih mentorjih preneha ustvarjati. No, z negativno oceno Vlada Žabota sem se kasneje v življenju srečala še enkrat, leta 2000, in prav tako me je metal ven iz literarne srenje – ampak takrat že na izvršilni ravni, kar bi lahko imelo konkretne negativne preživetvene posledice.

Leta 1992, po študiju na *Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani*, ki sem jo končala z desetko in *študentsko Prešernovo nagrado*, sem ob magistrskem študiju iskala službo. Zaman, seveda, in ob globokih ponižanjih, ki jih kot iskalka zaposlitve neizogibno doživim. O tem skorajda nima smisla pisati, teh zgodb je že dvajset let kolikor hočeš. Morda kdaj v prihodnje. A na tem mestu želim poudariti naslednje: lezbijke smo bile in ostale brez služb zaradi konkretnih odločitev konkretnih ljudi. Kot pridni magistrski študentki – podiplomske izpite sem opravljala z oceno deset – mi je založba *Znanstveno in publicistično središče* ponudila plačano uredniško delo. To so bila debela leta *mladih raziskovalcev* in njihovega prenosa v *sekundarne institucije*, torej, izven univerze. Vse, kar bi potrebovala za redno zaposlitev, je bila zgolj formalna vključenost v neko raziskovalno skupino na fakulteti, ki s tem ne bi imela nobenih ne finančnih ne kakršnihkoli drugih obveznosti. Takšen je pač bil pogoj, pravzaprav še en selekcijski filter: *sekundarna institucija*, v mojem primeru *ZIPS*, dobi sredstva za zaposlitev *mladega raziskovalca*, če je ta vključen v raziskovalno skupino na fakulteti. Najprej povprašam dr. Tineta Hribarja, diplomskega in magistrskega mentorja, ki mi reče, da mi ne more prav nič pomagati, ker

se je »losal birokracije«. Prav te besede uporabi, frajer. Gre pa za moje življenje. Potem se odpravim tja, kjer se mi zdi, da bi lahko dobila več zaslombe, torej k dr. Mirjani Ule na *Fakulteto za družbene vede*, ki pa me na sestanku prav tako odpravi, rekoč, da ima svojo raziskovalno skupino *že polno*. Tega sestanka ne bom nikoli pozabila: dr. Ule me za svojo mizo gostobesedno odpravlja, odpravlja in odpravlja, jaz sama se povsem zavedam, da mi iz rok polzi zadnja možnost za normalno zaposlitev, ob steni pisarne pa sedita dve absolutno molčeči dekleti, najbrž njeni *mladi raziskovalki*, okrog njiju se očitno ne dogaja nič takega, kajti v teh istih momentih onidve zavzeto, študiozno listata neke knjige, revije, nekaj pač, in šepetaje razpravljata, *mladi raziskovalki* pač.

Po tem sestanku sem obupala nad institucionalno urejenostjo življenja, o kateri nam v mladosti vsi pridigajo, nihče pa ne pove, da moraš zanjo utelešati ali pač postopno utelesiti lastnosti, ki s samim delom pravzaprav nimajo veliko povezav – so pa zelo povezane s specifičnimi socialnimi veščinami in triki, ki jih mnogi, morda celo večina, najprej občasno uporabijo, da si olajšajo vstop v sistem, a ta eksistenčialni konformizem postane sčasoma strateško bistvo njihovih celotnih življenj. O tem pozneje. Zatorej je tako bolje, si danes mislim v vse pogostejših trenutkih obupa, bijem sicer stalni boj za preživetje, a sem ostala svobodna, če svoboda pomeni vsakokratno dejanje zavračanja *oblasti drugih* nad teboj. In, seveda, lahko kreiram. Takrat sem bila pač prepričana, da je *vse to*, torej srednji sloj in svoboda in kreiranje, lahko pač združeno. Kakorkoli, skorajda pred zaključkom sem pustila magistrski študij, ker zanj nisem imela denarja in ker nisem imela denarja niti za goli vsakdan, kajti *ZIPS* me brez raziskovalne skupine ni mogel zaposliti. In sem šla ven iz družbe, iz sistema – na lezbično in gejevsko sceno in v aktivizem. Danes učijo gejevske in lezbične študije na univerzi vsi mogoči, samo lezbijke ne.

Leta 1994 sem pri založbi *Škuc Lambda*, takrat edini homoseksualni knjižni seriji, ki jo že vsa leta ureja Brane Mozetič, objavila pesniški prvenec »*Abonma*«. Knjiga je bila pri literarni kritiki sprejeta odlično in označena za prvo lezbično pesniško zbirko na Slovenskem – danes vemo, da gre za četrto lezbično pesniško zbirko na Slovenskem, je pa res, da je »*Abonma*« prva domača avtorska knjiga, kjer je lezbištvo opisovano izrecno in ne prikrito in ne kodirano. Ko je »*Abonma*« izšel, je Tatjana Greif, moja takratna punca, prinesla domov eno (1) malo piksno piva, da počastiva izid – ampak v resnici nisva imeli denarja niti za tisto eno (1) piksno, kajti spominjam se, kako zelo sem bila vesela in presenečena, ko jo je potegnila iz torbe in zmagoslavno počila na mizo. Proslaviva! In zdaj: vem, da tisti *drugi* ljudje, neposredno odgovorni za mojo revščino in posledično nikoli prekinjeno globoko eksistenčno obupanost, blebetajo, kako jim je všeč moje pisanje. To me spremlja in spravlja v bes že vse življenje. Kaj je narobe z njimi?

Na podlagi »*Abonmaja*« mi je *Ministrstvo za kulturo* pod ministrovanjem Sergeja Peljhana leta 1995 odobrilo status *pesnice, samozaposlene na področju kulture*, obenem pa tudi *pravico do plačevanja socialnovarstvenih prispevkov iz državnega proračuna*. Skratka, socialno varnost. To me je rešilo iz brezna absolutne zavrženosti. Treba je vedeti, da homoseksualne literature takrat, pred skoraj dvema desetletjema, v Sloveniji ni bilo. Brane Mozetič, pesnik, je bil *autiran*, izšli sta dve antologiji homoseksualne literature in to je bilo to. Ne vem točno, ali se je takratno *Ministrstvo* zavedalo dejstva, da so podprli lezbično pesnico oziroma ali so me podprli zato, ker so v »*Abonmaju*« nespregledljivo lezbične pesmi. Morda so v tedanjem času pač podeljevali *umetniške statute* tako, kot pač pritiče razviti družbi – v obilju. Vsekakor so širili prostor umetnosti. Ampak kljub temu sem bila iz brezna rešena samo za pet let. Mandat te *pravice*, to je, socialne varnosti, je bil takrat namreč zamujen na pet let, nato pa jo je *Ministrstvo* skrajšalo na tri. Ob vsakem podaljševanju sem imela težave.

Leto 2000: Prvo podaljševanje pravice.

V času, ko sem prvič podaljševala *pravico do plačevanja socialnovarstvenih prispevkov iz državnega proračuna*, torej v prvi polovici leta 2000, je bil minister za kulturo Jožef Školč iz LDS, v strokovni komisiji, ki je o podaljševanju odločala, pa Vlado Žabot in France Pibernik. Žabot mi je enkrat že izkazal svoje mnenje. Pibernik je lep del svoje kritiške kariere izgradil na rehabilitaciji domobrskih literatov. Nekje sem ujela, da je bil ali da je pač vedno medstrankarski *deal* tak, da če je ministrstvo levo, so strokovne komisije desne. Tako je navsezadnje povsem vseeno, koga volimo, parlamentarna demokracija kot izbira med razlikami je ukinjena pač naknadno in običajno pod okriljem obvezne participacije civilne družbe. Danes se zavedam, da je tako ali tako vseeno, saj sta bili *levica* in *desnica* že zdavnaj povsem usklajeni v uničevalnem sovraštvu do kulture in umetnosti. Torej: *Ministrstvo za kulturo* mi leta 2000 gladko odreče *pravice*. V odločbi z dne 24. marca napišejo, da moje delo ne izpolnjuje pogojev, ker »*ne prispeva pomembno k slovenski kulturi*«. Po pritožbi mi *status* sicer znovaodobrijo in podaljšajo za nadaljnjih pet let, toda tole načelo o *prispevku k slovenski kulturi* ostane stalna kaprica vsakokratnih odločevalcev - in lezbijke, te prastare antisocialne pošasti, nekako nikoli *ne prispevamo*. Nikoli nismo v nacionalnem interesu.

Leto kasneje, 2001, se ta domneva potrdi, ko *Ministrstvo za kulturo*, ki ga takrat vodi Andreja Rihter iz še ene leve stranke, ZLSD, oziroma njena strokovna komisija v isti zasedbi zavrne umetniški status oziroma socialno varnost še eni lezbični književnici, Suzani Tratnik. Takrat znori *Pen*, ki mu predseduje Venko Taufer, in napiše izjavo za javnost: »*Slovenski center Pen ugotavlja, da v zadnjih letih v Sloveniji*

narašča pritisk na tiste, ki javno izpričujejo svojo drugačnost. Žal so se primitivizmu nekaterih posameznikov v diskriminatornem ravnanju očitno pridružili tudi državni organi. S skrbjo nas navdaja, da je vidnima leposlovnima ustvarjalkama, v katerih delih je prisotna tematika istospolne usmerjenosti, pristojni državni organ na prvi stopnji postopka odrekel pravice do statusa samostojne kulturne delavke ...».

Odgovori Vlado Žabot in objavi v *Delu* članek, da je izjava *Pena* pritisk, da bi skupino istospolno usmerjenih obravnavali posebej in izven uveljavljenih kriterijev ter da vsem gejem in lezbijkam *pač* ne morejo dati statusa. Tema na splošno sproži precej polemik v javnosti, celotna diskusija pa se odvrti okrog vprašanja, ali gre za diskriminacijo lezbijk ali vprašanje literarne kakovosti. Nihče ne analizira, kako skušajo vratarji umetnostne produkcije v Sloveniji na vse pretege obdržati vrata zaprta pred homoseksualnimi vsebinami oziroma homoseksualnimi umetnicami tako, da jih *pač* proglasijo za slabo umetnost oziroma za slabe umetnice. Nihče ne analizira, kako se homofobija, ki je v tistem času že nezaželeno obnašanje, zgolj preseli v sprejemljivo diskvalifikacijo na drugem področju. Ampak to nedvomno postane stalnica.

Leto 2005: Drugo podaljševanje pravice.

Leta 2005 mi poteče drugi mandat in *Ministrstvo za kulturo* mi tudi pri drugem podaljševanju zavrne *pravico do plačevanja socialnovarstvenih prispevkov iz državnega proračuna*. Minister je dr. Vasko Simoniti iz *SDS*, torej je strokovna komisija predvidljivo leva: in, glej, res, kajti njen predsednik je dr. Lev Kreft iz *ZLSD*. Na tem mestu moram dodati, da je strokovna komisija *Ministrstva* dve leti pred tem, leta 2003, ukinila tudi denarno podporo reviji *Lesbo*. In tudi takrat je bil njen predsednik dr. Lev Kreft. Ne preseneča torej, da moram tudi sama leta 2005 znova dodatno dokazovati, da moje delo predstavlja »*izjemen kulturni prispevek, ki je po obsegu in kakovosti v strokovni in širši javnosti ovrednoten kot vrhunski*«. Dejavnika, ki naj bi bila leta 2005 odločilna za zavrnitev, sta bila dva: prvič, da sem v zadnjem triletnem obdobju imela *preskromen opus del*. Kakšen naj bi bil zadosten opus, ki naj bi zadovoljil strokovno komisijo, ni bilo znano nikomur in ni bilo zapisano nikjer, toda v triletnju 2002 – 2005 sem sodelovala v devetih knjižnih izdajah, tudi v tujini, kot samostojna avtorica ali soavtorica, in sicer v založbah, kot so *Cankarjeva založba*, *Študentska založba*, *Škuc*, založba *Mirovnega inštituta*. Drugi dejavnik zavrnitve je bil, da *nisem prejela nagrad*. Kriterij, po katerem se umetnikom in umetnicam zavrne dostop do socialnih pravic, če ne prejmejo nagrad, je bil uveden nekako v tistem času: če vemo, da imamo v Sloveniji samo dve pesniški nagradi, potem lahko razumemo, da je ta kriterij uveden zato, da bi se državni aparat v neoliberalnem duhu lahko čim lažje in čim hitreje znebil čim več umetnikov, umetnic, torej z enim zamahom znižal stroške države in počistil z neželeno avtorsko produk-

cijo. Kot dodatek: *Jenkovo nagrado* so doslej dobile samo tri ženske, *Veronikino* pa prav tako samo tri.

Kot že poprej sem se tudi tokrat odločila za javno obrambo svoje socialne in umetniške integritete. Vsa zgodba je bila tudi leta 2005 medijsko zelo odmevna: javno pismo podpore, objavljeno v dnevnem časopisu, podpiše 54 literarnih ustvarjalcev in ustvarjalk, zame se zavzamejo nekatere institucije civilne družbe, denimo *Asociacija nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev na področju kulture in umetnosti*, *Časopis za kritiko znanosti* in *Škuc*, intelektualci, kot so Aleš Debeljak, Andrej Blatnik in Marina Gržinić. Revija *Mladina* objavi novico z naslovom »Čistka se nadaljuje«: »Po zmanjšanju kulturnega denarja zasedbi Laibach je bila naslednja na spisku Nataša Velikonja, katere delo po novem mnenju kulturnega ministrstva 'ne predstavlja izjemnega kulturnega prispevka'... Pravi razlog bi – ob devetih knjigah v zadnjih treh letih – znala biti homofobija, saj je Velikonja ena redkih literatov, ki eksplicitno deluje na področju lezbične in homoerotične literature, slovi pa tudi kot prva lezbična pesnica v Sloveniji«. Ministrstvo za kulturo popusti in mi vrne socialne pravice.

Leto 2009: Tretje podaljševanje pravice.

Leta 2009 mi Ministrstvo za kulturo znova odreče pravice do plačevanja socialno-varstvenih prispevkov iz državnega proračuna, a takrat ubere novo taktiko: nekega lepega dne me obvestijo, da mi bodo prispevke krili še naprej, a zgolj v primeru, da se prestavim s statusa pesnice na status kritičarke na področju umetnosti. Ministrica je Majda Širca, članica stranke Zares. Mimogrede: še leto pred tem, leta 2008, mi komisija Ministrstva dodeli pravico do bivanja v umetniškem ateljeju v Londonu, istega leta pa dobim še delovno štipendijo za ustvarjanje na področju knjige. Kot pesnica. Naslednje leto me kot pesnico diskvalificirajo in prestavijo na področje umetnostne kritike. Zakaj? Oblast je očitno presodila, da je treba izpolniti kvoto deficitarnega poklica kritika na področju umetnosti, četudi sem tedaj večinoma in predvsem ustvarjala na področju poezije. Obenem sem to potezo razumela kot čisto uprizarjanje moči oblasti nad umetniki oziroma umetnicami: oblast je preko svoje birokratske samovolje še enkrat pokazala, da lahko poljubno prestavlja umetniške ustvarjalce in ustvarjalke sem ter tja po svojih registrih, po logiki, ki je skladna le z njeno groteskno absolutistično in pravzaprav uničevalno nadvednostjo, da jih torej lahko, če se ji ravno zazdi, intelektualno ponižuje in navsezadnje tudi eksistenčno uniči.

Leto 2012: Četrto podaljševanje pravice.

Leta 2012 sem spet podaljševala *pravico do plačevanja prispevkov iz državnega proračuna* in birokratska bitka z *Ministrstvom za kulturo RS* je tokrat trajala celih mučnih osem mesecev. Minister v tem času je bil dr. Žiga Turk iz *SDS*. Strokovna komisija za knjigo – dr. Tomo Virk kot predsednik, dr. Vanesa Matajc, dr. Aleš Črnič in dr. Uroš Grilc – mi tega leta dvakrat zavrne vlogo, kljub temu, da se zame zavzamejo umetniki in umetnice, intelektualci in intelektualke, kot so Milica Antić Gaber, Gabrijela Babnik, Andrej Blatnik, Neda Bric, Jan Cvitkovič, Aleš Debeljak, Marina Gržinić, Miklavž Komelj, Ulrike Lunaček, Brane Mozetič, Ivan Peternejl, Marcello Potocco, Tanja Renner, uredništvo *Časopisa za kritiko znanosti*; podprejo me *stanovske kolegice, pesnice in literarne kritičarke* Alja Adam, Lidija Dimkovska, Kristina Hočevar, Petra Hrovatin, Tatjana Jamnik, Iva Jevtić, Alenka Jovanovski, Barbara Korun, Taja Kramberger, Mojca Pišek, Katja Mihurko Poniž, Vida Mokrin Pauer, Darja Pavlič, Ana Pepelnik, Barbara Pogačnik, Stanislava Repar, Jana Putrle Srdić, Lucija Stupica, Maja Vidmar in *Društvo slovenskih pisateljev*; in podpre me *literarna stroka*, profesorji in profesorice *Oddelka za slovenistiko* na *Filozofski fakulteti* Boris A. Novak, Alojzija Sosič Zupan, Marko Juvan in Irena Novak Popov ... Na koncu »*pravico*« dobim – a tokrat niti kot pesnica niti kot kritičarka, temveč kot *prevajalka*.

Ta konstantna, periodična odbijanja in prestavljanja z enega umetniškega statusa na drugi so postala grenko, kruto dejstvo mojega poklicnega življenja. Četudi imam močno bibliografijo na vseh treh področjih – pesniškem, esejističnem in prevajalskem – sem znova in znova na začetku: ne glede na opravljeno delo, ki samo na knjižnem področju obsega petdeset avtorskih ali soavtorskih knjig, ne morem nadzirati svoje poklicne poti, moja delovna pozicija je negotova, o delovnih in eksistenčnih razmerah na tem mestu niti ne bom podrobno govorila, so pa na ravni delavca iz 18. ali 19. stoletja. Brez plače, ob konstantnem dampingu avtorskih mezd, brez bolniškega dopusta, brez plačanega dopusta, absolutno brez kakršnihkoli delavskih pravic.

To ni samo moja zgodba. Je tudi lezbična zgodba. Ali bolje rečeno, zgodba lezbičnih pionirk. Tiste lezbijke, ki smo bile prve *autirane* v javnosti, ki nismo nikoli bile toliko *prebrisane* in *zvižagne*, da bi se poslužile tistega prej omenjenega eksistencialnega konformizma, da bi najprej v *klozetu* utrdile svoje pozicije v službi in družbi in šele potem prišle *ven*, sodimo danes v množico prekernežev in prekernic, ki v delovnem smislu živi v barbarstvu, v necivilizaciji: vsak dan moramo *ven* in uloviti nekaj za pod zob. Dobesedno. In ne izgleda dobro. In izgleda slabo na vseh ravneh: večkrat sem bila priča, kako mnogi današnji homoseksualni aktivisti in

aktivistke, ki so *prišli ven* v kasnejših obdobjih svojih življenj ali sploh *ven* niso prišli in so zato v tako dobrem finančnem položaju, da *lahko* denarno podpirajo homoseksualne projekte, ponižujejo kolegice aktivistke, ki prav zaradi svojega zgodnjega aktivističnega angažmaja in zgodnjega razkritja in posledične eksistenčne mizerije do te *finančne milosti* niso mogle priti. Slišala sem, kako je ena od teh navzgor molečih zavpila na pionirko lezbičnega gibanja: »*A boš ti plačala račune na koncu meseca?*« Videla sem in slišala sem. Ko so velike nacionalne založbe ugotovile, da se ne morejo več izogniti vključevanju lezbištva v literaturo, so od tega literarnega pritiska, ki smo ga ustvarile lezbične literarne pionirke, pridobile mlade pisateljice, ki danes razglašajo po medijih, da je čas za novo generacijo homoseksualne literature. Vse to sem videla in slišala.

In ta zgodba prav tako ni samo lezbična zgodba. To je tudi zgodba neizmerne, sadističnega izčrpavanja umetnikov in umetnic. To je zgodba absolutnega prezira do umetnosti in kulture, ki ga vodi sama država, ta mašinerija zbirokratizirane samovolje, kapitalističnega antiintelektualizma in neoliberalno usmerjenih odločevalskih kabal, ki delujejo proti lastnemu prebivalstvu na vseh področjih življenja, ne le v kulturi. Avtorji, nosilci in izvrševalci te mašinerije so vsi ti ministri in ministrice in sekretarji in sekretarke in člani in članice strokovnih komisij in odborov in svetov. V vseh teh letih nisem zasledila, da bi kdo od teh protestno odstopil. Vsi so se strinjali. Leta 2005 je sicer odstopil Simon Kardum, takrat odgovoren za direktorat za umetnost na *Ministrstvu za kulturo*, dandanes pa direktor *Centra urbane kulture Kino Šiška*, ampak to je spet neka druga zgodba, kajti pred tem je dolga leta na istem ministrstvu zasedal mnoge vodilne funkcije. Vsi ti samo krožijo in krožijo in plešejo na tem mrtvaškem plesu in ko jih sedaj gledam, ko poslušam vse te, ki se podpisujejo pod peticije *proti varčevanju v kulturi*, ko gledam in poslušam tiste druge dušebrižnike in dušebrižnice, ki imajo polna usta *manjšinskih pravic*, *protidiskriminacije*, *feminizma*, čutim gnus. Spomnim se na Roberta Saviana, ki je v zgodbi o neapeljski *camorri* napisal, da ga prime slabost, ko vidi tipe v kravatah, ker ve, kaj utelešajo. Z vsemi njimi imam izkušnje. Le kaj so počeli takrat, ko so lahko odločali, v tistih pisarnah, v tistih komisijah? Dva možna odgovora: bodisi so *varčevali v kulturi* bodisi so pač *samo izganjali* lezbične umetnice. Kaj je narobe s temi ljudmi?

Ksenija Jus

Sirtaki na Slovenskem ali Slovenija, od kod grdote tvoje

–

Vsako človeško bitje ima svoj pogled, kako naj bi izgledal »mir« na svetu. Kako naj bi izgledal »pravičnejši« svet ali pa vsaj svet, v katerem je vredno živeti. Življenje, ki ga živim kot samozaposlena na področju kulture v Sloveniji, ni trenutno – ob koncu leta 2012 in na pragu leta 2013 – niti najmanj naklonjeno »miru« in »pravičnosti«, da o vrednotah, ki so le še bled spomin na nekaj, kar je nekoč bilo človeško in domače, niti ne govorim.

Če sem pred leti, v odprtem pismu takratni ministrici za kulturo (tako kot pred tem njenim predhodnikom), še žvela v nekakšni utvari, da bo po novem letu bolje, sedaj neizmerno bolj uživam v utvari, da je novo leto vsak dan. Za ljudi, ki nimajo ničesar, je namreč Novo Leto vsak dan, ki jim ga uspe preživeti. Kot samozaposlena na področju kulture včasih srečujem Novo Leto celo večkrat na dan. Razčlovečenje posameznika in skupnosti, ki jo v tem delu Evrope pravkar doživljamo, ni več izziv pred nami, ampak rutina, ki nas redči in deli na ekstremno bogate - tiste, ki vladajo, in ekstremno revne - tiste, ki plačujemo davke. Kultura in umetnost sta v tej ne preveč prijazni kloaki egoizma in skrajnega sovraštva političnih elit do vsega, kar diši po svobodi, obsojeni na hiter izbris. Ostajajo nam izropana življenja. Cele generacije izropanih življenj.

Na našo veliko žalost so postala naša življenja lahka tarča najbolj nehumanih procesov razgradnje socialne države. Socialne države, ki je postala last peščice posameznikov, zaslepljenih z idejo apokaliptične diktature. Pravzaprav z množtvom sodobnih apokaliptičnih diktatur. V teh idejah našega pogleda, našega glasu, naše besede, nas ni. V krvoločnih bitkah predstavnikov različnih diktatorskih skupin za oblast nad našimi življenji, v katerih smo državljanke in državljani degradirani na stopnjo davkoplačevalcev in nič več kot to, ni prostora za ustvarjanje lepote. In zato se – nekateri z jezo, drugi s strahom – sprašujemo, kako naprej? Prispeli smo torej na nekakšen »etapni« cilj. Ok. Kaj zdaj?

Prilagoditev na trenuten način življenja pomeni, da nam v bližnji prihodnosti grozi izguba statusa »človek«. Prekvalificirali se bomo v »sužnje«, kar je enako definiciji »udomačene živali«. Udomačene živali v sistemu neoliberalizma. Neoliberalizem je kot krvoločna zver napadel civilizacijske vrednote in v zahodni civilizaciji rojeni in vzgojeni ljudje smo z odprtimi usti obstali vkopani v blatu, ki ga po nas dnevno

zlivajo psihopatski posamezniki, združeni v ta ali oni mafijski klan. Stojimo torej v tem blatu in se čudimo. Usta so se nam medtem že razpotegnila do kolen. In bledimo. Vsak dan bolj prozorni postajamo. Morda nam je ostalo le še nekaj minut, preden povsem izgubimo človeške barve in postanemo nepomembne številke. Brez možnosti pogajanja ali soodločanja. Brez možnosti uporabe pravnih sredstev. Brez možnosti za mesečno plačo. Brez možnosti za plačani regres. Brez možnosti za najem kredita. Brez strehe nad glavo. Brez hrane. Brez možnosti uporabe javnega zdravstva. Brez volilne pravice. Brez možnosti imeti kakršnokoli možnost. Brez prostora za lepoto.

Kaj pomeni življenje, če v njem ni prostora za lepoto? Če v njem ni prostora za ljudi, ki smo od lepote »zadeti« in od krute realnosti vsak nov dan zlorabljeni v ta ali oni namen? Tukaj očitno ni več prostora za ljudi, ki želimo živeti na prepihu različnih kultur. Za to je ustvarjen ta svet. Da se ljudje, ne glede na barvo naše kože in težo naših misli, med seboj spoštujemo. Si med seboj pomagamo, se skupaj veselimo in skupaj stopamo skozi težke dni ... Ta svet je ustvarjen tudi za ljudi, ki znajo graditi čudovite svetove lepote. Kje bi človeštvo obtičalo, če ne bi uporabljalo domišljije? Kaj pomeni živeti v Slovenji, če v njej ni prostora za samozaposlene v kulturi? Kdo nas, samozaposlene v kulturi, v tej kloaki pritlehnih rasističnih, ksenofobičnih, homofobičnih, šovinističnih novoslovenskih kriminalnih političnih diktatur sploh potrebuje?

Nas tam zunaj, za mejami te dežele, sploh kdo sliši? Ali slišimo koga mi? Kam naj se zatečemo pred globalno epidemijo načrtnega uničevanja človekovih pravic? Halo, vesolje, *Slovenia calling!* Tukaj spodaj, čisto na dnu, smo v veliki zadregi ... Če se ozremo v preteklost, vidimo, da je človeštvo nekajkrat že nasedlo na čereh podobnih situacij ... Ah, Evropa. Vedno si slovela kot najbolj ekstravagantna učenka v šoli življenja. Zaradi te patološke determiniranosti so bile posledice brodolomov vselej tragične, izključno tragične. Balkanske solze se še niso niti začele sušiti, ko se je že začela »dogajati« Grčija. Ne želim si predstavljati, kakšen konec utegne doleteti milijone nekega naroda samo zato, ker se eksperiment razkroja zahodne civilizacije nekje pač mora začeti.

Zato, vesolje, če slučajno bereš ali slišiš ta skromni človeški monolog, nam, prosim, pošlji signal, sem, na Zemljo ... Lahko tudi v kakšni skrajni obliki. Lahko je, recimo, meteorit ali kaj podobnega ... Lahko je, recimo, zamenjava magnetnih polov ali dvig splošne človeške zavesti ali karkoli, kar si človeštvo predstavlja pod besedo prihodnost. Nam, umetniškim kreaturam, ki smo po nekaterih sodobnih slovenskih političnih teorijah na lestvici Darwinovega evolucijskega nauka daleč, daleč pri dnu – potisnjeni smo namreč med parazitske enoceličarje – pa pusti prostor za ustvarjanje lepote. Prostor, ki so nam ga »priborili« naši predniki. Z borbo.

In tam, v tistem nečloveškem klanju, se niso bojevali s plastičnimi vodnimi pištolami, kot se je lahko v otroštvu igrala moja generacija. Generacija sedemdesetih. Čeprav sem le ena od tisočih, ki smo se rodili v čas »miru« in smo bili pred grozotami vojne obvarovani, vem, da je naša skupna dolžnost, da svobodo, ki smo jo živeli in jo želimo živeti, branimo in ohranimo za tiste, ki prihajajo. Vem, da je naša pravica, da svobodno živimo v času in prostoru kot ljudje in ne kot enoceličarji.

Vesolje, morda je težko verjeti, toda na tem planetu obstajamo ljudje, dobrih sedem milijard nas je, ki želimo živeti svobodno in brez strahu. Itak imamo svojih problemov s težavami več kot dovolj za vse življenje. Hej, vesolje! Imam skromno prošnjo: lahko, prosim, vprašam velike uradnike tega sveta, zakaj želijo, da ljudje živimo na dnu njihove prehranske lestvice? Mar niso tudi oni le ljudje? Mar ni dovolj, da smo sprejeli veliki kompromis in že zdavnaj postali njihovi osebni sužnji? Vesolje, vprašaj velike uradnike tega sveta, če jih naša bolečina slučajno zabava. Ker če jih, potem jim, prosim, sporoči, da zmoremo še več. Sporoči jim, da smo lahko še bolj zabavni. Krvavo zabavni. Kot so bili naši predniki. Še več, sporoči jim, da bomo v naslednjo splošno zabavo vključili posebno umetniško točko z naslovom: Stroji za iztrebljanje. Pravila te splošne zabave so preprosta: vsak od nas je stroj za iztrebljanje. Zmaga gre tistemu, ki je uspešnejši. Vesolje, samo še to jim sporoči, da si bomo v primeru, če nam popolnoma izbrišejo prostor za lepoto, zgradili novega. Boljšega. Svobodnejšega. V tem prostoru, kjer živimo zdaj, v prostoru diktatur svetovnih blaznosti, namreč ni prostora za lepoto.

Diktatura, kot je splošno znano, škoduje lepoti. Je samonikli plevel najhujše vrste, ki se je neslišno razrasel čez planet. Na nekaterih delih planeta so ga ljudje pravočasno opazili in ga nemudoma uničili. Drugje plevel uničuje ljudi. In ta drugje je tukaj. Plevel krvoločne diktature nas duši. Halo, vesolje. Zaloge kisika bodo kmalu pošle ... Ideja o podvodnih mestih, glede na razmere, pravzaprav ni slaba. Tudi planetarna evakuacija bi bila nadvse priporočljiva. Ali morda meditacijski šoping center na Luni? Na žalost nam je za realizacijo načrta pobega zmanjkalo časa. Planet se je spremenil v veliko razbeljeno peč: šli smo not in ni nas več. Za nami ostajajo le še spomini in nekaj malega kulture. Halo, vesolje, *Slovenia calling! Last call!* Reši se, kdor se more! Prilagoditveni proces je pri koncu. Sledi le še golo razčlovečenje.

Seveda pa še vedno obstaja velik odstotek možnosti, da se rešimo. Vendar le v primeru, če sledimo vesolju, ki je edina neraziskana opcija obstoja. Tukaj, na Zemlji, je misija zaključena. Homo Sapiens na most medplanetarne nezvesti: Pripravljeni smo na prežarčenje! Ima kdo slučajno kakšno drugo idejo?

Urška Sterle

Pizdenje

—

32

Sem nezaposlena kulturnica. Pizdi me, ker ne morem priti do službe. Pizdi me, ker moram na *Zavodu za zaposlovanje* razlagat referentki, da delam cele dneve, zaposlitve pa kljub temu ne dobim. Pizdi me, da smo se na uvodnem srečanju na *Zavodu* kulturniki držali po kotih in se nerodno nasmihali drug drugemu. Pizdi me, da moram o tem pisati, pa bodo ljudje, razen tistih, ki so v isti ali še večji godlji, vse skupaj potlačili. Pizdi me, da so me vzgojili v sram ob nezaposlenosti. Pizdi me, da moja pisateljska ali prevajalska kariera ne šteje nič.

Pizdi me, da moram o tem pisati. Pizdi me, da o tem ne morem pisati. Pizdi me, ker se mi zdi, da so se moje perspektive bistveno poslabšale. Pizdi me, da vsak dan gledam in poslušam o usodi mojih predhodnic, lezbičnih aktivist, ki so nam vsem rešile življenja, svet pa jih vztrajno spregleduje. Pizdi me, da svoji partnerki ne morem zagotavljati standarda, ki bi ji omogočal, da ustvarja, ker je svet zaradi njenega dela neizmerno bogatejši. Pizdi me, da svojim sestram aktivistkam ne morem pomagati drugače. Pizdi me, da imajo nekateri ljudje dobro plačano službo in kapitalistične neoliberalne tike in bi nam raje dajali miloščino kot omogočili pogoje, pod katerimi bi razkrite lezbične aktivistke in umetnice lahko dostojanstveno delale.

Pizdi me, da sem nezaposlena v kulturi. Pizdi me, da si ne morem plačevati prispevkov za status samozaposlene v kulturi.

Pizdi me, da Nataše ne morem peljati na morje. Pizdi me, da navkljub surovim pogojem privarčujem nekaj prihrankov in si še vedno ne upam kupiti novih cunj. Pizdi me, da je ohranjanje dostojanstva povezano s tolikšnimi mukami.

Pizdi me, da ljudje govorijo, da je življenje težko. Pizdi me, da moram na avtorskih pogodbah napisati, da sem brez statusa. Pizdi me, da me na prošnjah za umetniške štipendije zavračajo. Pizdi me, da se moj svet krči. Pizdi me, da že šestnajst let spim na zložljivih kavčih. Pizdi me, da odločevalci označujejo lezbična dela za družbeno nerelevantna. Pizdi me, da zaradi tega ne moremo finančno preživeti. Pizdi me, da samostojne kulturne delavke in delavci in nezaposleni v kulturi in nevladnem sektorju ne moremo vzeti kredita, da bi si kupili stanovanje. Pizdi me, da smo zaradi tega večno odvisni od miloščine svojih družin, uradnikov na ministrstvih ali dobromamernih prijateljev.

Pizdi me, da se mi zdi spregovoriti o tem travmatično. Pizdi me, da so me vzgajali, da je biti na *Zavodu* sramota. Pizdi me, ker se z vsem družboslovnim znanjem tega še vedno ne morem znebiti. Pizdi me, da še vedno padam na srednjeslojne finte. Pizdi me, da sem strahopetna.

Pizdi me, da me zavračajo na razpisih. Pizdi me, da me zavračajo pri štipendijah. Pizdi me, da me zavračajo na statusih.

Pizdi me, da lezbične kulturnice, ki smo zrasle iz lezbične scene, ki smo jo same zgradile in jo same ustvarjamo, nikoli nismo dovolj dobre, da bi bile pripuščene v beli svet. Pizdi me, da si liberalna javnost raje ustvari lastno lezbijko, kot pa da bi podprla že obstoječo razkrito, polemično lezbično avtorico. Pizdi me, da liberalci in levičarji med homoseksualci ne vidite razlike. Pizdi me, da po pravilu vedno raje podprete manj polemične in progresivne lezbijke. Pizdi me, da veste, kaj delate. Pizdi me, da potlačujete svoj sram ali slabo vest, če ju sploh še premorete. Pizdi me, da od tega, ko podprete točno določen profil homoseksualca, od tega sami profitirate. Pizdi me, ker zaradi tega vzdržujete status quo. Pizdi me, ker imate navkljub temu poln gobec egalitarnosti.

Pizdi me, da se delamo, da zavrnitev možnosti, da se lezbijke poročamo, ni tako huda stvar. Pizdi me, da se pretvarjate, da ne vidite, kaj bi sprejetje istospolnih zakonskih skupnosti pomenilo. Pizdi me, da zaradi tega homo skupnost ne more dobiti kapitala, lahko pa ga dedujejo in to s pridom izkoriščajo tisti, ki nas pošiljajo na grmado.

Pizdi me, da se zdi svetim kravam slovenske kulture njihova pozicija nevprašljiva.

Pizdi me, da mi oče govori, naj dam kulturniško udejstvovanje raje na stran.

Pizdi me, da študentke v diplomskih nalogah obračunavajo z lezbičnimi avtoricami namesto s svojimi mentoricami. Pizdi me, da kritiki spregledajo dragocenost lezbične pozicije v literaturi. Pizdi me, da se jim ta pozicija zdi nerelevantna. Pizdi me, da je tako malo ljudi iz zunanjega sveta, ki to prepoznavajo in nas konsistentno podpirajo.

Pizdi me, da bodo moje lezbične sestre zaradi tega umrle revne. Pizdi me, da bo zaradi tega revna umrla moja partnerka. Pizdi me, da bom zaradi tega revna umrla tudi jaz.

Pizdi me, da novih lezbičnih avtoric ne morem podpreti drugače kot s prostovoljnim delom. Pizdi me, ker vidim, kako se jim zapirajo možnosti. Pizdi me, da scenske lez-

bijke zaradi tega končajo v mentalnih ustanovah, živijo na obrobju v revščini ali pa naredijo samomor. Pizdi me, da mlade lezbijke nimajo nikakršnih perspektiv. Pizdi me, da nimajo nikakršnih perspektiv niti dolgoletne aktivistke.

Pizdi me vse to in še marsikaj drugega.

Nataša Sukič

Lezbična četrto

–

»Lezbična želja je tista, ki konstituira način subjektivnosti in seksualnosti, ki jo kot lezbijke doživljamo in jo kot lezbijke želimo zahtevati, zato jo moramo teoretizirati, artikulirati ter najti načine njenega reprezentiranja, ne le v njeni razliki od heteroseksualnih norm, njeni nenormalnosti, temveč tudi, kar je še pomembneje, v njenih lastnih konstitutivnih procesih, njenih specifičnih modalitetah in pogojih obstoja.«

Teresa de Lauretis, iz eseja *Film in vidno*

35

Umetnost je eden izmed tistih prostorov, na katerega posamezne družbene skupine vežejo velika pričakovanja, zavedajoč se neizmerne identifikacijskega potenciala, ki ga filmske, vizualne, literarne in performativne reprezentacije omogočajo.

Tudi ali pa prav zato si lepšega darila, kot je bil letošnji prvi lezbični festival, ki je zaobjel presek raznovrstne in bogate domače lezbične umetniške produkcije, zrasle iz lezbične scene v četrtsloletnem obdobju, ne bi mogle podariti: od literature do performativnih umetnosti, od prvega domačega celovečernega dokumentarca o sekciji LL (prvi lezbični skupini v nekdanji Vzhodni Evropi in Jugoslaviji in njenem vplivu ter razmerjih z nekdanim skupnim jugoslovanski prostorom) do prikaza umetniške in dokumentarne fotografije, od predstavitve izjemne knjige o zgodovini sekcije LL (z nikoli doslej raziskano predzgodovino, se pravi, lezbištva pred lezbičnim gibanjem od 19. stoletja dalje!) in razvoju lezbične scene do teoretskih razprav o lezbični umetnosti, artivizmu in aktivizmu - vse to je bila *Lezbična četrto*, festival, ki bo – zaradi navdušenih odzivov na lezbični sceni – (p)ostal stalni letni dogodek, čeprav je bil sprva zamišljen kot enkratna manifestacija ob jubileju ali kvečjemu kot bienalni dogodek.

Lezbična umetniška produkcija je zadnja leta v bliskovitem vzponu, lezbična scena je prvič v zadnjih petindvajsetih letih zares močna, dovolj močna, množična, barvita in kreativna, nanjo zahajajo nove in nove generacije literatk, vizualnih in performativnih umetnic, didžejk in glasbenih ustvarjalk, in videti je, da obstoj kritične mase lezbičnih umetnic privablja nove in nove, jih spodbuja in inspirira, jim ponuja varno okolje, v katerega lahko vstopajo hitreje, z več samozavesti in manj samocenzure.

Vse več je tudi lezbijk kolumnistk, esejistk, urednic, literarnih in na sploh umetnostnih kritičark in lezbični festival je pravzaprav »naravni« habitat, pravnje okolje za letno revizijo lezbične umetniške produkcije, ki jo ob vsej tej novi ustvarjalni eksploziji po novem merimo v letih in ne več v desetletjih, kot smo jo pred tem.

Najprijaznejša tujka

Kot sta zapisali Nataša Velikonja in Tatjana Greif v knjigi *LL 25 – Lezbična sekcija LL: kronologija 1987 – 2012 s predzgodovino* (Škuc-Vizibilija, 2012), je »... področje umetnosti 'najprijaznejša tujka': po eni strani zato, ker je umetnost vedno bila zatočišče tistih brez glasu, po drugi strani pa smo si lezbijke same ustvarile infrastrukturo za umetniško ustvarjanje, prostore, založbe, medije in z njihovo pomočjo prebile železno steno izolacije. Lezbične pisateljice in pesnice so dandanes v Sloveniji, kljub še vedno pogostim in v pričujoči knjigi popisanim blokadam literarnih homofobov, priznane in nagrajevane (Greif in Velikonja naštejeta in podrobno opišeta delo literatk Suzane Tratnik, Urške Sterle, Kristine Hočevnar, Nataše Velikonja, Nataše Sukič, Sare Lubej in Petre Hrovatin, op. av.) ... Poleg literarnega je lezbično umetniško ustvarjanje izjemno močno na vizualnem področju s fotografijama Aquarius in Jasno Klančičar ter likovnima umetnicama Aprilijo Lužar in Andrejo Gomišček. Na lezbični sceni je vseskozi prisotno gledališko ustvarjanje: po skupinah, ki so jih oblikovale Aquarius, *Wild Girlz*, *Amazonas* in *Golden Eye*, več lezbičnih predstavah Irene Duša in Nataše Jereb, gledališki predstavi *'Ime mi je Damjan'* Suzane Tratnik ter performansih Urške Sterle, se je za petindvajsetletnico LL oziroma odrsko uprizoritev radijske igre Nataše Sukič *'Slepi tir'* oblikovala lezbična gledališka skupina *Ponovivajo*. Urška Sterle je leta 2003 posnela kratek dokumentarni film *'Aktivno državljanstvo'*, *Vstaja Lezbosov* je ustvarila dva kratka filma *'Homorisk'* in *'Prvovrstni drugi'*. Na glasbeno-performativnem področju ne moremo spregledati Mete Erženičnik v njenih neštetih vlogah in projektih ali jazz pevke Teje Pribac. Tu so scenske didžejke, začeni s pionirko Natašo Sukič, in DJ kolektivi *Female's'cream*, *Esterion*, *Lezklektika* ..."

**Tisto, kar je pri vsej stvari najpomembnejše:
Lezbično četrto ustvarjamo lezbijke za lezbijke.**

Končno! Saj ne, da bi v Ljubljani čutili popolno odsotnost lezbičnih umetniških ubeseditev in upodobitev; vsake toliko se zgodi kak lezbični performans ali lezbični bend na feminističnih ali kvirovskih festivalih, kot sta *Mesto žensk* in *Rdeče zore*, na področju filmske umetnosti, ko se na *Tednu lezbičnega in gejevskega filma* predvaja najpomembnejše iz sveta kinematografije, se nam godi že precej bolje, pa vseeno ... tistega celovitega pregleda čez kolorit (predvsem domače) lezbične

umetniške ustvarjalnosti in celovite analize ter refleksije konceptov ubesedevanja in reprezentiranja lezbične subjektivnosti in zgodovine na tovrstnih festivalih ni; tisto, kar dobimo, so le fragmenti, drobci, utrinki, razpršeni v vesolju feminističnih in kvirovskih umetniških manifestacij, znotraj katerih lezbična pozicija ostaja manjšinska in kot taka odmaknjena od središča na obrobno orbito, prisotna le toliko, da ne moremo reči, da je ni.

Pa vendar: zakaj je pomembno, da imamo tudi lezbični festival?

Če prafraziram Anaïs Nin, ki je zapisala, da ima občutek, da se v Pandorini skrinjici nahajajo skrivnosti ženske senzualnosti, tako drugačne od moške, za opis katere je moški jezik nezadosten, in da mora biti jezik spola šele izumljen, potem lahko rečem, da velja za lezbijke, gledano iz lezbične pozicije, enako.

Za ubesedevanje pomembnih odtenkov jezika gre, za vse tisto, kar izpoveduje razliko med žensko in lezbično žensko. Prav k tej razliki se bom vrnila malce pozneje.

Zakaj, za vraga, lezbični geto?

Pogosto me/nas "dobronamerno" sprašujejo, zakaj se zapiramo v geto (poimenovanje lezbičnega festivala nalašč provocira v tej smeri in bo k omenjeni polemiki zagotovo pridodalo ščepec soli!), čemu specializirane homo založbe (in potemtakem homo literatura), homo revije, homo filmski festival, homo prostori družabnosti, ko pa je umetnost vendar ena sama, univerzalna, ko pa je umetnost lahko samo dobra ali slaba, pri čemer nam v isti sapi ne pozabijo navreči, da je lezbična literatura (oziroma homo literatura) hermetična, didaktična, celo aktivistična (da, prav slišite!), da njena subkulturnost v postmodernizmu ni več subverzivna, da je subverzivnost dandanes itak *passe*, saj smo vse to že videli, doživeli in preživeli v avantgardi prejšnjega stoletja, da lezbična (in homo) umetnost komunicira zgolj z ozkim krogom občinstva, da je njen korpus skromen in da ne odpira zares pomembnih vprašanj, saj veste, tistih univerzalnih, ki so "večja od življenja samega".

Pogled od zunaj s svojo interpretacijo lezbičnih umetnosti brez sramu ali kančka slabe vesti s svoje vzvišene dominantne pozicije izkrivlja, omalovažuje in krni dosežke ter vrednost lezbičnih umetniških in kulturnih del in praks.

Spomnimo se bizarnih zapisov kritikov ob razstavi ene od najeminentnejših sodobnih britanskih slikark, Sadie Lee, oktobra 1999 v ljubljanski Mali galeriji v okviru festivala *Mesto žensk* in v organizaciji *Škuc - LL* z naslovom »*Don't Look/Ne glej*«. Dejan Pušenjak ob tej priložnosti v Delu napiše komentar »*Geto žensk*« (spet

geto!) in opiše sliko Sadie Lee »Pinky«, na kateri je Amy Lamé, slovita ameriško-britanska performerka, radijka in laburistka, takole: »Na njej je debela ženska, za malenkost perverzen pogled erotično vznemirjajoča, v spodnjem perilu, nogavicah in visokih čevljih. Nekoliko spominja na izkušeno prostitutko. S cigareto v roki sedi na robu postelje, zagrenjeno ali žalostno, morda pa tudi jezno gleda v gledalca ...« Melita Zajc v članku »Samo za ženske« v Mladini pa: »Festival *Mesto žensk* je letos promovirala podoba ženske, ki je dajala vtis, da je zelo, zelo žalostna žrtev. Akcija proti nasilju nad ženskami, ki je tekla lani decembra, tudi poudarja, da smo ženske žrtve.«

?!?

Tako. Pogled od zunaj, tako »vseveden«, da kritiki sploh niso imeli pojma, ne kdo je Sadie Lee ne kdo so ženske, ki jih portretira. Niti se niso pozanimali, pa bi se lahko, kajti Sadie Lee seveda ni neka anonimna lezbična umetnica, pač pa dobitnica najprestižnejše britanske nacionalne nagrade na področju likovnih umetnosti. Spominjam se, kako imeniten je bil pogled s tekočih stopnic na posterje (ob podelitvi te nagrade) z več kot očitno lezbično podobo (eno iz serije nagrajenih slik na olju), ki je krasila stene londonske podzemne železnice.

Zapisi kritikov v naših medijih so bili v tem primeru približno tako bizarni, kot bi, denimo, ob fotografiji Roberta Mapplethorpa, na kateri je upodobljena Patti Smith, zapisali, da je umetnik portretiral zelo žalostno žensko, ki spominja na izkušeno džankico.

Vendar nas bolj kot bizarnost in zaplankanost teh kritik lahko skrbi dejstvo, da gre za simptomatičen primer, za precej tipsko obravnavo izpod peres etabliranih slovenskih kritikov in intelektualcev, za lahkotnost in omalovaževanje, s kakršnim se vedno znova lotevajo ocenjevanja lezbične umetnosti.

S tem zapisom seveda tvegam, da mi bodo ti isti in iste, ki etiketirajo lezbično umetnost s svojimi predsodki in neznanjem, prilepili histerizacijo, nesposobnost samorefleksije, osebno užaljenost in igranje vloge žrtve.

Pa naj, tvegam zavestno - te stvari je treba povedati na glas in jih trmasto ponavljati.

Še nekaj je - bolj, kot je vprašanje banalno, težje je odgovoriti nanj. Kako naj enostavno odgovorim, zakaj potrebujemo lezbični geto?

Delno leži odgovor (vsaj po mojem) na zdaj že zimzeleno vprašanje zaskrbljenih strejto (pa tudi nekaterih kvirov) v pomembni razliki med lezbičnim podzemljem (*undergroundom*) in lezbičnim šikom ali, kot je to izvrstno opredelila Laura Cottingham v svojem esaju *Biti lezbijka je tako šik ... da pravzaprav sploh nismo več lezbijke*, ko pravi, da » ... podobe in zgodbe, ki odslikujejo lezbijke, in ki so se prej ustvarjale in razpečevale skorajda izključno znotraj lezbičnih skupnosti, krožijo sedaj v nelezbičnih kontekstih ... Lezbični šik – kot široka paleta, sestavljena iz ločenih, a medsebojno odvisnih instanc kulturnih aktivnosti in reprezentacij – hkrati potrjuje in zanika materialni obstoj lezbištva in lezbičnih življenj. Mnoge reprezentacije pravzaprav dobesedno zaigrajo preprosti ritual izginjanja, v katerem je lezbijka sprva prisotna in nato izločena, spreobrnjena v heteroseksualno žensko in/ali kako drugače izbrisana ...«

Drži. Eksplozija šik lezbištva je v sodobni kinematografiji strukturirana tako, da je vsečna večini gledalstva, s čimer se izgublja subkulturno jedro lezbičnih reprezentacij.

Zgodbe o lezbištvu, ki jih ustvarja popularna kultura (pa tudi tiste lezbijke, ki želijo ugajati tej večini) in ki stereotipizira lezbijke v, denimo, poraščene možače (kot nas večina tako rada vidi in se ob tem vsaj malo zabava), običajno prikazujejo lezbijke in njihovo neodvisnost od moških kot nestabilno, začasno, navidezno in nerealno – kot večno fikcijo – in tako vzdržujejo sistem heteronormativno urejenega sveta. Lezbištvo je v njih konstruirano kot fikcija, fikcionalizirano je v fikcijo, s čimer se temeljni mit družbe – heteroseksualnost – ohranja na svojem privilegiranem mestu. Današnja izginjajoča lezbijka, postavljena na različna kulturna mesta, lezbični gledalki grozi z nestalnostjo lezbične politične kategorije, saj opominja, da so lezbijke osebe brez stalnosti, brez prostora, brez vidne zgodovine, brez zadostne socialne varnosti, da bi lahko o(b)stale cele vseh devetdeset minut v popularnem filmu, denimo.

Povedano drugače: lezbištvo v množičnih medijih ne more obstajati drugače kot uvod v heteroseksualnost.

Si tega želimo – biti uvod v heteroseksualnost? Seveda ne. Tudi zato geto, v izogib tovrstnim poniževanjem.

Nadalje – delček v mozaiku odgovorov na vprašanje o nujnosti lezbičnega geta lahko poiščemo tudi v analizi pogojev vidnosti in v načinu reprezentacije lezbične želje. Pomembno se je namreč vprašati, kako gledamo umetniško upodobitev, ali vidimo sebe v njej, ali gre v njeni zgodbi za naše fantazije in podobno.

Ko govorimo o lezbični gledalki, govorimo pravzaprav o ženski gledalki, vendar ženski gledalki z razliko. Če to trditev ponazorim na primeru filma, se lahko oprem na ugotovitev Andree Weiss v knjigi *Vampirke in vijolice*, ki je izšla v zbirki *Škuc-Vizibilija*, da odnos lezbijk do kinematografije spominja na ljubezensko-sovražno »zvezo«, polno pričakovanj, zapeljevanj, užitkov, razočaranj, besa in izdajstev.

Ta paradoks je bistven za analizo konceptov lezbičnega gledalstva. Prav ta paradoks je tudi bistven za zavestno odločitev o našem vztrajanju v lezbičnem getu, če hočete. Raje od razočaranja, besa in izdajstev imam zapeljevanje in užitke, česar je v lezbičnem getu (gledano iz moje osebne perspektive) na pretek in česar tam zunaj skorajda ni.

Pa še – strinjam se s trditvijo Helene Cixous, ki je lepo opredelila tako imenovano žensko pisavo, ko pravi, da je pisava nekaj telesnega in da moramo pisati ali kako drugače upodabljati svojo seksualnost, tisto neskončno in gibljivo v nas, svojo erotizacijo; strinjam se, da se moramo ženske skozi pisavo upreti različnim oblikam cenzure, da moramo pisati skozi svoja telesa in izumljati nove in nove odtenke jezika (o tem je govorila tudi prej omenjena Anaïs Nin), in strinjam se, da bolj, kot smo ženske telo, bolj kot želimo pretrgati molk o svojih telesih, bolj smo pisava. Le tako bomo razbile moški diskurz in za sabo pustile javno sled, le tako bomo stopile na pot osvoboditve.

Naj za ilustracijo omenim zanimiv prizor iz filma *Zapiski o škandalu*, ki smo ga pred leti lahko videli v slovenskih kinematografih. V mislih imam prizor, ko lezbična ženska, za katero se zdi, da tone, da večno izgublja, sedi pred praznim listom novega zveščiča, v katerega bo vsak trenutek začela pisati. Ta beli, prazni list, ki ga bo napolnila s svojo pisavo, so vrata njene svobode, njen portal, ki ji bo omogočil prehod proč od vsega, kar jo ponižuje, pa tudi proč od osamljenosti.

Težko rečem, kaj točno naj bi bila lezbična prozna pisava (se pravi, literarni geto, ki nam ga tako radi pripisujejo), vem le, in to zagotovo, da nova literatura, ki nastaja pri zbirkah *Škuc-Lambda* in *Škuc-Vizibilija* zdaleč presega mit o zgolj »(p)osebnem« pogledu iz homoseksualne perspektive. Jasno, da je (p)osebni pogled prisoten, vendar sem prepričana, da novi val homoerotične literature, o katerem govorim, prevzema oboje – tako posebni kot tudi univerzalni pogled. Ta premik, ta nova paradigma se mi zdi izjemno pomembna, zato seveda zavračam vse tiste kritike, ki se še zmeraj zanašajo na to, da bodo s to literaturo zlahka opravili pod pretvezo njene domnevne hermetičnosti, didaktičnosti, aktivizma in vezanosti zgolj na svoj geto ali posebni družbeni status.

Še eden v vrsti podobnih festivalov?

Če se povrnem k vprašanju, zakaj je vendarle pomembno, da imamo ob paleti različnih festivalov, ki se ukvarjajo z vprašanji spolov in seksualnosti, tudi *Lezbično četrt*, bom poskusila odgovoriti tako, da bom povlekla pomembno vzporednico s kontrakulturnim rock gibanjem *Riot Grrrlz*.

Medtem ko mediji *Riot Grrrlz* radi povezujejo z radikalnim feminizmom, s prožensko ideologijo in z *naredi sam/a e(ste)tiko*, je le malo tistih, ki si »drznejo« narediti korak dlje in povezati gibanje z lezbičnim aktivizmom. Vendar je dejstvo, da obe gibanji, *Riot Grrrlz* in lezbično, izražata spodaj naštet oziroma si prizadevata za:

- jasno prožensko držo;
- radikalno opozicijo hierarhiji, patriarhalnosti, mizoginiji, heteroseksizmu, homofobiji;
- ustvarjanje »varnih prostorov« za žensko druženje in samoizražanje;
- samoorganizacijske strategije;
- alternativno produkcijo, temelječo na *naredi sam/a* izvedbi;
- kolektivizem in sodelovanje;
- demokracijo in enakost;
- antikorporativno ideologijo.

Mediji *Riot Grrrlz* kulturo vztrajno umeščajo v širši heteronormativni okvir. Skladno s tem reprezentacijo »dekliške ljubezni« prikazujejo kot nedolžno, otroško igrakanje, ki nima nobene zveze z odraslo, veljavno obliko (homo)seksualnosti. Po drugi strani pa za lezbijke, ki, (so)delujejo v *queercore* skupinah, gibanje *Riot Grrrls* predstavlja pribežališče pred homofobično *punk* sceno in konformistično gejevske kulture.

In prav to je bistveno: revolucionarna kontrakultura in radikalni politični aktivizem predstavljata lezbijkam točko eskapizma pred vse agresivnejšo komercializacijo, mizoginijo, rasizmom in homofobijo, pred vsemi oblikami diskriminacije, ki jih na lastni koži še kako zares doživljamo v naših življenjih.

Nekoč so bile sanje ...

Za trenutek se bom vrnila k izviru, k sanjam, ki sem jih sanjala davnega leta 1987, sanjam, ki jih je navdahnila takratna družbena klima in ki so navdahnile mene. V nekem drugem eseju (ob dvajseti obletnici nastanka gejevske skupine Magnus) sem vzdušje osemdesetih opisala takole:

»1987. Scena v Ljubljani je blazno alter. Nova družbena gibanja so na vrhuncu. *Borghesia* šokira s homoerotičnimi video spoti, Dario Sereval, njen pevec, se v štrumfpan-
tlih in z mejkapom sprehaja po Ljubljani, Aldo Ivančič, njen frontmen in ustanovitelj
Magnusa, fura usnje, njegov tip pa nekakšen teddy bear imidž. *Kalejdoskop* gejevskih
stilov, kratka. *Village People* in njihov YMCA so hit, koda, trend. *Jimmy Sommerville*
je zakon, *Tom of Finland* kult. *Lilitke* razburjajo in provocirajo javnost z debatami o
enakosti spolov, rušijo tabuje o ženski seksualnosti in lansirajo besedo feminizem. To-
žibabe razsujejo mit o ženskih starletah v rocku in postanejo pest ženske subkulturne
revolucije. *Magnus festivalov* je resda konec, ampak geji so totalno in ...«

Samo predstavljajte si, da živite v družbi, v kateri ste komajda kdaj slišali za besede
homoseksualnost, peder, lezbijka, natančneje, kjer ste za obstoj lezbištva slišali v
gimnaziji pri obravnavi literature starogrške pesnice Sapho in pozneje v kontekstu
pojava aidsa, potem pa pridete v Ljubljano študirat in trčite ob vso to družbeno
vročico; v *Galeriji Škuc* in v *Kinoteki* gledate Fassbinderjeve filme, recimo *Grenke*
solze Petre von Kant (karkoli že si danes mislimo o tem filmu), na teveju poslušate
prvo debato o feminizmu in lezbilstvu (pred predvajanjem lezbičnega filma *Kot*
strela z jasnega francoske režiserke Diane Kurys), na *Škucu* se iz oči v oči srečate z
Aldom Ivančičem, oblečenem v totalno pedrskem leder stilu, prek *Škuc-Foruma* se
seznanite s prvimi disidentskimi videi, od ženske, v katero se nesmrtno zaljubite,
pa slišite vse o pedrskih žurkah v starem *Amerikancu* in o *Magnus festivalih*, ki
jih zaradi slikovitega opisa doživljate, kot bi bili sami tam, čeprav vas ni bilo, ker
takrat o svoji homoseksualnosti niste imeli še niti najmanjšega pojma, nakar se z
Lilitkami zadebatirate o lezbilstvu, čeprav še vedno nimate pojma, ali ste lezbijka
ali pa se vam to samo zdi.

Takšen je bil moj prihod v Ljubljano in zaradi takih stvari sem, ljubiteljica filma,
literature in muzike, sčasoma začela sanjati, da bi tudi lezbijke imele svoj umetni-
ški festival. Val nas je preprosto nosil s seboj.

Delno sva s Suzano Tratnik te sanje uresničili leta 1988, ko sva preštopali pol Evro-
pe in iz Londona prinesli nahrbtnik, poln filmov, posnetih na videokasetah (nekaj
iz lezbično-feminističnega arhiva, nekaj kar iz BBC-ja), in potem v *Galeriji Škuc*
organizirali *Teden lezbičnega filma*. Še zdaj mi gre na smeh, če se spomnim članka
Alenke Štebe v reviji *Teleks* s pomenljivim naslovom *Jaz sem za konkretno*, ki je
izšel ob tem festivalu. Lezbijke smo bile zanjo velikansko razočaranje, saj je v *Gale-
riji Škuc* ni pričakal Fellinijevski lezbični razvrat, nič zares dekadentnega, le nekaj
mladih punc, sumljivo resnih, očitno študentk. Koliko je bilo smeha, ko so se sredi
filma pojavile angleške reklame, česar v socializmu nismo še videli. Ker s Suzano
filmov nisva imeli kje preveriti (imeti videorekorder je bilo za naju, revni študentki,

znanstvena fantastika), sva šokirani in osramočeni buljili v tiste reklame in si nisva upali pogledati ne levo ne desno, vsaj jaz ne. Na koncu se je ta nerodnost izkazala za vsaj tako smešno, kot je bila zares duhovita *Komedija v šestih nenaravnih dejanjih* (*A Comedy in Six Unnatural Acts*) režiserke Jan Oxenberg.

To pa je bilo do letos, kar se lezbičnih festivalov tiče, tudi vse. Lezbična scena je bila premalo močna, domače umetniške lezbične produkcije skorajda ni bilo oziroma je bila v zametkih. Zdaj, petindvajset let pozneje, je. In njen korpus je vse prej kot skromen, pravzaprav je za državo s komaj dvema milijonoma prebivalcev naravnost zavirljiv.

Včasih dobim tisti zoprni napad klavfstrofobije in si rečem, kaj sploh še delam v tem podalpskem zakotju, zakaj ne odidem nekam, kjer ni vse tako sektaško, zatoхло, lezbofobično, ksenofobno in provincialno. Potem pa me za silo potolaži dejstvo, da imamo v Ljubljani skladno s smernicami svetovne umetnosti, ki v svoje razmišljanje ves čas vztrajno vključuje tudi socialne teme in eksistencialne težave manjšinskih kultur, v zadnjega četrta stoletja vrsto dogodkov (*Teden lezbičnega in gejevskega filma*, *Mesto žensk*, body-art performanse v galeriji *Kapelica*, festival *Rdeče zore* in od letos naprej tudi festival *Lezbična četrta*), ki se ukvarjajo z reprezentacijami spola in seksualnosti in ki svet kdaj pa kdaj ponesejo k nam.

Zadnja takšna inspiracija je bilo srečanje z Marisso Lobo, osrednjo tujo gostjo *Lezbične četrti*, in Barbaro Hammer, osrednjo tujo gostjo letošnjega *Tedna lezbičnega in gejevskega filma*. Prva me je, kljub nekaterim kritikam mojih kolegic, da je nekolikanj preveč abstraktna in nerazumljiva in da so njeni videi tehnično slabi, razveselila z obravnavo tistega, o čemer se pri nas (pre)malo govori: s tematiziranjem nasilja nad koloniziranim telesom, seksualiziranim, spolno, rasno ali drugače z marginalnostjo obeleženim telesom, kot se je v svoji kritiki za dnevni časopis festivala *Lezbnik* slikovito izrazila Tatjana Greif. Druga, ikona lezbične in kvirovske neodvisne kinematografije, avantgardna umetnica, ki jo razstavljata tako njujorška *MoMA* kot londonska *Tate Gallery*, in s katero sem se imela privilegij pogovarjati po projekciji njenih zgodnjih kratkih eksperimentalnih filmov, me je očarala s svojo neuklonljivostjo, vitalnostjo, energijo in inteligenco. Obe, Marissa in Barbara, sta s sabo prinesli tisti kanček sveta, ki ga v trenutkih tesnobe in melanholije tako zelo zelo pogrešam.

Od sanj k Lezbični četrti, novim kreativnim jedrom in novemu kolektivizmu

Festival *Lezbična četrta* vsem zgoraj naštetim umetniškim festivalom in dogodkom sledi, hkrati pa jim kljubuje z lastnimi opredelitvami, saj se ukvarja s promocijo do-

mačih in (delno tudi) tujih (izključno) lezbičnih umetnic in umetnostnih kritičark ter teoretičark, prav tako pa tudi z vsemi pomembnimi vidiki in problemi reprezentacij lezbištva.

Poleg tega je več kot zgolj festival; v bistvu je skupnostni projekt, ki lezbično skupnost še trdneje povezuje okrog novih kreativnih jeder, ki jih tak dogodek vzpostavlja.

Že prej sem omenjala povezavo z gverilskimi taktikami gibanja *Riot Grrrlz*, denimo z ustvarjanjem varnih prostorov za druženje in samoizražanje lezbijk, uporabo samoorganizacijskih strategij, uvajanjem alternativne produkcije, temelječe na *naredi sam/a* izvedbi, vpeljavo kolektivizma, sodelovanja itn.

Pa poglejmo, kako je s tem v primeru *Lezbične četrti*: festival se v nekaterih segmentih vrača k svojemu idejnemu izvoru/izviru – denimo z dnevnim biltenom *Lezbnik*, ki je v maniri fenzinov iz osemdesetih (*Lezbozina* in *Roza Viksa*) razmnoževan na kopircu, čeprav dizajniran s sodobnimi tehnikalijami in softverom (česar pred petindvajsetimi leti, ko smo dizajn ustvarjale z izrezovanjem črk in vzorcev iz časopisov, ni bilo še niti na obzorju), pa tudi z oživljanjem duha kolektivizma z vzpostavitvijo »lezbične komune«, kjer lahko scenske komunare festivalske dogodke v svojem hedkvoterju (v kafiču *Open*) ob toplih čorbicah (Taeko je odprla večerno festivalsko kantino) dnevno premlevamo še dolgo v noč.

Lezbnik (ureja ga Nina Dragičević) je projekt, ki predstavlja eno od ključnih kreativnih jeder, saj prinaša dnevno recenziranje in dokumentiranje festivalskih dogodkov od lezbijk (insajderski kritiški pogled!), spodbuja razvoj lezbične umeetniške kritike in lezbične dokumentarne fotografije (vanj se je vključila vrsta novih zapisovalk in fotografinj mlajše lezbične generacije), obenem pa pomeni vzpostavitev nove oblike lezbičnega medija (še nikoli doslej nismo imele dnevnega časopisa), ki na inovativen način dopolnjuje obstoječe – revijo *Lesbo* in radijsko oddajo *Lezbomanija*.

Samoorganizacija, prostovoljstvo in *naredi sam/a* izvedba se lepo kažeta tudi pri oblikovanju spletnih komunikacijskih orodij in popolnoma brezplačnih promocijskih taktik (spletne strani www.ljudmila.org/lesbo/25let/, *facebooka* in *twitterja*). Festivalsko spletno stran je oblikovala in postavila Nina Hudej, ki je tudi razvila celostno podobo in logotip festivala, za promocijo prek *facebooka* in *twitterja* je skrbela Nina Dragičević.

Prostovoljstvo, kolektivizem in sodelovanje so bili ključni, saj brez tega festivala, ki ni imel drugih finančnih sredstev kot skromne donacije ZRC SAZU, ta je omogočila pokritje potnih stroškov in dnevnice za osrednjo tujo gostjo, videastko in performerko Marisso Lobo, ne bi mogle izpeljati. S sodelovanjem nimam v mislih le sodelovanja med nami samimi (ki je bilo na zavidljivi ravni, saj se je v izvedbo festivala s prostovoljnim delom vključilo skoraj trideset lezbijk!), pač pa tudi sodelovanje izjemnih podpornikov festivala: *Slovenske Kinoteke* (ki nam je omogočila premierni prikaz prvega slovenskega lezbičnega dokumentarca *Razmerja: 25 let lezbične sekcije ŠKUC-LL* avtoric Marine Gržinič, Zvonke T. Simčič in Aine Šmid ter videoperformansa in predstavitve Marisse Lobo), *Cafeja Open* (kjer se je odvijala vrsta festivalskih dogodkov), *Radia Študent* (ki je bil glavni medijski pokrovitelj in je brezplačno predvajal radijski spot, ki ga je v ta namen tudi izdelal) in *Zavoda CCC*, producenta dokumentarca *Razmerja* (filma, ki je bil posnet tako rekoč brez finančnih sredstev in je plod prostovoljstva in požrtvovalnosti omenjenih ustvarjalk).

Kaj pa alternativna produkcija, temelječa na *naredi sam/a* izvedbi?

Festival je presenetljivo ponudil tudi to, in sicer z vzpostavitvijo odličnega teatra v maniri *in your face*, ki ga sestavljajo amaterske igralko s scene in nameravajo svoje gledališče graditi na prozih tekstih domačih lezbičnih avtoric.

Pa mediji?

Nič kaj dosti, celo presenetljivo malo. Še najbolj konkretna sta bila *TV Slovenija* in časopis *Delo* – Valentina Plahuta Simčič se je s pomočjo različnih sogovork in sogovorcev sprehodila skozi petindvajset let zgodovine *LL* in zaključek teksta posvetila festivalu. *Radio Študent* je seveda zgodba zase, saj je tako rekoč dnevno pokrival festivalsko dogajanje z informacijami in komentarji.

Če se ozremo v nedavno zgodovino, vidimo, da je s pomočjo *Haysove kode* (obdobje hude hollywoodske cenzure v letih 1934 do 1968) *nevidnost homoseksualnih vsebin* postala nekakšen naravni »kostum«, v katerega so bile običajno oblečene filmske lezbijke. To je bila točno tista reprezentacija, ki jo je v dolgih desetletjih po drugi svetovni vojni (pa tudi že nekoliko prej) lansiral Hollywood, ki si je privzel vlogo oblikovalca moralnih standardov človekovega obnašanja.

Saj ne, da je v naših medijih na delu nekakšna *Haysova koda* (čeprav v družbi, ki ji vlada klerofašistična politična struja, tega ne moremo povsem izključiti, sploh, če vemo, kako ranljivi so mediji danes, kako odvisni od korporacij in politike!), je pa vendarle očitno, da je bila *Lezbična četrt* medijsko v glavnem prezrta oziroma slabo

pokrita, kar po siceršnji relativno dobri medijski odzivnosti glede homo tematik nekoliko preseneča. Pri tem morda še najbolj bode v oči molk časopisa *Dnevnik*, ki običajno beleži in recenzira domala vse pomembnejše lezbične dogodke in umetniške produkte.

Namesto zaključka ...

... si bom sposodila prečudovit citat iz zadnje pesmi v pesniški zbirki (prve lezbične knjige na Slovenskem) Ljudmile Poljanec, ki sta ga ob zaključku svoje knjige *Lezbična sekcija LL: kronologija 1987 – 2012 s predzgodovino* uporabili že avtorici Nataša Velikonja in Tatjana Greif:

*»Jaz sanjam večnost ... krog in krog prostrana pred mano se razteza v nedogled ...
Iz hipov vseh in časov vseh je tkana, neviden ji korak – a viden sled.«*

In kot zaključita avtorici: »Ta uporna in neobvladljiva lezbična zgodba se prenaša naprej. Kajti vsak izborjen prostor, protest, vsaka knjiga, članek, beseda, vsaka zabava, vsak lezbični poljub pomeni – naše življenje.«

Nina Dragičević

Degustirajte me

–

Nikoli nisem veliko vedela o lezbični četrti. Šala. Res pa je, da vsak dan kaj novega izvem. Res je tudi, da vsi vsak dan o tem kaj novega izvemo. Tudi tisti, ki se tega ne zavedate. Morda na to ne bi tako gledala, če mi ne bi pred kratkim Velikonja rekla nekaj, kar se na prvo žogo lahko zdi povsem banalno in trivialno.

Recimo bobu bob – *Lezbnik* je bil čista zmaga. Iz preproste ideje o festivalskem časopisu, ki bo podajal subjektivna mnenja o dogodkih, je postal medij, ki je združil pregled festivalskega dogajanja, ob konstantni paniki koordinatorke Sukič, ker je bila čisto preveč polna dela, pa je vseeno prevzela skrb za naklado. Postavil je novo platformo za lezbične tekste, kot je to, vidno premišljeno in z visoko postavljeno kakovostjo, že naredil *Lesbo*. *Lezbnik* se je zgodil zato, ker so scenske džekice dale priložnost mladim. Kar je seveda pametno, saj se lahko premikamo naprej le, če nenehno dodajamo sveže možganske celice. *Lezbnik* se je zgodil ob kavi z Velikonjo in Urško. Dež je padal, kot bi ukinili tuše, ljudi pa je vseeno treba umiti. Zeblo nas je. Zeblo bi nas še bolj, če ne bi padle v noro maštarsko debato o festivalu LL 25.

Delala sem na mnogih festivalih: fotografskih, jazz, mladinskih, glasbenih, pijanskih. Pri vseh je šlo za mesece dela in maštanja. Vedno je prišlo do zapletov. Ne glede na to, kako zgodaj se začnejo priprave, se na koncu noro mudi. Pozabijo se očitne naloge, kljub temu, da je sestankov n. Gre za timsko delo, pri čemer se mnogi znajdejo v timu po naključju, ne pa zato, ker bi si že od nekdaj želeli delati v skupini. Vedno, ampak res vedno se delajo press kiti oziroma kake druge mape, v katerih so program, kvazi simbolična darila v obliki obeskov za ključke, ki se ti jih, če festivale obiskuješ pogosto, v nekem času nabere toliko, da noben ključ na tem svetu ni več sam, temveč opremljen z bolj ali manj dobro oblikovanim trakom. Dobro je, da obstajajo trakovi, sicer ne bi vedeli, kaj odpira kateri ključ. Le ključ bi bil. In ker so si ključki zelo podobni, postane del življenja (še ena) frustracija, ker se ti res ne da porabljati časa na ugotavljanje, kaj naj bi ključ odprl. Še več, ključki so kot ljudje, večina si je do potankosti podobnih.

Vsak mora imeti obesek, da se ve, kaj se z njim odpira in odklepa in sploh počne. Če sploh kaj. Pa je v bistvu zelo enostavno: ključke se vtika v luknje, nazobčane luknje. Luknje najprej niso bile nazobčane. Zobe smo dodali, ko smo ugotovili, da res ne moremo čisto vsega stlačiti v čisto vsako luknjo. No, lahko že, smemo pa

ravno ne. Kam pa bi prišli, če bi vsak smel ustrezati vsaki luknji, zdrasani in zguljeni od začetne napake tlačenja vseh povsod. Ko smo naredili nazobčane luknje in tako tudi ključavnice, smo morali začeti brusiti. Se zdi enostavno, mar ne? Vzameš ključ, šmirgl papir, malo podrgneš in, voila, sodiš v luknjo. To je šlo še kar dobro, dokler se ni, kot se to rado zgodi izvrstnim idejam, brušenje ključev razpaslo in populariziralo in kar naenkrat smo imeli poplavo ključavničarjev. In še vedno jo imamo. To je donosna obrt, saj vendar vsak rabi brušenje. Ključa, kakopak. Zanimivo se mi zdi, da je to edina obrt, katere izdelkov ni treba plačati. No, vsaj v denarju ne. Dogovor je, da se izdelava in brušenje plačujeta sproti, po obrokih, ki niso fiksno določeni. Tudi cena ni končna, spreminja se glede na trenutek v času. Je pa zanjo značilna inflacija. In obresti. O teh se ne govori, te se samo pojavijo in tudi takrat se jih ne omenja. Obresti so tisti slon v prostoru, ti pa se strinjaš s tem, da slon obstaja ravno tam, saj mu je še vedno bolje tu na toplem, kot pa v nekem gnilem koncentracijskem taborišču za živali, znanem tudi pod kratico ZOO. Obresti niso na brušenje. Obresti so na hitrost oziroma počasnost uspešnosti brušenja. Gre pa tu za obratno sorazmerno odvisnost obresti od hitrosti. Ne splača se ti ravno biti diamant, s tem je veliko dela, cena pa je, kot že rečeno, popolna neznanka. Splača se ti biti, na primer, mehek les. Pač neka dila, ki jo pošlajamo in že imamo ličen kipec za v jaslice pod jelko ali pa ključ za odpiranje kolibe.

Ta vikend naj bi preživele v eni veliki kolibi. Veliki kolibi se v našem svetu reče planinski dom, pri čemer za svet jemljem Slovenijo, ker je to smiselno, saj ima morje in gore in veliko različnih dreves in veliko različnih ljudi. To pa zna biti težava. Različni ljudje, namreč, ne različna drevesa. Z drevesi nimamo težav, saj so tiho. Vseeno jih sekamo in rezljamo in stružimo in cepimo, pa ne proti hepatitisu, pogosto jih dajemo kar v kozarce, da se potem iz njih izrodi hruška, ki jo zalijemo z alkoholom, druge tekočine za zalivanje itak ni. Drevesa radi rezljamo in oblikujemo v pravilne oblike, ob tem pa ne gre zanemariti, da smo si sami določili, katere oblike so pravilne. Določene imamo načine, kako vse to z drevesi početi. Konec koncev smo uspeli določiti tudi, kaj naj bi počeli, denimo, s čevlji. Zlagamo jih. Čisto preveč časa imamo, tega ne morete zanikati, pa če še tako veliko delate in imate poln sod hobijev in si iz tega soda ne natakate po deci in počasi degustirate, ampak se v sod kar mečete, z vso primitivnostjo, ki jo premorete, ko ste sami. Če imamo čas za nenehno zlaganje čevljev na hodniku, ki je pač pametno določen prostor za čevlje, potem imamo preveč časa. Še več, jasno nam je, da se čevlji zlagajo tako, da je levi vedno na levi in desni vedno na desni in da sta vedno skupaj. Dobro je, da se malo dotikata drug drugega, ker bi, ne vem, morda naslednje jutro ne vedeli, h kateremu desnemu sodi izbrani levi in bi nam potem tuhtanje o tem vzelo več časa kot pa nam vzame tiščanje levega k desnemu večer prej. Torej morda s tem prihranimo čas. Zjutraj, ko naj bi šli v kolibo, pardon, koč, sem zamudila. Odločila sem

se namreč, da bo vseh dvajset in več lezbijk zamudilo, ker je to ipak sobota in je bil pred tem petek, za katerega edini pameten sinonim je *Monokel*. Sama sem se Petku brez težav odpovedala, ker je bila tu Andrea in o njej bistveno manj vem.

Na poti v kafič sem se spraševala, zakaj mi je treba po tem mrazu lažiti na več kot tisoč metrov, četudi z avtom, zakaj mi je tega treba, ko pa bi lahko ostala v mestu. Šla bi k Franciju na makiato, potem do kavarne na eno brazilijo ali etiopijo, potem pa še nekam na makiato, ker tega danes zares še nisem spila, ker prvi ne šteje, dokler nista vsaj dva. Zakaj sem sploh na glas povedala to idejo, da bi punce peljala na neko planino, jih tam za dva dni zaprla v kolibopardonkočo in celo pričakovala od njih, da govorijo. Dajmo zdaj lepo prosim vsi, ki si ob tem mislite, da sem smešna, če se mi zazdi, da bodo punce bolj kot ne tiho, saj gre vendar za ženske in te predvsem govorijo. Kar zaprite usta, ne bi gledala sivih plomb.

Prvi meseci na sceni so bili zame nadvse poučni. Ko sem z zlomljeno nogo sedela pred *Opnom*, je mimo prišla ena Petra, se ustavila ob meni in si me, kot se je njej verjetno zdelo, natančno ogledala. Nato je z levo šapo, brez poznavanja osnov fizike in prenosa sile, vzela zalet in me, kot se je njej verjetno zdelo, nežno potrepkala po hrbtu. Če se komu zdi, da imam danes desno lopatico premaknjeno kak centimeter naprej in da mi zato desna joška ponosno izstopa – to ni slučajno tako. Njen dodelan pristop se, na moje veliko začudenje, s tem še ni končal. Ponosno se je nasmejala, kot da je ravnokar v Kočevskem Rogu ustrelila, pardon, ujela zadnje štiri medvede in zdaj ne rabi več skrbeti, s čim bo položila tla, ko si bo sezidala bajto. Tudi s tem še ni bilo konec. Spregovorila je. Rekla je, *kaj je zdaj, lajdra, kaj boš spila*. Mislim, da je pričakovala, da bom takoj sprejela ponudbo za Laško, uradno lezbično pijačo iz časov pred Bolnčko – mimogrede, rešimo za vse večne čase vprašanja natakarič v *Monoklu*, kaj, za vraga, je Bolnčka: to je redbulvodka, ime pa je nastalo z izkušnjami – in da bova potem kako pametno rekli, mene bo njena dovršenost navdala z veseljem in spolno slo in potem bi bilo noro. Ker pa je moja reakcija izostala oziroma ni bila opazna, je Petra preusmerila svoj elan k puncam, ki jih je že poznala. In so se pogovarjale, kako je bilo v petek. In kaj bo ta petek. In njej se je vmes ogromno že zgodilo, ker ona hitro vozi in ji nihče nič ne more. Bolj vsebinskih pogovorov zaznam premalo. Ves čas se prepričujem, da se mi tako samo zdi in da naj se najprej odločim, kakšne pogovore bi morale imeti in zakaj ravno take. Pa mi ne uspe, torej je morda za razmisliti, ali slučajno lovim pločnike.

Vztrajam pri tem, da se moramo pogovarjati. O vsem. Tudi, ko se zdi banalno. Tudi, ko si ne upamo.

Če se že med sabo ne upamo pogovarjati, bi se morda lahko z drugimi? Ta koncept mi sicer ni všeč, ker se mi zdi ta ekipa kar samozadostna in tako pripravljena na vsako vprašanje. Če ne drugega, si lahko vedno mirno in brez odvečnih besed svetujemo, da se gremo zleknet na kavč in spit kavo. V času ob kavi lahko veliko ugotoviš, četudi si tiho. Pa vseeno, nove modrosti in drugačni pogledi na stvar nikoli niso odveč. Pri tem tudi ni pomembno, ali modrosti in pogledi pridejo od ekipe. Lahko bi se, denimo, pogovarjale s starši. Že zaradi demografije lahko rečemo, da imajo več izkušenj. Ne nujno direktno povezanih s tvojim vprašanjem, ampak tu je že v igri širša slika, ki nam vse prepogosto sfali, ko smo sredi vozla grobe volne, ki ga nobena mačka ne more odfecljati s svojimi krempljci in nam ponuditi vsaj fotosinteze. Veš, jaz imam zate veliko vprašanj. Zadnje čase predvsem takih, povezanih s ljubeznijo. Pa se ravno o tem ne morem s tabo pogovarjati. Ni, da se ne bi, o, pa še kako bi se. Ti me ob vsaki dilemi pomiriš. Sploh ne razumem, kako znaš tako primerno delati s takim vulkanom, ko pa si sama majhna in bolj bonsai kot sekvoja. Na videz. Ko pridem blizu in me samo pogledaš, imaš na štedilniku že pripravljeno vodo, da si boš iz nje naredila kapučin, ki to ni, nekje vmes med iskanjem krožnička od šalčke me boš pogledala z ogromnimi zelenimi očmi, tako malo izpod čela, očitno imam to po tebi, in že tu bi lahko zaključile, ker sem boljše kot sekunde prej. Pa vseeno nadaljujeva in jaz nekako, na pol artikulirano, spravim iz sebe, kaj mi ni jasno. To je vedno težava, ker če ti nekaj ni jasno, kako naj potem to jasno pojasniš. Vedno me pazljivo poslušáš, ne mudi se ti. Skoraj vedno je tvoja prva reakcija, da močno povzdigneš obrvi, češ, kaj je pa tu problem. *Ma daj, nije to ništa.* Jaz te vedno nazaj gledam presenečeno, skoraj užaljeno, češ, kaj pa tu ni problem. Tebi se poleg ostalih gubic počasi pokaže še ena posebna, smejalna, ker si v glavi že rešila ta moj takozvani problem in morava zdaj samo še spiti ta tvoj kapučin, ki to ni, potem boš hotela nekaj sladkega, kak marcipan, vmes me boš objela, meni pa ne bo nič jasno. Jasno mi bo, da je problem rešen, le še sestaviti se moram od prej omenjenega šoka. Danes imam vprašanja o ljubezni. Tebe ni tu, še dolgo ne boš. Če sploh kdaj. Ker se o tem res ne moreva pogovarjati. Jaz bi se. Želim si te vprašati, ali je možno, da nekoga ne znaš imeti rada tako, kot bi morala? Pa naj se zdaj vse kul lezbijke spotaknejo od zgroženosti nad temi nekimi emocijami. Vem, vem, ne moreš nekako imeti rada. Ali imaš rada ali pa nimaš, kako imaš rada, je pa čisto nepomembno. Pomembno je, kako to pokažeš, mar ne? Pa če se trudiš in ti pri tem uslugo, včasih sicer medvedjo, dela domišljija, potem ti menda uspe. Vse to vem. Zakaj imam potemtakem še vedno to vprašanje. In še jih imam. Množijo se. Reprodukcijska med vprašanji je dovoljena. Vprašanja imajo družine. Vsaj nekaj, če že vsi ljudje ne. Morda pa nehote posvajam vprašanja. To smem. Čuvam jih in hranim jih in jih tudi veliko objemam, pazim, da mi ne uidejo, ipak še niso zrela, ko pa nimajo odgovorov, s katerimi bi jih poparčkala. Vprašanja so tako pri meni, da niso sama. Kako veš, ali se bo izšlo? Jebite se vsi, ne zadovolji me, da pač ne veš

in da moraš delati po filingu in potem bo vse dobro. Dajmo, prosim, glave skupaj in naj nekdo že enkrat konkretno odgovori na to vprašanje. Mislim, da ti veš, kako veš, ali se bo izšlo, ampak tebe ne morem vprašati. Mala sramota za družino, a? Ti je malo hudo? Kar naj ti bo, kaj pa daješ v ospredje vse, samo svetosti družine, kot ji sama praviš, ne. Nočem, da ti je hudo. Imam še vprašanj. Kaj narediš, ko v ljubezni nimaš odgovora, pa bi ga morala imeti? Tebi je vedno bilo všeč, da premišljeno odgovarjam in da si vzamem čas za razmislek in da vse pretehtam. Imam tudi to po tebi? Veš, zelo sem zaljubljena. Že nekaj časa. Veš to? Povedala sem ti, ampak, ali to veš? Veš, veliko sem se naučila o ljubezni. Ja, ja, zdaj se ti bom malo pohvalila. Te dni pravim, da furam revolucijo. Kar povem, kaj čutim. No, ne vedno, nisem še tam. Ampak brez heca, res to počnem. Ti bi rekla, da te to ne čudi, sem se vedno znala dobro izražati. In da imam to po tebi. Ja, cela sem po tebi. To me nemalokrat skrbi. Ampak ti ne veš, vsega pač ne moreš. Ne veš, recimo, kolikokrat sem nekoga mirno gledala, ko mi je z veliko bolečine skušala dopovedati, da jo boli, mislila je, da mi je vseeno, kdo pa ne bi, ko pa te lahko mrtvo hladna gledam in čakam, da mi skратиš muke. Si me tako učila? Nisi. Sem vseeno to počela? Da. Si me naučila, naj se nenehno učim? Si. Počnem to? Da. Žal te moram vseeno malo razočarati in ti priznati, da se sama sebi pri tem še vedno ne zdim ravno uspešna. Zakaj ne? Zakaj mi revolucija ne pomaga? Zakaj tolikokrat ne morem mirno spati, ker mi ne gre v glavo, kako trud ne rezultira v dobrem. Veš, zdaj sem z nekom dobrim. Tako dobrim, da me razmetava od Viča do Vršiča in nazaj, hkrati pa sedim tu na kavču in samo čakam, da me raznese od strahu, kot karbid v pločevinkah, kakršne so fantje na igrišču našega kvarta vsako zimo pokali v upanju, da bo odmevalo vsaj do Brežic? Vsaj primerno sezono sem si izbrala. Kje si, da mi poveš, zakaj *ta dan želim preživet* s *tabo* pomeni komplikacije in nerazumevanje? Zakaj karkoli, povedanega na lep način, mišljenega lepo, lahko vodi v nekaj malo manj lepega? Čisto vsakdanje probleme imam, veš? Le da se meni zdijo cela znanost, tista z neskončno dolgimi neenačbami. Ker nanje, na probleme in nekaj neenačb, nimam odgovorov in na vir odgovorov ne dostopa. Veš, da je to namig?

Kljub mrazu in vetru mi je uspelo priti do kafiča, kjer me je čakalo dvajset punc, naštelanih na vikend v gorah. V tem kafiču po navadi parčki jejo zajtrk, vse tiste toaste in olive in ogromno jajc. Po navadi je v tem kafiču kaotično. Ducat natakarjev teka naokoli s krožnički in šalčkami, spretno zvijajo ramena in boke, da se prerinejo skozi luknje, ki nastanejo, ko si gostje (to je, parčki) slačijo in oblačijo plašče in ostale sloje plaht. Ljudje (to je, parčki) v tem kafiču si imajo največ za povedati. Neverjetno veliko in še preden navalijo na vsa tista jajca. Ko sem vstopila, ni bilo kaotično. Prostor je zavzelo dvajset lezbijk. Impresivno skulirano so srkale svoje kave, vse od ekspresov do gigantskih juhastih kav. Pri tem višina ali velikost lezbijke nista povezani z velikostjo kave. O jajcih ne duha ne sluha. Ta velika

skupina punc – vidi se, katera sodi h kateri mizi, to je vedno tako pri lezbijkah, kot male gverilsko organizirane bande zasedejo prostore in potem pač relaksirajo, kot skupinice in hkrati kot družina – me je veselo pozdravila, pri čemer ni zmanjkalo očitanga zamujanja. Kakopak, povedale ti bodo, one vse opazijo in skušaj ti zdaj zamenjati temo kar tako, če pa bi one zdaj rade povedale, da smo bile zmenjeni pol ure prej in da si kao neka organizatorica, c c c.

Počakala sem, da mi v miru očitajo zamujanje, ker sem vedela, da sledi še toliko dobrega. Snela sem tista modra sončna očala, za katere se izkaže, da so Maji zelo všeč. Kasneje v dnevu se izkaže, da imava v več stvareh podoben okus, podobno zaznavava zanimivo in lepo. To mi je všeč, ker to lahko pomeni veliko prijetnih pogovorov o prijetnem, zanimivem in lepem. Še več, Maja ne diplomatizira po nepotrebnem, zato od nje dobiš dokaj spontane reakcije in izjave. Tudi ko ob pol šestih zjutraj pokličeš na njeno delovno mesto, ker rabiš nekoga, da pride pote. Tebi ni čisto nič jasno ob taki uri, zunaj je tema, prve kave še nisi niti povohala in ne veš, v kateri smeri kolodvor sploh je, ti pa Maja poskočno in skulirano pove, da ti njo pač obožuješ. In ti se potem pač strinjaš. Zraven Maje sta sedeli Petra in Nika, ki sta več kot očitno večer prej izkoristili vse potencialne *Monokla*. Nika vsaki dve minuti pove, da mora ona spat. Če pa že ne more spat, gre lahko peš na planino. Punce so namreč čisto resno prišle na idejo, da bi, glede na to, da so na planini snežni zameti, šle gor kar peš. Če sem prav razumela, je bila stvariteljica te briljantne ideje naša vrla bodoča scenka in že zdaj trenerka socialnih veščin, ki je bojda do današnjega dne osvojila vsaj en slovenski vrh. Po snegu. Peš. V petkah.

Peš in z avti smo se prestavile v *Opna*. Jaz sem prišla malo kasneje, ker sem najprej skočila s psom v merkator po čips, smoki, čokolado, mandarine, piškote in verjetno še kaj, da punce preživijo cel dan, ne da bi se zgrudile od lakote, ker niso prišle do planinskega golaža v kruhovi skledici. Na poti do *Opna* sem razmišljala, koliko bo ta dan naporen. Bomo sedele za mizami, pile sedmo kavo in tuhtale, kaj naj same sabo? Kepanje je odpadlo, angelčkov v snegu na Prulah ne bomo delale, ker bi to bilo pod vsemi nivoji kulskega, imidž pa je pomemben faktor v življenju (lezbijk). Bo Nataša že pred kavo odvihrala na plavanje, da nadoknadi za cel teden zapostavljanja ene njej pomembnejših aktivnosti? Sprašujem se, če nam verjame, ko rečemo, da bomo šle enkrat z njo. Jaz bi šla. Samo za to priložnost bi skočila v hervisa po enodelne kopalke. Hotela bi temno modre, adidas in da imajo na hrbtu križ. Sicer se mi jih ne bi dalo pomerjati, ampak pri enodelnih je to mus, sploh če si moje višine, ker imam dolg trup, in če bi mi bile enodelne kopalke premajhne, bi me zategovale pri ključnici in potem bi bila puklasta, to pa res ni primerna poza za notranji bazen, sploh, ker je poza pomemben faktor v življenju (lezbijk). Eden lepših prizorov je priti v *Opna* poleti. Takrat je postavljena provizorična terasa, kot se

reče prulskemu pločniku. Dekleta, utrujena od dela v hudih vročinskih razmerah ali pa samo dolgočasene od čakanja na kako delo, čilirajo na terasi. Včasih pijejo limonado, bolj pogosto pa kavo ali pivo. Ali pa najprej kavo in potem pivo. Kave se med lezbijkami poleti nič manj ne spiše. Ko smo pripravljali izlet na planino, sta mi Urška in Velikonja zaskrbljeno, vsaj zdelo se mi je tako, pisali, da kako bomo ure-dili, da bo na planini sveža kava dostopna tudi ponoči. Skrb se mi ni zdela nič kaj čudna, saj vam pravim, da je kava esencialni element lezbičnega obstoja. Ob kavi smo se in se še vedno spoznavamo, rešujemo težave, si prostovoljno ustvarjamo smejalne gubice, tudi načrtujemo. O da, veliko načrtujemo. Cel koncept festivala *LL 25* je nastal ob kavi. Ideje o piknikih in izletih na razne planine so nastale ob kavi. Sestankov ne rabimo. No, rabimo jih, ker imamo potem lahko zapisnike, ki se pod-pisujejo z odtisom našminkanih ustnic tajnice lezbične mafije. Da, dovoljeno nam je zavidati. Lezbijke tako poležavajo, visijo, postopajo in predvsem so na *Opnovi* terasi. Že od daleč jih vidiš, ko greš čez most. Tudi one tebe vidijo – že prej sem zapisala, da vse opazijo. Ker jih imam rada, sama verjetno več opazim kot naključ-ni mimoidoči, ki se skušajo v popolni zadregi čim prej odkotaliti mimo tega buffeta, ampak ne prehitro, ker je vseeno treba preskenirati to sceno in si na hitro ustvariti neko mnenje. Vedno znova opazim, kako sproščeno posedajo. To ni tisto sproščeno posedanje turistov na pločniku pred kipom Prešerna in tiste ženske, ki mu ždi nad glavo. To je sproščeno, kul, resno, analitično, glasno, previdno, nasmejano, subtil-no čustveno in ljubko hkrati. Dodam naj, da je to moja prva raba besede ljubko. Kaj naj, če pa je res tako. Lezbijke so neverjetno prisrčne.

Prisrčno ne more biti umetno ustvarjeno. Prisrčno ne postane prisrčno tako, da ga iz navadnega in grobega brusiš tako dolgo, dokler mu manjka samo še mašnica, pa bi ga delil naokoli prijateljem, družini in poslovnim partnerjem za neke praznike. Ni je obrti, ki bi to zmogla. To je lepota teh punc, take pač so. Take pridejo, se nekaj časa navajajo, koliko časa se navajajo, pa je odvisno le od njihovih socialnih veščin in izbora gverilsko organizirane bande, v katero slučajno najprej padejo. Ni pa jih treba brusiti, da bi sodile v neko luknjo, ker scena sploh ni luknja. Nima oblike, ni simetrična, celo noče biti simetrična.

Velikonja je tisti dan rekla, da se ti vsak dan zgodi nekaj lezbičnega. Jaz pa doda-jam, da se vsem vsak dan zgodi nekaj lezbičnega. Vsi ste v lezbični četrti, mešani in zmešani, nori, kreativni, močni, razmišljujoči, artikulirani lezbični četrti. Četudi vas to plaši ali se vam gnusi. Lahko pa vam svetujem, da jo degustirate.

LEZBNIK

ŠKUC LL

3.11.2012, sobota

Uvodnik v Lezbično četrt: Vse bomo zabeležile

Danes se začne festival Lezbična četrt. To je pravzaprav šele drugi daljši javni, samostojni lezbični dogodek - prvi in edini doslej je bil Teden lezbičnega filma v Galeriji Škuc decembra 1988. Kako je to ob častiljivem petindvajsetletnem obstoju lezbičnega oblikovanja sploh mogoče?

Naj napisano ponazorim z naslednjim primerom: letošnji 28. festival gejevskega in lezbičnega filma odpira celovečerni film Zgubljeni v raju, katerega posebnost je zgolj ta, da gre za prvi vietnamski gejevski film. Pred njim bo sicer predvajana štiriminutna Lezbotaktika Barbare Hammer iz leta 1974, sploh prvi lezbični film, toda spomnimo se, da je prav letos nastal prvi domač lezbični dokumentarni film Razmerja, ki pa bo na filmskem festivalu škandalozno postavljen v absolutno slep termin sredi tedna ob 18 uri.

Seveda ne moremo sprejeti, da je dokumentarec o edini lezbični skupini v Sloveniji tako nepomemben. Kljub temu, da film Razmerja otvarja Lezbično četrt, bi bilo nujno s spoštljivim poudarkom ponoviti to vajo tudi na gejevskem in lezbičnem filmskem festivalu. Ali pa morda mislite, tako kot homofobi.

Toda nekega dne boste že osvojili lekcijo. Ali pa tudi ne, komu mar, kajti ta svet, kol dobro vemo, lahko prav lepo poteka tudi brez lezbobfov in ostalih malih bogov. Lezbijke smo tu. Vse bomo zabeležile. Vse bomo popisale. Samostojni lezbični festival potrebujemo zato, da se izognemo takšnim poniževanjem, ali še bolje, da pokažemo nanje. Potrebujemo ga zato, da z njim mirno preletimo premnoge žaljive postavitve naših življenj in sovražne intervencije vanje. Potrebujemo ga zato, da preprečimo naše izginjanje med tematikami in problemi, za katere nam vsi in v vselej govorijo, da so pomembnejši, me pa včasih to celo verjamemo. Lezbično četrt potrebujemo zato, da ostanemo - skupaj!

Pred petindvajsetimi leti sem bila brucka, študentka sociologije. Bila sem zaljubljena v Tatjano, zblíževali sva se zelo počasi in se vmes nekajkrat skorajda izgubili, kajti takrat še ni bilo sidra védenja, ki bi naju, nastajajoči lezbijki, prizemljilo. Danes me molk, naključnost, razpršenost ali obstranskost lezbijstva ne morejo več prizadeti. To je posledica lezbičnega gibanja. Lezbično gibanje je na prvo mesto postavilo stvari, zaradi katerih sem močnejša in srečnejša. Ni mi več treba čakati pet dni do prvega domačega lezbičnega filma. Ni mi več treba čakati, da minejo vse tiste vaše duhumorne prioritete. Sploh ni mi več treba čakati. Tukaj in zdaj. Dobrodošli in dobrodošle! Lezbično četrto!

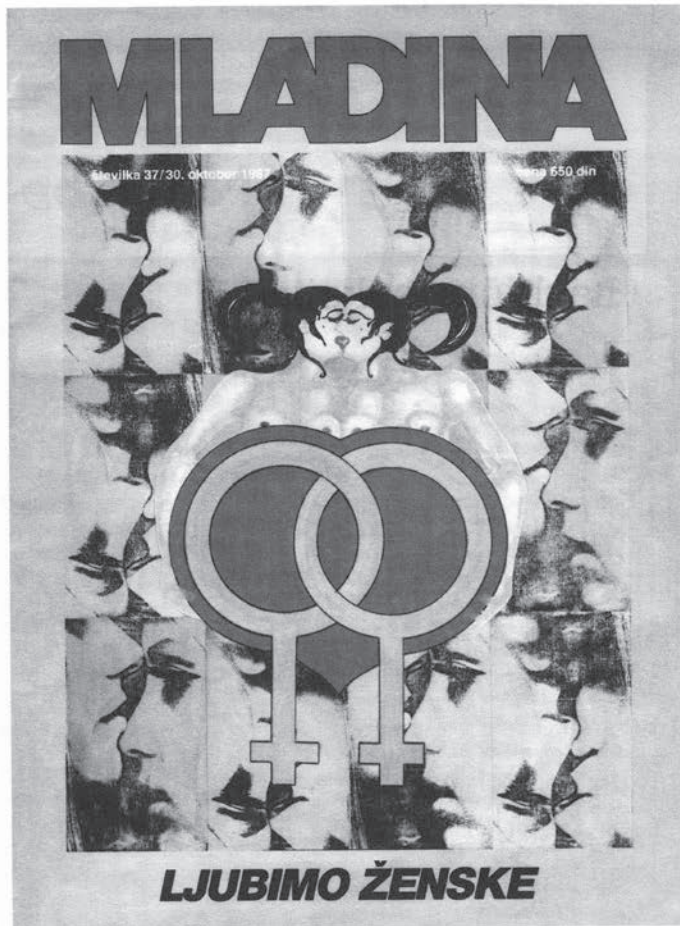
[illegible]

Danes se dogaja:

ob 18.00, Kinoteka: premiera filma Razmerja. 25 let lezbične sekcije ŠKUC-LL, Ljubljana
ob 20.30, Kinoteka: videoperformans Dol s praznovanjem belske queerovske prevlade!
ob 23.00, Klub Monokel: odprtje razstave. Dokumentirana preteklost
ob 23.30, Klub Monokel: stand-up 25 let na malci
ob 24.00, Klub Monokel: uvodni žur: Female's cream predstavlja REVOLTAŽA vol. 3

Tako se je začelo:

30.10.1987 izide Mladina s priložo "LJUBIMO ŽENSKE". Nekatere stvari so večne - mi še vedno ljubimo ženske.

.....

Kolofon

Urednica: Nina Dragičević
Oblikovanje: Nina Dragičević
Leto: uspešno

LEZBNIK

ŠKUC LL

Časopis festivala Škuc LL 25 let - Lezbična četrť, 3.-10.11.2012

4.11.2012, nedelja

Otvorili smo Lezbično četrť

Festival Škuc LL 25 let sta otvorili pionirki Suzana Tratnik in Nataša Sukič (na sliki). S svojim šarmom in duhovitostjo sta nas popeljali v krasen večer, ki se je zaključil s tretjo edicijo (zvezkom) Revoltaže s Female's'cream. O žuru iz očitnih razlogov raje ne bomo pisali. Podočnjake še rešujemo.

Foto: Nataša Koražija

Razmerja: od avtoštopa v Amsterdam do fasciklov in sušija za proslavo

Nataša Koražija

Kjer so feministke, so v bližini vedno lezbijke, je ugotovila Sukič med obiskom v Amsterdamu. To je bil tisti obisk, iz katerega je zrasla 25-letna zgodovina in zaradi katere smo včeraj videli dokumentarec Razmerja. Pa tudi fascikli od Velikonje: če tam ne bi bilo vse brezhibno po datumih, ne bi vedeli, kdaj je minilo četrť stoletja. In Taeko ne bi vedela, kdaj je treba pripraviti suši za proslavo.

Najlepši del je bil postopna gradnja napetosti in pričakovanja obletnice. Začelo se je pomladi, če ne že prej. Filmške so bile poleti za vsakim grmom v Opnu, pa na Metelkovi, v Kudu, v arhivih in v Žlebeh pri Medvodah. Več kot je bilo posnetih ur, več čaja je morala skuhati Zvonka. Protagonistke so v filmu samo aktivistke, čeprav so veliko več. Zakaj v filmu vse govorite zgolj o skupnih koreninah lezbičnega gibanja s civilnodružbenimi gibanji v osemdesetih, ne pa o umetniški sceni, s katero ste zrasle? To pa smo pozabile, ker je to vsem logično, je rekla Suzi med sušenjem. Ja, lej, ampak a imajo mirovniki in ekologi tak literarni opus? Čirs, LL!

Videoperformans: Dol s praznovanjem belske queerovske prevlade!

Tatjana Greif

Provokativni video trojček »Dol s praznovanjem belske queerovske prevlade« brazilske umetnice Marisse Lôbo in skupine performerik nas sprva zadene kot kaotični postfeministični ludizem. A le na prvi pogled; v nekaj minutah se bliskovito odvije zgodovina evropskega kolonializma, strnjena v lastno srč, ki je nasilje nad koloniziranim telesom - seksualiziranim, spolno, rasno ali drugače z marginalnostjo obeleženim telesom. Aplikacija in vitalna reprodukcija kolonialnih politik je razpršena v vseh porah sodobne Evrope, evidentna v povsod razraščanem rasizmu, brutalnih migrantskih režimih, biopolitikah in »politikah mesa«. Performans nas surovo sooči z nevarnostjo ekskluzivno belskih, tudi queerovskih režimov dominanc. Kritika je možna le kot samodeterminacija in aktivacija tistih teles, ki so v tem diskurzu zastrta in zatrta, kot kontekstualizacija tistih koloniziranih teles, ki nočejo služiti dominantnemu sistemu. In tu je nasilje ključni element v izražanju upora.

Lebdeča preteklost

Maja Ličen

Provokativni video trojček »Dol s praznovanjem belske queerovske prevlade« brazilske umetnice Marisse Lôbo in skupine performerk nas sprva zadene kot kaotični postfeministični ludizem. A le na prvi pogled; v nekaj minutah se bliskovito odvije zgodovina evropskega kolonializma, strnjena v lastno srž, ki je nasilje nad koloniziranim telesom - seksualiziranim, spolno, rasno ali drugače z marginalnostjo obeleženim telesom. Aplikacija in vitalna reprodukcija kolonialnih politik je razpršena v vseh porah sodobne Evrope, evidentna v povsod razraščnem rasizmu, brutalnih migrantskih režimih, biopolitikah in »politikah mesa«. Performans nas surovo sooči z nevarnostjo ekskluzivno belskih, tudi queerovskih režimov dominanc. Kritika je možna le kot samodeterminacija in aktivacija tistih teles, ki so v tem diskurzu zastrta in zatrta, kot kontekstualizacija tistih koloniziranih teles, ki nočejo služiti dominantnemu sistemu. In tu je nasilje ključni element v izražanju upora.

Foto: Nataša Koražija

25 let na mal'ci

Mojca Krevel

Foto: Nataša Koražija

Napovedani standap tajnice Lezbične mafije je sinoči poskrbel za kar dva unikuma v četrstoletni zgodovini gibanja: začel se je takole od oka pol ure prezgodaj – in to po novem času, in, bogami, ni bil smešen. Pričakujoči nasmeški, ki nam jih je vzpon tajnice Lezbične mafije na oder vajeno zarisal na obraze, so sicer okamenelo vztrajali vseh deset minut tajničinega odmora z malice, ampak bolj zato, ker niso vedeli, v kaj naj se spremenijo, in ker jih je večina kljub resnobnemu uvodu, da bo nocoj govora o knjigi LL 25, še vedno čakala na telefonsko usklajevanje s Hansom, lastnikom čistokrvnega slovenskega nemškega ovčarja, glede terminov za prajd. A veš tisto, ko ti na standapu oseba na odru na začetku reče, da ne bo govorila smešnih stvari, in se ti, jasno, pričakujoče zarežiš, potem pa začne omenjat črne trikotnike na oblekah lezbijk v taboriščih? No, to. Odsotnost smešnosti je sicer bogato poplačala poučnost. In lepa končna misel, da vsak lezbični poljub pomeni naše življenje.

Danes se dogaja:

ob 14.00, Cafe Open: delavnica: Poslikava majic

ob 18.00, Cafe Open: videoprogram: Deaktivacija družbeno spolnega programiranja skozi transfeministično politiko: od lezbične do transspolne pozicije in nazaj! (1.del)

5.11.2012, ponedeljek

Ana Perić

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

ob 20.00, Cafe Open: Odprtje razstave: Lezbične vizualije

Delavnica: poslikava majic, pouštrčkov, škatle in rok

Nina Dragičević

Ko smo se vsaj približno spočili od vsega dogajanja in žuranja na prvem dnevu Festivala, smo se dobili v Cafe Open, kjer smo maštali, risali, rezljali in barvali. V procesu je nastalo sledeče: majica z motivom pudla, blazina s srčkom in auto-motivacijskim napisom, majica I <3 ŠKUC LL, skoraj-da-majica z motivom space invaders ter veliko veliko odpadnega papirja. Roke, ki so se pri delu obarvale s sprejem, smo na predlog Gance očistili kar s strohom. Pili ga nismo. Pri delu s hladnim orožjem ni bil nihče poškodovan.

Zahvaljujemo se Ani Mariji Kanc ter Jadry Kokot za odlično izvedbo delavnice. Ker Kristina Hočevnar tokrat ni imela časa, bomo delavnico ponovili enkrat decembra, ko pa bo imela čas.

Foto: Maša Cvar

Festivalska menza

Vsaka četrt ima svojo menzo in tako jo ima tudi naša lezbična. Taeko, uradna kuharica Lezbične četrti, nam bo v ta namen pripravila krepčilne čorbe. Dobite in pojedste jih lahko vsak dan od 18.00 dalje v Cafe Open. Festivalska cena: 2,5 €.

Vse sta zabeležili

V Lezbniku izveste, kaj se dogaja v Lezbični četrti. Pomembno pa je, da veste tudi, kaj se je v četrti dogajalo zadnjih 25 let. Zato lahko v Cafe Open nabavite čisto svež in izjemno zanimiv Zbornik LL 25, ki sta ga skrbno sestavili Nataša Velikonja in Tatjana Greif. Skoraj 400 strani dogajanja za samo 15 €!

Kolofon

Urednikovanje in oblikovanje: Nina Dragičević
Naklada: kdor ima čas
Leto: uspešno

LEZBNIK

ŠKUC LL

Časopis festivala ŠKUC LL 25 let - Lezbična četrt, 3.-10.11.2012

6.11.2012, torek

O umetnosti v Lezbični četrti

Ponedeljkov večer smo začele z okroglo mizo o lezbični umetnosti. Na sliki od leve proti desni: Nina Hudej, Suzana Tratnik, Alenka Spacal, Jasna Klančičar in Urška Sterle. Nadaljevali smo z otvoritvijo razstave Lezbične vizualije in Taeko Ōrōbico v festivalski menzi. Veste, čast in veselje je preživljati dneve v taki družbi.

Foto: Maja Ličen

Odrinjenost lezbične umetnosti: Zakaj je smo se učili o Beatrice, o Alice B. Toklas pa ne?

Jasmina Šepetavc

Pesnica Adrienne Rich je nekoč zapisala, da lezbična umetnost, čeravno ustvarjena v samoti, izhaja iz skupnosti, katere kreativna energija prodira čez zidove sistema, na mejah katerega lezbijke delujejo. Podobno zgodbo so pripovedovale umetnice, ki so sodelovale na včerajšnji okrogli mizi v Openu - Suzana Tratnik, Jasna Klančičar, Alenka Spacal in Nina Hudej ter moderatorica Urška Sterle -, ko so opisale svojo umetniško pot. Etiketa lezbične umetnice je dvorezen meč – toliko, kot je bila skupnost tista, iz katere so sodelujoče glasbene, literarne in vizualne umetnice izhajale in črpale podporo, toliko so bile lahko getoizirane prav zaradi pridevnika lezbične, kot da ni dovolj že to, da so ženske. Ali pa so bile dojete kot eksotika, ki jo liberalna poštirkanost danes pač delno tolerira, pa v resnici ni nič bolj strpna od bogatega opusa zgodovinskega izbriša lezbičnih umetnic, njihovih ljubezni in muz. Slepa pega, z besedami Suzane Tratnik, umetniškega kanona in zgodovine.

Otvoritev razstave: Lezbične vizualije

Urška Sterle

25 let lezbičnega gibanja je obrodilo bogate vizualne sadove, kot nas ob vstopu v Open opozarjajo v grozde nanizane knjige lezbične zbirke Vizibilija, katere uredniška politika dajanja prostora lezbičnim umetnicam se razteza tudi na platnice njenih edicij. Tukaj so tudi mediji – fanzinska Lesbozine in Pandora ter obe oblikovno nekonformni inkarnaciji Lesba. Vse tri revije so svoje mesto našle tudi na razstavi »Prva linija: Avantgardni in alternativni tiski v Sloveniji od konceptualizma do danes«, ki je 2005 potekala v Mednarodnem grafičnem likovnem centru. Razkošje lezbičnih vizualij dopolnjujejo še šopek zložen, članska izkaznica Lezbične knjižnice in plakat Gejevskega in lezbičnega filmskega festivala. Vabila k izstopu iz heteronormativnega vsakdana v lezbično metelkovsko družjenje, letaki za klubske večere v klubu Monokel, pa so se v hudomušnem obratu znašla v ... klozetu. Razstava, ki jo je pripravila kustosinja Jasna Klančičar, je na ogled vsak dan v času obratovanja Cafe Open.

Danes se dogaja:

ob 18.00, Cafe Open: Literarni večer lezbičnih avtoric

Kolofon:

Urednikovanje in oblikovanje: Nina Dragičević
Poskočna tehnična podpora: Gazelasukič

LEZBNIK

Časopis festivala Škuc LL 25 let - Lezbična četrte, 3.-10.11.2012

7.11.2012, sredo

Literarni večer lezbičnih avtoric

Maša Cvar

»Knjiga je orožje,« je rekel Brecht. In naša lezbična struja se z literaturo odlično bojuje proti neenakosti, ki jo imamo včasih čast doživljati kot deklarirane lezbijke. Na torkovem literarnem večeru se je zbrala literarna »češnja« naše scene in sicer so bile med njimi tiste, ki jim lahko rečemo kar klasična dela: Suzana Tratnik, Nataša Sukič, Nataša Velikonja, Urška Sterle, Kristina Hočevár; ter njihov podmladek, ki prav nič ne zaostaja za njimi: Petra Hrovatin, Maja Ličen in Ana Perič. Brali so se tudi odlomki iz knjige Sare Lubej, ki je sicer ni bilo med nami, zato je njeno poezijo brala Urška Sterle. Dogodek je povezovala Suzana Tratnik, ki nam je namesto klasičnih informacij o naših pisateljicah, ki so nam v večini znane, povedala, kako je vsako izmed deklet spoznala. Tako so se nekatera poznanstva spletla med prepirom zaradi članskih izkaznic, druga v K4 ali Monoklu, spet tretja na literarnih večerih. Urška Sterle pa je ob predstavitvi Tratnikove dejala, da ima vsaka lezbijka zgodbo o tem, kako je spoznala Suzano Tratnik, in da morda nekoč izide knjiga na to temo, ki jo bo Suzana lahko na stara leta prebirala. *(nadaljuje se na drugi strani)*

Foto: Jasna Klančičar

Danes se dogaja:

ob 18.00, Cafe Open: VIDEOPROGRAM: Deaktivacija družbeno spolnega programiranja skozi transfeministično politiko: od lezbične do transspolne pozicije in nazaj! (2. del)

Pisateljice v svojih delih izražajo odnos do žensk, do same sebe in odnos, ki ga ima družba do lezbijk oziroma do drugih depriviligiranih skupin. Nekatere svoje niti predejo skozi prozo, druge skozi poezijo. Slišali smo nekaj odlomkov iz knjig, ki so še v nastajanju oziroma še niso bile izdane. »Samo te stene so tvoje stene« piše Kristina Hočevar v svoji zbirki, ki je tik pred izdajo, ko piše o Monoklu kot prostoru, ki že vrsto let beleži poglede in dotike lezbijk, ki se ob petkih zbirajo med njegovimi stenami. »Zakaj pa niste fukale z menoj« je stavek, ki ga najdemo v delu Nataše Velikonja. Nataša Sukič nam pove, da se je na njenem prvem pride-u, na Nizozemskem, do katerega je prišla s pomočjo avtoštopa, izdajala za politično lezbijko. Urška Sterle nam prebere odlomek iz zgodbe Ljubav, v kateri lahko zaznamo, kam je usmerjen njen pogled in njena ljubezen. Petra Hrovatin v Mednožju piše kratko in jedrnat, v ospredje postavi mimobežne trenutke, impresije. Mlade avtorice svoj material direktno povzamejo iz svojega primarnega okolja. Ana Perič, tako imenovan Wunderkind, se v svojem delu navezuje na svoje korenine in družino in to poskuša reflektirati na parado v Srbiji, Maja Ličen pa nam prebere humoren tekst, za katerega je, verjamem, dobila navdih v svojih šolskih klopeh, in opisuje lezbično profesorico slovenščine in njeno lezbično dijakinjo.

Vsaka izmed pisateljic tega literarnega večera je edinstvena in s svojim delom ogromno prispeva k materialni zgodovini vseh lezbijk. Imamo širok spekter literatk in literatura na lezbični sceni je močno in zelo dobro zastopana, nagrade njihovih del pa segajo izven mej našega lezbičnega prostora. Za konec še stavek Suzane Tratnik in nekaj, česar o njej morda nismo vedeli: »Meni so všeč stvari na štrikih«.

Foto: Maša Cvar

... ..

Kolofon:

Urednikovanje in oblikovanje: Nina Dragičević

LEZBNIK

ŠKUC LL

Časopis festivala Škuc LL 25 let - Lezbična četrtek, 3.-10.11.2012

8.11.2012, četrtek

Gverila na futurističen način

Nataša Sukič

Energičen in razgiban nizkoporačunski film *Rojene v plamenih* (Born in Flames) režiserke Lizzie Borden pomeni enega najpomembnejših mejnikov neodvisne in queer kinematografije v zgodnjih osemdesetih, saj gre za futurističen prikaz v obliki razdrobljene pripovedi o boju različnih skupin revolucionarnih žensk v ne tako daljni post revolucionarni in postpatriarhalni socialistični prihodnosti. Dogajanje je postavljeno v New York. Borden začne s prikazom izoliranih glasov odpora: v obliki nekakšnega neorealističnega psevdodokumentarca, polnega satiričnih vložkov, nam najprej pokaže dve rivalski underground radijski postaji in njuni voditeljici, punkersko Isabel iz radia Ragazza in funky Honey iz radia Phoenix, potem pa se na ulicah mesta srečamo z vojsko žensk, s feministkami in lezbijkami, s črnkami in belkami, sindikalistkami, levičarkami, novinarkami, ki se v svoji direktni akciji poslužujejo delavskih protestov in različnih gverilskih taktik. Umor ene izmed njihovih karizmatičnih voditeljic, radikalne črnske lezbijke, s strani vladne agencije pomeni točko preloma; prej odtujene in razdrobljene feministične frakcije se povežejo v skupni boj, ne proti sovražniku iz »krvi in mesa«, pač pa proti »sistemu«, pri čemer sabotaža in napad na največje medijske hiše postane udarna pest njihove revolucije, prekinitvev programov v najbolj gledanih terminih (ob nagovoru predsednika naciji, denimo) ter emitiranje revolucionarnih sporočil in pamfletov pa njihova bojna taktika. Posebna zanimivost filma je majhna, obstranska vloga (z oskarjem nagrajene režiserke) Kathryn Bigelow, najbolj vznemirljiv trenutek pa doživimo ob koncu, ko eni izmed uporniških skupin uspe »odpihniti« komunikacijski stolp na vrhu Svetovnega trgovinskega centra, na tem simbolu družbene moči, dim, ki se vali iz enega izmed znamenitih dvojčkov, pa je videti kot srhljiva vizija enajstega septembra desetletja pozneje. V tem kulturnem filmu gre za eksplozivno feministično kritiko družbe, ki še je še kako aktualna in odmeva tudi v današnjem času. *Rojene v plamenih* je feministična in lezbična klasika o seksizmu, rasizmu, razrednem zatiranju in deležu medijev pri njihovem vzdrževanju. Ogled filma je po mnenju recenzentke nadvse nujen!

Danes se dogaja:

ob 19.00, Cafe Open: Okrogla miza: Refleksija ob 25. obletnici gibanja

Kolofon

Urednikovanje in oblikovanje: Nina Dragičević

Nagnjenost h klicajem: Gazelasukič

Ampak jih nimamo...

Če bi imeli fotke, bi bila na tej Heidi, ki
ponosno objema dve bejbi, ti pa sta
ponosni v objemu.

Če bi imeli fotke, bi bili na tej Lara in Nina
D., ujeti v maštranju o Lezbičnih
usposabljanjih ZPPL in v prepričevanju
mimoidoče lezbijke o tem, kako so skupna
ležišča proper, ampak da onidve vseeno
že ne bosta tam spali.

Če bi imeli fotke, bi bila na tej Ana Z.,
ujeta v previdnem pristopanju
k juhi iz rdeče pese

Če bi imeli fotke, bi bila na tej
Gazelasukič, ki nekaj komentira, nasproti
nje pa Nina D., ki ji na čelu besno
izstopa žila, ker jo že res živcira, da ne
more povedati stavka do konca, ko pa ji
Gazelasukič v vsej svoji poskočnosti
skače v besedo.

Če bi imeli fotke, bi bila na tej Barbi, ki se
trudi na prijazen način povedat, naj že
enkrat odnesemo stare Lezbnike iz
skladišča, ker povzročajo kaos. Videli bi
tudi njeno slavno gubo na čelu,
direkt med obrvmi.

Če bi imeli fotke, bi bila na tej prazna,
osamljena in mrzla klop, ker sta se Urška
in Nataša odločili preskočiti
en festivalski večer.

LEZBNIK

Časopis festivala Škuc LL 25 let - Lezbična četr, 3.-10.11.2012

9.11.2012, petek

“Brez ģeta bomo pocrkale.”

.....

Danes se dogaja:

ob 18.00, Cafe Open: Igra Slepi tir

ob 18.30, Cafe Open: Moderirana skupščina in pogovor o sceni

Kolofon

Urednikovanje in oblikovanje: Nina Dragičević

Nagnjenost h klicajem: Gazelasukič

Kristina Hočevar

Je (za)ključna izjava Suzane Tratnik, ki je v pionirskem lezbičnem tandemu z Natašo Sukič prejšnji večer predstavljala LL. Aktivizem sta začeli kot lezbična terapevtka in inštruktorica matematike za hčere zakolzetiranih lezbijk, že četrto stoletja pa obe z nekaj drugimi posameznicami, predvsem Tatjano Greif in Natašo Velikonja, ustvarjajo več, kot se včasih zavedamo, in s svojimi aktivističnimi rokami sežejo globlje, kot si zamišljamo.

Nekoč naivna še mladoletna lezbijka nisem razumela pomena, vloge in smisla lezbične getoizacije. Ampak: Nisem se spraševala, kako se je odprl prvi in še zmeraj edini lezbični klub pri nas. Nisem vedela, da je nekaj pogumnih lezbijk s svojimi telesi varovalo pritličje Lovcev, da je zaskvotalo prostor za vse nas do danes.

Takrat se nisem vprašala, ali lahko nezaklozetirane lezbijke objavljajo svoje tekste, svoje članke in svoje zgodbe. Nisem še vedela, da je okrog 5 gonilnih lezbijk, ki so zato delale lezbične časopise in še delajo Lesbo. Da so morale ustanoviti založbo za necenzurirane literarne objave domačih avtoric in prelomnih prevodov.

Da je radijska oddaja Lezbomanija edina oddaja, ki redno pokriva delovanje aktivizma.

Ali kaj se mora zgoditi, da se o lezbijkah razpravlja inteligentno in nesenzacionalistično? Zanje morata pisati recimo Greif ali Velikonja.

Nisem se vprašala, kako je, če hoče avtirana lezbijka, doktorica znanosti, predavati lezbične študije na univerzi, pa raje izberejo strejt predavateljico.

O tem večina ne ve ničesar.

Zakaj na primer iz preglednih razstav o ženskem časopisju ali o ženskah iz obdobja moderne izpustijo, izključijo lezbijke? Tega se preveč lezbijk ne vpraša ...

Če lahko štopaš na Nizozemsko v Enschede po pomoti in se zaradi lososovih kruhkov pri županu greš lezbijko, ne vem, a ko je Sukič leta 1987 tam doživela lezbično razsvetljenje, torej ko je njena lezbična želja postala njena aktivistična vizija, so bile to prve črke lezbične zgodovine ne le v Sloveniji, takrat še Jugoslaviji, ampak v Vzhodni Evropi.

LL z očarljivimi okrepitvami lezbijkam večja vidnost, ustvarja medijski in ohranja fizični prostor, s svojo založbo in knjižnico nosi zaledje lezbične kulture in umetnosti. Hkrati politični koncept LL sega širše – deluje v zaščiti človekovih pravic, povezuje se s sindikati in delodajalci, izobražuje in osvešča delavce v šolstvu in v policiji ter izvaja pritisk nad institucijami sistema. Nek se vidi raskoš, je po okrogli mizo, ki jo je vodila, zadovoljno zapredla Urška.

Trdo lezbično jedro, kot imenuje Velikonja skup suverenih, upornih, radikalnih, zagnanih in predanih lezbičnih posameznic, je nuja. In glede na Lezbično četrto, ki je složno aktivna že cel teden, se ni za bati, da bi kdajkoli pocrkala.

Foto: Maša Cvar

LEZBNIK

ŠKUC LL

Časopis festivala Škuc LL 25 let - Lezbična četrt, 3.-10.11.2012

10.11.2012, sobota

*Foto: Nina Dragičević

Igra Slepi tir

Maja Ličen

Slepi tir je radijska igra Nataše Sukič, ki je bila za radijsko uprizoritev odigrana profesionalno in kot bi rekli, po vseh regelcih. Naše punce so hotele Sukič za rojstni dan presenetiti in uprizorile so jo v živo na njeni rojstnodnevni zabavi, ker pa so svoje vloge odigrale odlično in predvsem zabavno, smo jih dodali na seznam dogodkov ob 25-letnici SKUC LL-a.

Na Open vlaku nas sprejme strojevodja Sukić, začutimo napetost treme in že takoj lahko pohvalimo kostumografijo. Začne se igra, rahlo prilagajena razmeram. Pripravile so jo Ana, Barbara, Petra in Suzana. Na eni strani imamo čefurskega pedra, ki si želi le prostor za prenočišče na drugi pa Žiletko, ki je pol burek pol pica in nacionalistična kretena Drena tr Taborja. Sledi pet minut konstantnega smeha. Poslušalci se ne smejejo zgolj zgodbi, ampak predvsem besedni tehniki, igri besednih zvez, ki so do sedaj še neznane. Smeh povzročijo giralke s svojimi vstavki v igro (mrui; pedi, buzerant in druga golazen...). Po koncu se vsi strinjamo, da sta Suzana in Petra zgrešili poklic, da Ani tudi trema ne more izbrisati južnega temperamenta, Barbari pa tako ali drugače ni bilo problem igrati v majkič ponosen na mater in očeta, saj je za takšne ljudi že specialista. Ni kaj za jamrat, punce so svoje delo opravile perfektno in igra pusti kljub kratkosti svojo sladkost. Ker pa ti življenje ni potica in nismo najbolj svetle žarnica v bajti, smo večer zaključili z DJ Kamasutro in ne prelepim zvokom cerkvenih zvonov.

*

Na zgornji sliki je Nataša Sukić, koordinatorka Lezbične čettri, avtorica radijske igre Slepí tir, prenešene v gledališko formo in odigrane včeraj v Cafe Open, kondukerka, pisateljica, sprehajalka dveh na pol vzgojenih psov, ljubiteljica plavanja in nenazadnje tudi djka, ena prvih pri nas. Na včerajšnjem dogodku nam je na ves glas predstavila pesmi, s katerimi je kot rezidentka Kluba K4 polnila plesišča back in the days.

..... / / / / / /

Danes se dogaja:

ob 22.00, Klub Monokel: Hospitalizacija - zaključni žur z djekami in karaokami

Kolofon

Urednikovanje in oblikovanje: Nina Dragičević

Foto: Maša Cvar

Moderirana skupščina o sceni

Barbara Rajgelj

Prva skupščina prvega lezbičnega festivala in pogovor o sceni sta se začela z legendarnim lezbomaničnim nagovorom Nataše Sukič »Poslušate redno mesečno oddajo za kalibriranje sluha in posluha; Lezbomanija v Cafe Open« in nadaljevala z uvodom Suzane Tratnik o temi pogovora: ocena festivala in festivalskih dogodkov ter načrti za naslednji festival. Po začetnih odličnih performerskih vložkih Gazelesukič, se je debata razvnela ob vprašanju o potrebi po ločenosti lezbičnih in gejevskih prostorov, tako do prostorov izven teh dveh skupnosti kot med njima samima. Morda je vprašanje naivno in v kontekstu lezbičnega festivala odvečno, a v resnici je definicija prostora zelo povezana z vsemi ostalimi opredelitvami. Zato mi je dilema o odvečnosti/potrebnosti lezbičnega bara dala misliti, nisem pa svojih misli povedala na glas. V kotku za vrati sem počakala do konca. Drage moje punce, jaz vas imam neizmerno rada, se pa z vami konceptualno takorekoč v ničemer ne strinjam. In tako zelo me je strah, da bomo vsaka s svojo vero v eno resnico uničile še tisto malo, kar nam je ostalo, da vam večinoma svojih nestrinjanj ne povem. V upanju na to, da se bomo začele nestrinjati, se veselim drugega lezbičnega festivala, na katerem ne bom samo polagala kablov. Hvala vam, ker ste prvega naredile tudi malo mojega.

Foto: Maša Cvar

LEZBNIK

ŠKUC LL

Časopis festivala Škuc LL 25 let - Lezbična četrť, 3.-10.11.2012

11.11.2012, nedelja

70

Hospitalizacija parekselans

Maja Šučur

Lezbične četrti ni mogoče končati drugače kot ob šestih zjutraj, ko te noge sicer ne nosijo več dobro in če nisi več roso mlada (kar je sicer med lezbijkami silno redko, ker smo pač večno mlade), te že začenja boleti v križu, ker si noro preplesala celo noč. Prav tako Četrť ni mogoče končati brez Mete, ki poje tako, da v Monokla pridejo (in ostanejo) še strejtk. Na women only večeru smo pričakovale kabaret, dobile pa smo karaoke in to ni motilo nobene. Pričakovale smo, da bo Meta fashionably late in prehitela jo je celo Barbi. Nismo pričakovale, da bo Meta uletela v puliju, ker je to edina stvar, ki je za v lezbični klub pač ne oblečeš, ker je gol ženski vrat pač neskončno zapeljiv. Prepričana sem, da je bil to razlog, da se je za petje pred gručo nasmejanih in zabave

željnih lezb odločila le peščica najpogumnejših. Ampak med njimi je bila ena, ki je šla ob petju »want you to make me feel like I'm the only girl in the world« pred svojo bejbo na kolena in ena, ki je, roko na srce, moralo se je zgoditi, zapela kulni komad Molitva. Floor sta dobro ogreli Ganca in The Apple Pie, Kamasutra pa se je, ker smo jo, kot se spodobi, prihranili za vrhunec, sprva malo nejevoljno prestopala pred šankom in nekaj glasno razmišljala o persenu, potem pa se je na stageu v soju žarometov razpištoljila, kot da se je rodila zato, da bo (lezbična) didžejka, in narod je le še sledil njenemu beatu. V nekem trenutku sem samo pomislila, da bomo čez 25 let gledale fotke s tega žura in se sama pri sebi iskriivo nasmehnila.

Še enkrat, s spoštovanjem

Urška Sterle

Na festivalu Lezbična četrť smo se družile dobre znanke in znanci, manjkale pa ste naklonjene tujke in tujci. Morda vas je zdelala utrujenost ali pa ste bile na službenem potovanju. Morda bodo naša srečevanja zato vselej omejena zgolj na konceptualne trke ali hitre trepljaje po ramenih. Morda bomo zaradi tega, ker smo za vas bolj služba kot družba, za vselej ostale tujke. Jasno je eno – lezbijke se aktivno upiramo temu, da bi bile, kot Blanche v Tramvaju poželenja, odvisne od naključne »prijaznosti tujcev«. Je bežna omemba lezbištva nekje med vremensko prognozo in horoskopom dovolj za nas, da se počutimo nagovorjene, ali pa nas vendarle bolj mika prebirati Lezbnik, zadnjega v nizu lastnih medijev? Nam stopnišče bloka, na katerem smo si skrivaj izmenjale prvi lezbični poljub, zadostuje, da si potešimo željo po bližini ali pa je prijetneje v skupni družbi praznovati 25 let naše vidnosti? Je kulturno mrhovinarstvo in igra pretvarjanja res dovolj dostojanstvena drža za nas ali pa nas bolj razbremenjuje ogledati si Razmerja, prvi dokumentarec

o lezbičnem gibanju na Slovenskem ali prebirati lezbične literatinje? So naša dela, naši prostori in naša življenja res tako malenkostni in nepomembni, da jih ni vredno prepoznati in obeležiti v nacionalno referenčnih zbornikih in razstavah, ali pa nam več kredibilnosti daje LL25, 374 strani obsežna analiza in kronologija lezbičnega gibanja, ki sta jo napisali lezbični avtorici? Se nam zdi, da so prijazni tujci bolj upravičeni do koloniziranih raziskovalnih področij, ali pa nas morda zanima tudi kaj imajo o tem povedati lezbične aktivistke in umetnice, samozaposlene in nezaposlene v kulturi, odpuščene ali pač nikoli zaposlene v službah, ki bi jim omogočale varno ukvarjanje z lastnimi življenji? Lezbična vidnost je kolektivno delo – zahteva tako lezbične dogodke kot tudi lezbično prisotnost, zato še enkrat, s spoštovanjem: **najlepša hvala, drage lezbijke, za vaše delo, prisotnost, upornost in ljubezen. V čast mi je bilo praznovati z vami.**

Da bo kaj za zabeležiti

Ana Perić

Že cel teden razmišljam o naslednjih petindvajset letih lezbičnega gibanja.

Pred petindvajsetimi leti je morda obstajala ideja o meni, o dejanski meni pa ni bilo ne duha ne sluha. Zato je zame to nepredstavljivo dolga doba.

Kaj bomo počele naslednjih petindvajset, ne vem. Mislim pa, da bomo podobno kot smo začele, tudi nadaljevale. Ene z ustvarjanjem glasbe, druge poezije in proze, predvsem pa scene. Zahajale bomo v naše place, si delile ideje, izmenjavale mnenja in pred njimi kadile svoje, za samozaposlene v kulturi, čisto predrage čike.

Med lezbijkami že dolgo krožijo šale, ki pa so v resnici tihe želje, da bi imele svoj penzionček, blok, hiško, v kateri bi lahko v miru bivale, ustvarjale in se družile. Imele bi tudi svoj dom za upokojenke in v njem seveda Taeko menzo.

Jaz pa poslušam zgodbe o Berlinu na primer, ki ima baje cele predele mesta namenjene lezbijkam. Tam so lezbiče knjigarne, kina, stanovanja in mnogo drugih vsakodnevnih prostorov, namenjenih potrošnikom, le da so ti namenjeni lezbijkam. In to bi lahko imeli tudi mi. Ne geto, kot radi navržejo drugi, temveč prostore, ki nam bodo nudili tisto kar nam usi ostali nočejo. Miroljubni prostori, ki bodo osrečevali lezbijke in ne škodijo nikomur.

Jaz pa poslušam zgodbe o Berlinu, na primer, ki ima baje cele predele mesta namenjene lezbijkam. Tam so lezbične knjigarne, kina, stanovanja in mnogo drugih vsakodnevnih prostorov, ki so namenjeni potrošnikom, le da so ti namenjeni lezbijkam. In to bi lahko imeli tudi mi. Ne geto, kot radi navržejo drugi, temveč prostore, ki bodo osrečevali lezbijke in ne škodijo nikomur.

Čez petindvajset let bodo seniorke starešine in me, naša generacija, bomo seniorke. Takrat si želim, da bi bila scena polna mladih, ustvarjalnih punc, zagretilih za spremembe oz. izboljšanje našega položaja. Pravzaprav si predstavljam, da čez petindvajset let ne bo več česa izboljšati. Do takrat pa si želim, da bi lezbijke, ki na novo prihajajo na sceno, postale »glasne« tako doma kot v širši javnosti, da bi bile ponosne nase in da bi prispevale k lezbični umetnosti v kakršni koli obliki, da bomo čez petindvajset let lahko imele časopise, ki bodo izhajali redno in pogosto, da bomo imele morda lastne televizijske programe in tudi fizične lezbične četrti. Da ne bi zahajale le v Monokel ob petkih, temveč tudi med tednom prišle kaj v Open in, ko bi bila priložnost, sodelovale pri naših projektih.

Torej scena čez petindvajset let bo. Kaj oziroma koga bo vsebovala, ne vem, upam pa, da scene v getoiziranem smislu ne bo, temveč le v smislu skupnosti. Tudi gibanje bo. Gibanje, ki se bo takrat, upam, iz nuje moralo ukvarjati z aktivizmom le na kaki kavi, ko se bomo spominjale preteklih let. Imele bomo knjigarne, gledališča, kina, celo supermarkete. Imele bomo več klubov in barov in celo restavracije. Sprehajale se bomo po cesti z roko v roki, se usedle na rob spomenika in se poljubljale sredi Prešernovega trga, če bomo želele.

Lezbično gibanje je pomembno, da opozarja na nepravilnosti družbe, razvija lezbično umetnost in se bori za enakopravnost homoseksualcev oziroma lezbijk z ostalimi ljudmi. Kar je bilo narejeno v preteklih letih, je ogromno, menim pa, da je potrebno narediti še marsikaj. Treba je ustvarjati in s tem opozarjati na nas predvsem na intelektualnem nivoju. Da družba vidi, da obstajamo, vemo kaj govorimo in predvsem imamo svoj glas, za katerega ne bomo dovolile, da bi bil preslišan. Kot je Suzana Tratnik nekoč nekoga citirala: »Če ne bomo opozarjale nase, ne bomo obstajale.«

Lezbična četrt: Less talking, more licking

Danes se dogaja:

Danes pijemo kavo v Opnu, beremo Lezbik in se pogovarjamo o vsem, kar se je zgodilo na včerajšnji Hospitalizaciji.

Kolofon

Urednikovanje in oblikovanje: Nina Dragičević
Tehnična pomoč: post-žurerska Gazelasukić

Tatjana Greif

Intervju z dr. Marino Gržinič, pobudnico in soavtorico filma »Razmerja. 25 let lezbične sekcije ŠKUC LL«

Za izhodišče obvezno vprašanje – od kod ideja za film?

Ideja za film je moja, in sicer prav v navezavi ali ob spoznanju, da je leto 2012 že 25 leto lezbične sekcije ŠKUC-LL. Ta obletnica se mi je zdela presentljiva, kajti o tem nisem nikoli razmišljala tako jasno. Hkrati se mi je zdela za vse nas »zadnja« priložnost, da naredimo neko radiografijo ex-Jugoslavije, nastanka nove države Slovenije in širšo radiografijo Evrope, pred padcem Berlinskega zidu in po njem. Predvsem pa, da se vprašamo, kako je z legitimnimi pravicami LGBTQ populacije danes in kakšno zgodovino lahko iz vsega tega izrišemo. Kakšno zgodovino si lahko dobese-dno »izborimo« v sodobnem dokumentarnem filmu.

V samo osrčje filma so postavljene pripadnice in bojevnice, lezbijke in feministke, ki so to sceno začele, izbojevale in izgradile.

Ideja za film je jasno povezana tudi z mojim delovanjem v homoseksualni sceni, ki je vezano na deklaracijo možnosti politizacije socializma preko političnega lezbištva. Kajti v osemdesetih letih prejšnjega stoletja mi je prek teorije in kritičnega diskurza, v povezavi z ljubljansko altersceno kmalu postalo jasno, da se velika diskriminacija godi prav homoseksualni populaciji. Že tedaj je bila na drugi strani, onkraj hegemonije heteroseksualne, patriarhalne matrice socializma. V tistih časih je bilo veliko tudi drugega razpršenega in prikritega rasizma ter diskriminacije. A homoseksualna scena in represija nad njo sta predstavljali nevralgično točko socializma. Skozi analize, produkcije in družbene diskurze danes vemo, da ne samo socializma, pač pa tudi kapitalizma.

Nevralgičnost je postala jasna tudi skozi filme in kulturo gejevskega undergrounda. V ŠKUC-u je bilo možno gledati filme. *Radio Študent* je predvajal glasbo radikalnih pozicij angleške glasbene post punk industrijske scene, ki je govorila tudi o seksualnosti, porno in S/M sceni. Mi, ki smo štopali po Evropi in konec sedemdesetih v Ljubljano »tovorili v nahrbtnikih« plošče in časopise, smo se tega zelo močno zavedali. Zato ni presenetljiva najina drža z Aino Šmid, da sva se na samem začetku osemdesetih let, v nameri razvijati konceptualno politično vizualnost in kritiko realsocializma, odločili za politični lezbični "coming out". To je pomenilo, da sva, ali bolje, da smo skupaj z Dušanom Mandičem, *Borghesio* in drugimi lezbično in tudi

transspolno ter transvestitsko pozicijo v najinih delih zastavili in konceptualizirali kot pozicijo političnega izjavljanja in performiranja. Z Aino Šmid sva v video delih, ki sta nastali v letih 1982 in 1983, »igrali, performirali in se identificirali« z lezbično in transvestitsko pozicijo. Leta 1984 se je nato zgodil "coming out" gejevske scene s festivalom *Magnus*, »Homoseksualnost in kultura«. Tedaj smo z Bogdanom Lešnikom in Aldom Ivančičem uredili roza *Viks* z naslovom *Homoseksualnost in kultura*. Pred tem smo izdajali fanzine pri *Galeriji ŠKUC* po punkovski matrici »do it yourself«. V njih smo konceptualizirali umetniško sceno radikalne seksualnosti in objavljali prevode S/M vsebin. Leta 1980 smo tako objavili besedilo trans- in bi-seksualnega Pata Califie.

Z vsem tem na kupu sem si rekla: film zdaj ali nikoli. Tako je nastal prvi dokumentarni, izrazito politični, film, ki ga ne bi bilo, če se v projekt ne bi sprva vključila Zvonka Simčič kot snemalka in producentka ter nato pri montaži še Aina Šmid, ki sta standardna ekipa, s katero delamo skupaj. Filma tudi ne bi bilo brez intenzivnih pogovorov s teboj, Tatjana, z Natašo Sukič in Natašo Velikonjo ter seveda z vsemi drugimi akterkami. Kajti koncept scenarija se je tlakoval prav s pogovori in ne-nehnim artikuliranjem. Vprašanje se je zastavilo že glede naslova, decembra 2011. Zakaj? Film je namenoma fokusiran na 25 let lezbične sekcije *ŠKUC-LL* in ne trdi, da predstavlja vse. Stvari niso enostavne. Vodilo ni bila neka totalizacija, ampak izpis zgodovine natanko te lezbične sekcije pri *ŠKUC-LL*.

Uvodoma film prikaže redke arhivske posnetke alternativne kulture in homo gibanja iz osemdesetih; gre za vaše avtorske posnetke; po kakšnem ključu je bilo izbrano dokumentarno gradivo?

Recimo, da je glavni koncept filma natančna politična drža ali bolje, politična eksplikacija lezbičnega gibanja. Militantnost, morda. A po drugi strani je to prvi film in če ne uspe v svojem konceptu in ideji, smo zapravile vse. Zaradi tega zavedanja sem vsak večer poleti 2012 slabo spala. Koncept je podaja samo-refleksije in izris kartografije. Pri tem se film opira na govoreči arhiv, saj so pripadnice, ki so začele postopek konstitucije in imenovanja te sekcije ter gibanja, in njihove ostale soborke še kako žive! Z Zvonko sva z njimi posneli okoli 15 eno- in več-urnih pogovorov. Zato je danes ob filmu na voljo tudi arhiv pogovorov, ki se je izoblikoval vzporedno s pripravljanjem filma. Hkrati je bilo 2012 posebno leto. Na referendumu, ki sta ga organizirala desnica in katoliški lobi s pomočjo najhujšega desnega črnega populističnega krila, ki so mu »štango« držali tako imenovani levi neoliberalni turbo kapitalisti, je padel družinski zakonik. Da se bo to zgodilo, decembra 2011, ko smo začeli pripravljati film, nismo vedeli. A vedela sem, da bo, če do tega pride, to zgodovinska sramota. In tako je bilo! A tedaj, decembra 2011 sem se odločila, da

Razmerja. 25 let lezbične sekcije ŠKUC-LL, Ljubljana (Relations. 25 years of the lesbian group ŠKUC-LL, Ljubljana)

Avtorice: Marina Gržinič, Aina Šmid, Zvonka T Simčič
Dolžina: 84', 2012, barvni, zvok
Jezik: slovenski, srbski, hrvaški; angleški
podnapisi
Produkcija: Zavod CCC, Ljubljana

Dokumentarni videofilm ob 25. obletnici nastanka lezbične sekcije *ŠKUC-LL* (1987-2012) vizualizira, kontekstualizira in opredeli tudi lezbično gibanje v nekdanji Jugoslaviji, LGBTQ-skupnost ter feministične, lezbične, gejevske, queerovske in transspolne pozicije v kontekstu politike, ekonomije, kulture, umetnosti in pravno-institucionalnega ustroja; ta kontekstualizacija je potekala v dveh korakih, najprej iz razpadajočega socializma v neoliberalni kapitalizem, potem pa skozi tranzicijo v popolni neoliberalni globalni kapitalizem sedanje Slovenije, bivše Jugoslavije in pa Evrope; vključuje analizo gibanja v okviru EU, po letu 2004, ko Slovenija postane njena članica, ter v debato vključi analizo in »klimo« ob sprejemu novega družinskega zakonika v Sloveniji (2012). Posebno mesto imajo parade ponosa na nekdanjem jugoslovanskem ozemlju.

Nastopajo:
LGBTQ-skupnost, Ajgul Hakimova, Aldo Ivančič, Barbara Rajgelj, Bogdan Lešnik, Danijela Almesberger, Guy Hocquenghem, Kristina Hočvar, Lepa Mladenović, Marina Gržinič, Mojca Dobnikar, Nada Vodušek, Nataša Sukič, Nataša Velikonja, Nela Pamuković, Nina Hudej, Petra Hrovatin, Sanja Juras, Simona Jerala, Slon in Sadež, Suzana Tratnik, Tatjana Greif, Toni Marošević, Urška Sterle.

bomo tako rekoč v živo spremljali vse projekte, ki bodo zaznamovali leto 2012, vse do julija, ko se je začela montaža. Z Zvonko sva se na vsakem dogodku pojavili kot fantoma.

Tatjana, ti si bila izjemno pomembna, saj si že prej z Velikonjo in drugimi načrtno izpisovala zgodovino lezbične scene. V pogovoru s Sukičevo in Tratnikovo si predlagala imena tistih, ki naj bi jih kontaktirali v Zagrebu in Beogradu. Denarja ni bilo in tako, ko si vabljen zaradi nečesa povsem drugega, denimo, v Beograd, organiziraš vse tako, da istočasno prideš tudi do tistega, za kar veš, da mora biti v filmu.

Produkcija določa film, a nad vsem stoji koncept, scenarij. Delale smo zavedajoč se zgodovine dokumentarnega filma, ki smo ga obvladale na svetovni in alter sceni. V filmu je tako tekst natančen kot britev, izbran po vsakokratnem snemanju. A struktura filma je stvar montaže, skozi katero smo na novo pogledale vsako izjavo. Dramaturgija je jasna: zgodovina, mesto lezbične scene v širšem homoseksualnem kontekstu, "coming out" v socializmu! Kako postaneš lezbijka, ko si to že? Pa zaveznitva in zgodovina parad, parade ponosa v nekdanji Jugoslaviji, v Srbiji, na Hrvaškem in v Sloveniji predstavljajo vsakič drugačno zgodbo, zgodbo zatiranja. Najbolj indikativna pa je nato razlika, prehod med socializmom in kapitalizmom. Nataša Velikonja reče v filmu, da se je do leta 1984 izoblikovala dikcija homoseksualnosti. Temu smo sledile v prvem delu filma.

Kaj v osemdesetih je bilo najbolj odločilno za pojav gejevskega in lezbičnega gibanja? Bili ste ena od prvih, ki so tedaj utirjali pot, stali na barikadah.

Skorajda vse o tem, kaj je politični vstop v prostor, kaj pomeni politična pozicija v teoretičnem in umetniškem delu, kje je mesto seksualnosti in spola zunaj heteronormativne, hegemonične matrice, sem se naučila iz gejevske in nato iz lezbične scene. Heteroseksualna matrica je diskriminatorna, rasistična, patriarhalna, v navezi s katolicizmom in kapitalom. Ko beremo danes tvoje analize Evrope, Tatjana, ko seciraš novo Evropo v luči kratenja človekovih pravic LGBTQ populacije, postane jasno, da je ta specifična, a despotska rasistična ideologija temelj vsem ideologijam, ki diskriminirajo, razlaščajo in predalčkajo, izolirajo, preganjajo... Gre za model teptanja pravic vseh, ki se (še) ne prepoznajo znotraj LGBTQ populacije. Ljudje rečejo, kaj me briga za te druge. A to, kar se zdi tako »partikularno«, je implementirano kot univerzalizirana forma nasilja in razlaščanja. Zato lahko rečem, da sem se emancipativne politične drže in teorije naučila prav na gejevsko-lezbičnem in transspolnem »partikularizmu«, ki to sploh ni!

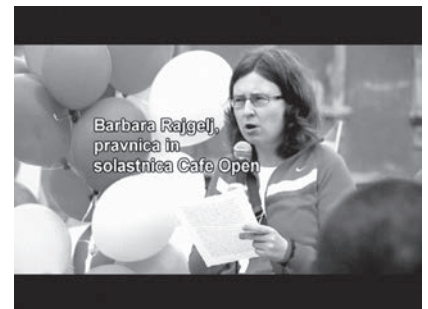
Katere teme so v filmu izpostavljene, kam usmerja kritično ost?

Politična ost filma je usmerjena k oblikovanju politične zgodovine gibanja. Na zaveznitva opozorimo preko ali v relaciji do političnih zahtev. Še več, vprašamo se, ali lahko naredimo film, ki ni lokalni, ki ni le »naša«, bivša vzhodnoevropska zgodba. Odgovor filma je pritrdilen. Lezbično gibanje v Sloveniji je obenem tako mlado, a vendar dovolj staro, da lahko izrišemo momente nastajanja, konstituiranja in procesiranja, ki so na Zahodu izgubljeni, ker so že tako naturalizirani, da jih je nemogoče problematizirati.

V filmu nas zanima tudi, kaj je zgodovinski čas, kaj socialni in politični prostor, kako se gradi skupno in kako definira politični subjekt. Pri vsem tem nam je bila v pomoč politična teorija, dekolonialnost, teoretične pozicije črnske lezbične scene, tvoje pisanje, pisanje Velikonje, poezija in esejistika Sukičeve, Tratnikove, Sterletove, Hočevarjeve in drugih. Pa filmi ameriškega črnskega gibanja in latinskoameriški militantni film ...

Film uporablja pristop osebnega pričevanja zgodovine kot legitimno refleksijo in samorefleksijo. Ta metoda je za manjšine, marginalizirane in prikrajšane skupine - ki jih uradna zgodovina zamočuje ali cenzurira - ključnega pomena.

Drži. Ta govoreči arhiv, ki je mesto izjavljanja in artikuliranja, je bil ključnega pomena, posebej ker je šlo za prvi tovrstni film v Jugoslaviji. To je tisto mesto, ko zaznaš moč pripadnic gibanja. Poslušas to neverjetno natančno refleksijo, ko je na mestu intervencije hkrati tudi njena refleksija, ki se konstituira kot vokabular, manifest in testament hkrati. Denimo Barbara Rajgelj je na paradi ponosa 2012 v Ljubljani začela svoj govor z branjem svoje osebne refleksije mesta, iz katerega govori. Kaj se lahko naučimo? Veliko! Pred nami se dobesedno odpre neko družbeno tkivo teorije in akademizma, ki je mrtvo. Odpre se polje civilne družbe, ki je prav tako mrtvo, ker smo državljani Slovenije, dobesedno zamočili, ko nismo šli na referendum in smo tako rekoč uzakonili diskriminacijo ter kratenje osnovnih človekovih pravic v Sloveniji. Kako to predstavi Barbara Rajgelj? Ne s frazo tipa »Zajebali ste nas in sebe.«, niti z resentmentom. Njena izjava je analiza števil, ki se jih kot državljanka Slovenije sramujem, saj je več kot milijon državljanov in državljanek Slovenije na dan referenduma ostalo doma ali pa glasovalo proti družinskemu zakoniku. Za zakonik so bili skorajda le vsi pripadniki LGBTQ populacije v Sloveniji in nekaj procentov državljanov in državljanek. Ko to povežemo v zgodovino rasizmov in diskriminacij, kot jo predstavi Barbara Rajgelj, šele razumemo, kaj je Slovenija v resnici. Na katerih prerogativih stoji in na katerih »politikah« se gradi ta država. A to ni vse. Barbaro Rajgelj na koncu filma še enkrat prikličemo Urška Sterle, a tokrat le

kot »figuro« v performativno bravurozni zabavni in trpki stand up »tragediji«. Tedaj dobesedno čutimo, poslušamo in prisustvujemo empatiji znotraj skupnosti, moči, da si, da vztrajaš in da skupaj gradiš! To je bil tudi cilj tega filma. Ne film kot »TV objektivni zgodovinski film«, ki tako ali tako ne obstaja, ker je vsaka reprezentacija ideološka in predstavlja boj za podobo in diskurz. To je film o prvih petindvajsetih letih lezbične sekcije ŠKUC-LL kot militantno-empatične-teoretično-politične skupnosti.

Zaobjeli ste področje bivše skupne države, ki presega samo Slovenijo. Menite, da se je družbena klima, odnos do homoseksualnosti in lezbištva na tem prostoru v zadnjem času bistveno spremenil?

Da. Na slabše. Splošni globalni trend je, da postane biopolitika prvega kapitalističnega sveta, ki je bila oblika upravljanja z namenom uničiti vse socialno in skupno, glavna matrica sveta. Implementira se jo na vse, ki so drugačni in nočejo sprejeti svoje getoizirane pozicije. Kapital in oblast sta danes v odnosu solastništva. Nista eno, a vendarle posedujeta en drugega in tako obvladujeta družbeno; politično je pri vsem tem povsem depolitizirano. To pomeni popolno destrukcijo vsake politične subjektivitete in privatizacijo zgodovine. V tej situaciji sta tudi umetnost in kultura velik biopolitični režim; pri čemur je življenje samo: delo, pravice, pokojnina ... vse, kar imamo za elementarno družbeno, povsem nekropolično. To pomeni, da je obubožano in oropano. Živimo pod minimumom, nekro pomeni smrt, in ta minimum se nenehno niža. Zato je v odnosu med biopolitičnim in nekropolitičnim na udaru tudi zgodovina. Na delu je smrt: IZBRIS vseh naših pomembnih bojov za enakost vseh. Zato smo hotele narediti ta film. Zdaj ali nikoli. Dokler smo še žive, dokler se oglašamo, protestiramo in skandiramo.

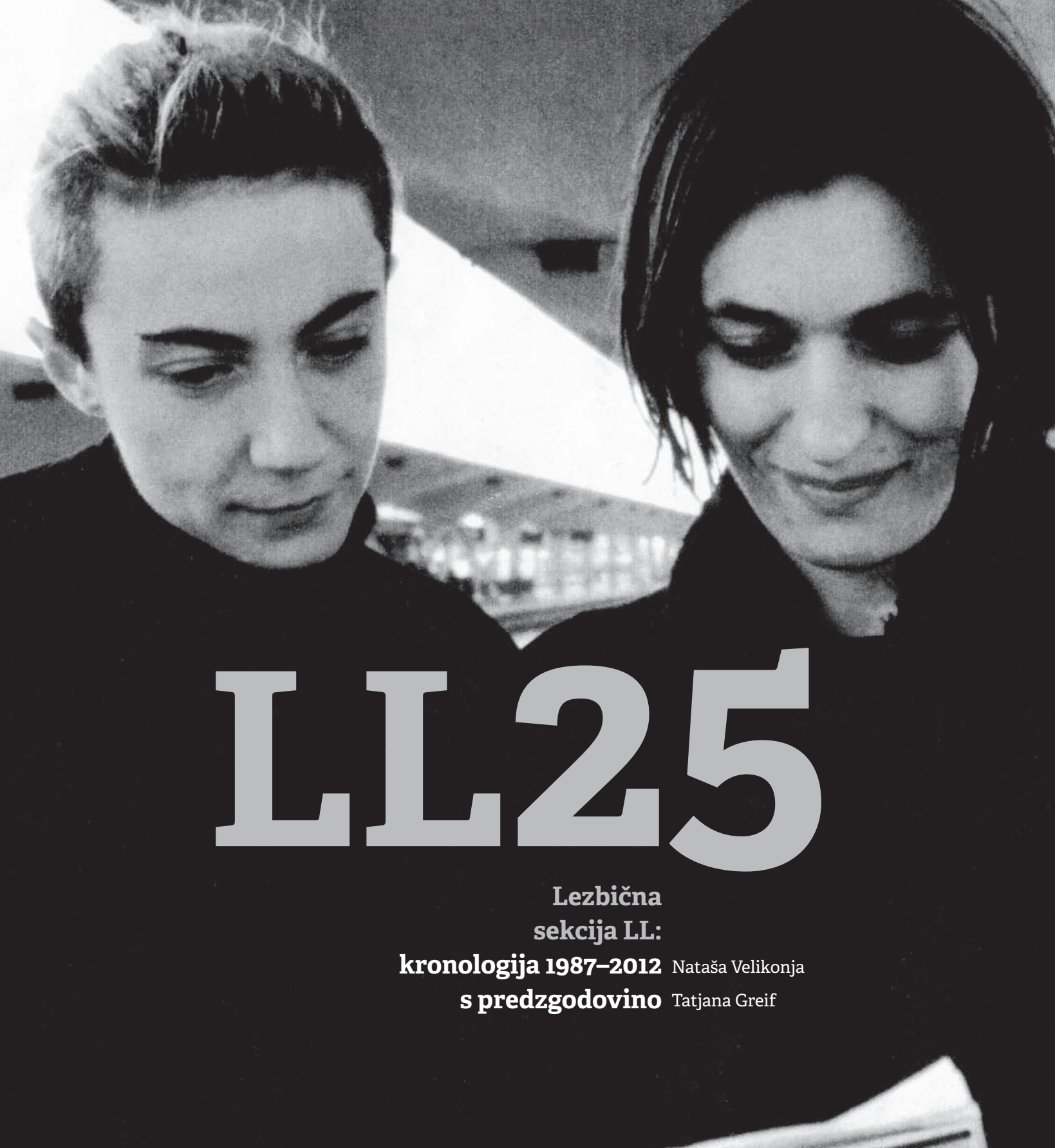
Kakšni so odzivi na film, načrti za prihodnje?

Načrtov ni veliko. Film je narejen in je na voljo vsem. Odzivi so bili po premieri ob 25-letnem enotedenskem dogajanju lezbičnega gibanja v Sloveniji v oktobru in novembru 2012 zelo dobri. Deležne smo bile komplimentov. Za film nismo prejele denarja, nobene finančne pomoči, nič. Vse smo naredile bolj ali manj v naših spalnicah z računalnikom in veliko podpore vseh pripadnic okoli ŠKUC-LL. V množičnih medijih je bil film skorajda povsem preslišan. Še več, poročilo o tiskovki o celotnem festivalu ob 25-obljetnici, kar se mi zdi še bolj pomembno, so objavili v časopisu *Delo* (v *Dnevniku* ni bilo skorajda nič!) predzadnji (!) dan festivala na povsem nestandardnem mestu v časopisu in ne na kulturni strani, ki je običajno mesto za pisanje o teh dogodkih. Poročilo so torej objavili deset dni po tiskovki, ga malenkost vitaminizirali in ga objavili pod aktualnimi dogodki!? Kakšen cinizem!

A to ni problem, kajti vemo, da si ciničen, ko si impotenten. Bolj zaskrbljujoča je tako rekoč popolna arbitrarnost te informacije. Delajo, kar se jim zljubi, objavljajo, kar tako, enkrat da, drugič ne, na prvi ali zadnji strani, zato, ker so mediji sami sebi namen. Škoda, kajti prav zdaj, v tej situaciji potrebujemo kritični novinarski diskurz. Vem, da je novinarstvo povsem na psu. A vendar si misliš, da se bodo, ker pišejo o vsem brez kriterija – kar je edini kriterij –, lotili bolj precizne analize in sledili dogajanju. Tega v tej konstelaciji ni bilo. Preseneča me tudi to, da ni urednika na *Delu*, novinarja ali koga drugega, ki bi, če nič drugega, na kolegiju zahteval odgovornost kulturnega urednika *Dela*. Ob tem, da se predstavljajo kot super kritični, je zastrašujoče, da o tako pomembnih zadevah, kot je 25- obletnica lezbične sekcije, prve na Vzhodu, dobiš le tekst s tiskovke, star deset dni, le dan pred koncem celotnega festivala. To ni novinarska pozabljivost, pač pa škodoželjnost, ki ni sankcionirana. Kajti pri teh »temah« lahko vsak počne, kar se mu zljubi. To je polje, kjer so diskriminacija in šikaniranje dovoljeni. Be my guest! In to kaže, da je Slovenija zares rasistična država, ki diskriminira, zapira, jemlje in getoizira. Tukaj si roke podajajo prav vsi. Kot je rekla Rajgljeva, zdi se, kot da se to ne tiče nobenega. Ali kot je rekla Sterletova, prav zato se moramo vedno znova zavedati, da nam prav nič ni podarjeno, vse je bilo izbojevano! Zato se moramo vedno znova takim stvarjem postaviti po robu tudi v javnosti in v medijih.

To pove veliko. Zato pravim, da v tej državi ne more uspeti noben protest, če najprej ne popravimo in ne vrnemo tisto, kar smo ukradli izbrisanim, delavcem (migrantom) in LGBTQ skupnosti. Ukradli smo jim temeljne pravice, ki so zagotovljene v ustavi. Tako je prvi pogoj, ko zdaj protestiramo, da zahtevamo sprejetje družinskega zakonika v tisti obliki, ki zagotavlja vsem enake pravice. Nato moramo premisliti svoje državljanstvo v luči in odnosu do vseh, ki jih definiramo kot nedržavljanke.

Film je bil predstavljen tudi na nekaj festivalih. V Beogradu, Novem Sadu in Sofiji, a tudi v Španiji. Morda je za Zahod film preveč političen. Kajti to ni zgodba, ki pravi, pomagajte nam, tukaj smo. Nasprotno. Kot pravi Tratnikova: »Zahod nam ne more pomagati, zadeve smo si morale izboriti same.« To stališče je v filmu zelo prisotno. Pred kratkim je bila na Dunaju v galeriji *IG BILDENDE KUNST* otvoritev razstave *AIDS/HIV kot oblika upravljanja*. Vključena je bila tudi projekcija našega filma, v katerem je poglavje o AIDSU. Bilo je veličastno. Rekli so mi: »V filmu je toliko besedila, a vse skupaj se gleda kot triler!« Ni lepšega opisa filma.

LL25

Lezbična
sekcija LL:

kronologija 1987–2012 Nataša Velikonja
s predzgodovino Tatjana Greif

Lezbična sekcija LL: kronologija 1987–2012 s predzgodovino

Avtorici: Nataša Velikonja in Tatjana Greif

Založba: Škuc Vizibilija, Ljubljana, 2012

79

»Namen tega dela je trasirati spomin za prihodnost: lezbične politike in lezbijke so v tem prostoru, kljub vsem poskusom njihovega zastiranja in izključevanja, vendarle bile prisotne v preteklosti in prisotne smo dandanes. Lezbična sekcija LL je zgolj ena od mnogih aktivnih platform lezbičnega delovanja. Lezbijke smo vpete v javno sfero, v izgradnjo lezbičnega prostora in s tem tudi konstrukcijo širšega družbenega in političnega dogajanja. Nismo šibak, zastrt, neviden, zaseben, obremenjen, senčni del družbe, marveč smo aktivne in neodvisne ustvarjalke političnega, znanstvenega, družabnega, intelektualnega, umetnostnega, javnega dogajanja. Tiste iz prihodnosti bodo zaradi tega imele močno podlago. Kajti četudi je vse več poskusov, da se javna prisotnost lezbijk v zadnjih desetletjih, pravzaprav v celotnem 20. stoletju, razkrije, zabeleži in popiše, pa ni nikakršnega zagotovila, da se bo ohranjala tako aktivno in vitalno tudi v prihodnosti. Ta naloga je zaveza za prihodnje generacije«.

FESTIVAL LEZBIČNEGA IN GEJEVSKEGA FILMA

SLOVENSKA KINOTEKA / PTUJSKI LETNI FESTIVAL

LUBLJANA

24. 11. - 2. 12. 2012

Tatjana Greif

»Asocialno je ženska«:¹ Portret Barbare Hammer

–

Ameriška režiserka in filmska umetnica Barbara Hammer se je rodila leta 1939 v Hollywoodu v Kaliforniji v Združenih državah Amerike. Leta 1961 je diplomirala iz psihologije na *University of California* v Los Angelesu, leta 1963 je na *San Francisco State University* v Kaliforniji najprej zaključila magisterij iz angleške literature, nato pa leta 1975 še magisterij iz filma. Kasneje, v letih 1996-97, se je na podiplomskem študiju na *American Film Institute* v Los Angelesu posvečala tudi multimedijskim digitalnim študijam.

Barbara Hammer je pionirka *lezbičnega in queerovskega filma*, antološka umetnica na področju filma, videa, instalacije, performansa in multimedijev. Njen impresivni opus je prava filmska enciklopedija.

Njena umetniška dela hranijo zbirke po vsem svetu, od *Museum of Modern Art* v New Yorku, preko *Centra Georges Pompidou* v Parizu, *Nacionalnega filmskega arhiva* v Bruslju, *Nizozemskega filmskega arhiva* v Amsterdamu, do *Avstralske filmske knjižnice* v Sydneyju in *Tajvanske nacionalne filmske knjižnice* v Taipeiju. Retro-spektive so ji posvetili svetovni umetniški centri *Tate Modern* London, *Museum of Modern Art* New York, *Reina Sophia* Madrid, *Irish Film Centre* Dublin, *Umetniški center* v Seulu ... Prejela je številne ugledne nagrade: *Shirley Clarke* za ustvarjalce na področju avantgardnega filma, *The Women In Film* mednarodnega filmskega festivala St. Louis, nagrado *Teddy* in *Polarni medved* na *Berlinalu*, nagrado *Leo Filmskega festivala Flaherty*, nagrado *Black Maria*, nagrado *Internacional de Cine Realizado por Mujeres Madrid* in mnoge druge. Dva najnovejša filma - *Generations* (2010) in *Maya Deren's Sink* (2011) – sta lani na *Berlinalu* dobila nagrado *Teddy* v kategoriji za najboljši kratki film. Leta 2010 je pri založbi *Feminist Press* izšla njena avtobiografija *HAMMER! Making Movies Out of Sex and Life*.

Povojni ameriški umetniški film je – za razliko od hollywoodskega, ki je skušal lezbištvo na vse načine cenzurirati in zastreti – ženski homoerotiki odprl vrata. Pa ne le to, vrata so se odprla in to na stežaj – *upodabljanje lezbištva* so v razburkani atmosferi razmaha feminističnega gibanja in s pojavom *neodvisnega lezbičnega filma* v ZDA od sedemdesetih let naprej v svoje roke vzele lezbijke same. Lezbijke so

¹ Citat iz filma Barbare Hammer *Nitrate Kisses*.

začele snemati lezbične filme o lezbijkah. Prvič v zgodovini sta tako lezbični lik in lezbična želja na filmske platnu prikazana z vidika avtentične osebne izkušnje. Ta perspektiva je omogočila vpogled onstran tradicionalne heteronormativne matrice ter skozi lezbično optiko.

Zgodovinsko gledano je vse dotlej kinematografija lezbištvo *mutilirala* – brisala, dušila, kamuflirala, kodirala, prikrejevala, ukalupljala v *strejt* režim, skratka, zlorabljala. Filmške *neodvisne produkcije* naredijo temu konec; lezbištva se lotijo kot ene od legitimnih tem. Njihov cilj je predstaviti »nepredstavljivo«, ga locirati v vidno polje, kljubovati represiji in izbrisu z eksplicitnimi, transparentnimi podobami.²

Barbara Hammer se je razkrila kot lezbijka, ko je bila še poročena in je poučevala na kolidžu v Santa Rosi v Kaliforniji, nato pa je zapustila zakon in se z motorjem odpeljala novemu življenju naproti. Spominja se: »*Bila sem gospodinja in poročena. In pomislila sem, da je življenje več kot to. Sposobna sem več kot le postreči kavo.*«³ Fascinantno filmsko kariero je začela v zgodnjih sedemdesetih letih 20. stoletja, pri tem je imela usodno vlogo avantgardna ameriška filmarka Maya Deren. Hammer je začela snemati kratke eksperimentalne filme na podlagi osebne izkušnje telesa in seksualnosti. Leta 1974 je posnela prvi lezbični film v zgodovini – *Dyketactics*. Zgodnji filmi so kratki eksperimentalni filmi, ki entuziastično raziskujejo žensko seksualnost in užitek, ki sta bila pred tem, kakor sama pravi, »*terra incognita v geografiji filma*«. Vodilni motivi so odkrivanje lezbične želje in tabuizirane telesnosti, iskanje lezbične ikonografije, jezika in manifestacij lezbištva. V pionirskem obdobju se je oblikovala *estetika lezbičnega filma*, ki pri Hammer pomeni razmerje med *pogledom* in *dotikom* – filmskim platnom, očesom na eni strani in senzualnostjo telesa na drugi.

Razviden je vpliv zgodnjega feminizma, ki lezbištvo definira kot način osebne in politične osvoboditve. Ena od postavk *lezbičnega separatizma* sedemdesetih let – ko so se v ameriškem prostoru razplamtele *feministične seksualne vojne*, ki so razblinile idejo o solidarnem feministično-lezbičnem sestrstvu in odprle konflikt med konservativnim protipornografskim ter radikalnim lezbičnim feminizmom – trdi, da lezbištvo ni le vrsta seksualnosti, ampak zavzetje pozicije v političnem smislu.

² *Neodvisna filmska produkcija* je značilna ameriška praksa nizkoprorračunskih umetniških filmov, sredstva zanje pa se pogosto iščejo kar preko časopisnih oglasov. Filmi tega časa ciljno naslavljajo lezbično javnost kot tisto, ki zna specifično tematiko »brati« in razumeti, zato so bile *Women-only* projekcije običajne.

³ www.barbarahammer.com.

V kontekstu *lezbičnega feminizma* sedemdesetih let se Barbaro Hammer uvršča v *kulturni feminizem*.⁴ Zanj sta značilna odmik od neposrednih političnih vprašanj in preusmeritev v ideologijo starodavnih matriarhatov. Ta navdih je treba videti v luči tedanje emancipacije, ki je kot protiutež patriarhatu postavljala matriarhat. Podobne vzgibe, ki so se vzajemno oplajali, je opaziti tudi v sočasnem akademskem feminizmu in drugih diskurzih, denimo v ameriški arheologiji, kjer je Marija Gimbutas razvila teorije o prazgodovinski *Veliki Materi Boginji*. Nekateri zgodnji filmi, npr. *Great Goddess* (1977), *Moon Goddess* (1976), *Women's Rites* (1974), odsevajo slaveč odnos do arhetipske moči ženskosti. Moč matriarhata zaslutimo v harmoniji golih ženskih teles na deviških gozdnih jasadah, v spoju ženskih reproduktivnih organov z naravo, liričnem sožitju gladkih ženskih torzov, ritualih očiščenja.

Lezbištvo vstopi v zgodovino filma tudi skozi simbolizem esencialne ženskosti, vendar je tudi v tem segmentu *izrecno politično*. Intervencija lezbičnega filma nastopi kot *korekcija* kulturnega zanikanja lezbičnega telesa in želje; na filmsko platno planejo tabu teme – menstruacija, orgazem, lezbična erotika. Deluje tudi kot *korektiv* obstoječih podob lezbične seksualnosti. Zato je v nekaterih erotičnih prizorih režiserka hkrati tudi akterka. Svoje lastno telo uporablja kot edini zanesljivi vir, kot legitimizacijo. V štiriminutnem črno-belem filmu *Dyketactics* se oko kamere najintimneje približa in usmeri v sam erotični akt med režiserko in njeno partnerico. Kontroverzni film je povzročil silne reakcije; kasneje se je režiserka spominjala: »Z *Dyketactis* sem imela srečo. Takrat se sploh nisem zavedala, da je to prvi lezbični film, ki ga je posnela lezbijka. Sicer bi bila bolj boječa in prestrašena, namesto tega pa sem kar planila in pustila svoji energiji, da me nosi skozi delo...«⁵

Filmski pogled Barbare Hammer se v času razvoja *queerovske* estetike, v osemdesetih letih ter kasneje, stratificira in premesti tudi k drugim temam; pojavi se interes za raznolikost, fragmentiranost lezbištva in skrb za ranljivost v reprezentaciji telesa. V boju za vidnost raziskuje reprezentacijo marginaliziranosti lezbijk, gejev in *trans* identitet v družbi ter, kar je še zlasti pomembno, marginalije znotraj same LGBT kulture - staranje in ageizem na homo sceni, rasizem, institucijo klozeta, S/M subkulture, družinske vezi, lezbijke v nacističnih taboriščih, atipično homoerotiko ... Vseskozi raziskuje tudi film kot medij, njegovo strukturo in tehnološko zmogljivost, a za razliko od strukturalističnega filma ne izvzema telesa in emocij.

Ena od pglavitnih razsežnosti karizmatičnega dela Barbare Hammer je iskanje zgodovine lezbištva. Eksperimentalni dokumentarni filmi, denimo *Nitrate Kisses*

⁴ Andrea Weiss, *Vampirke in vijolice*, Škuc, 2010.

⁵ Revija *Bomb*.

(1992) ali *Female Closet* (1998), so spominski arhivi iz skrite, zamolčane lezbične zgodovine, ki jo režiserka znova odkriva in obudi v življenje; bežeče in izginjajoče podobe, arhivski citati in fotografije, inserti, zlepljeni fragmenti. »Vse je treba ohraniti«, pravi Hammer, »da bi razumeli življenje«. ⁶ Filmski eseji svarijo pred dejstvom neobstoja vizualnih arhivskih zapisov, ki bi ilustrirali lezbično preteklost, zgodovinsko in erotično dediščino ženske homoerotike.

Krhkost in minljivost zbledele, nedokumentirane preteklosti ponazarja tudi fizična minljivost filmskega traku, posnetki na *super 8 mm* ali *16 mm* trak. Uporaba optičnega dotiska, efektov poroznega, popraskanega, manjkajočega traku, presvetljenega filma in negativov, vizualnega kolaža, prekrivanja, koloriranja in drugega manipuliranja, služi kot motilec čistosti percepcije. Manjkajočo zgodovino je mogoče upodobiti tudi s pomočjo hibridnih žanrov in animacije. In če je bilo treba, film tudi izmakniti s platna.

6 www.barbarahammer.com.

Tatjana Greif

Intervju z Barbaro Hammer

–

Barbara Hammer je bila jeseni 2012 častna gostja 28. *festivala lezbičnega in gejevskega* filma v Ljubljani. Šarmantna, energična, nemirnega duha, ostra v kritiki kapitalizma, cerkve in politike. Brezkompromisna na celi črti. Nemogoče jo je v celoti zaobjeti, v oris le nekaj fragmentov iz pogovora.

Je to vaš prvi obisk v Sloveniji?

Ne, drugič sem v Sloveniji in Ljubljani. Prvič sem prišla leta 1972, prišla sem z mamo in svojo prvo ljubimko. Malce čudna kombinacija ... Poučevala sem na ameriški vojaški šoli v Nemčiji, v Ludwigsburgu blizu Stuttgarta, in mama je prišla k meni na obisk, bila je bolna, zbolela je za rakom. S prijateljico sva jo peljali v Švico, potem smo skupaj odpotovale v Benetke in nato v Ljubljano. Ljubljane se živo spominjam, bila je jesen, spominjam se dreves, krošenj, odetih v oranžno in rumeno. Iz neznanega razloga sem si na ljubljanski tržnici takrat kupila vijoličaste hlače iz semiša, ki sem jih potem nosila celih dvajset let, sploh se niso obnosile. Nikjer drugje nisem več našla takšnih ... Danes je torej drugi dan mojega drugega obiska v Ljubljani.

Šele v sedemdesetih letih se v ameriškem filmu pojavi ženska homoerotika – v umetniškem, eksperimentalnem filmu neodvisne produkcije, ki za razliko od hollywoodskega filma, ki lezbištvo briše in cenzurira, to postavlja kot legitimno temo. Kaj je bilo tistem času tako spodbudnega, kar je omogočilo ta preboj, ki je bil pred tem nepredstavljen?

Pozna šestdeseta in sedemdeseta leta so bila v Ameriki nekaj takega kot vaša osemdeseta. To je bil izjemno vznemirljiv čas. Bilo je gibanje *Črnih panterjev*, bilo je hiپیjsko gibanje, vse to me je zelo zanimalo, zanimali so me tudi *Diggers*, ljudje, ki so iz smetiščnih kant izkopavali ostanke kapitalizma, za hrano. Z možem sem živela na deželi, sredi gozda sva si sama postavila hišo. Povezala sem se s hiپیjskimi tabori, z ljudmi, ki so zapustili San Francisco, da bi živeli na deželi, pridelovali hrano, prebivali v indijanskih tipijih, hodili naokrog goli, počeli, kar se jim zahoče. Govorim lahko le o svojih občutkih tistega časa, o atmosferi, to je moj pogled, ne morem govoriti za druge. Konec šestdesetih sem bila poročena in sem še študirala, velik vtis so name imeli *Črni panterji*, skupina ljudi, ki so bili drugačni in ki so se

85

Foto Ana Marija Kanc

Foto Ana Marija Kanc

organizirali za svoje pravice. Bil je seveda tudi feminizem. Feminizem sem spoznala preko radijske oddaje; ta oddaja je tudi mene spremenila v feministko. Kritizirala je tekmovanje za izbor »Miss Amerika«, tekmovanje, ki ženske sodi le na podlagi lepote in telesa. Ta radijska oddaja je bila zame odločilna glede feminizma.

Z lezbištvom sem se seznanila kasneje, ko sem obiskovala krožek na šoli, kjer sem poučevala, in ena od žensk v skupini je bila lezbijka. To je bila prva lezbijka, ki sem jo spoznala. Začelo me je privlačiti ... Ko je neka ženska v gledališču – bila je to predstava »*Let nad kukavičjim gnezdом*« - sedela poleg mene in se s koleni dotikala mojih, me je preplaval erotični val. Rekla sem si, lahko se odločim in nekaj ukrenem, ali pa tudi ne. Bila je čista izbira, imela sem željo in sledila sem ji. Naj povem, da sem takrat že zapustila moža, ker sem hotela postati neodvisna umetnica, nisem mogla več živeti v gozdu tako kot mož. S to žensko sva šli k njej domov, bedeli in pogovarjali sva se vso noč, zjutraj ob sončnem vzhodu sem že vedela, da sem lezbijka. To je moja zgodba. Zdelo se mi je nenavadno, da tudi sama privlačim druge ženske, tega nisem bila vajena. Bila sem zelo promiskuitetna, takrat, v sedemdesetih, mislili smo, da lahko delamo vse, kar hočemo, da spreminjamo svet. Kar tudi smo. Živelimo v neobičajnih stanovanjih, v skupinah, ni bilo vedno lahko, stanovanjske skupine so običajno vodili moški. Tudi v mojem razredu na fakulteti, ko sem študirala film, sem bila med dvanajstimi študenti edina ženska, morala sem se soočiti s seksizmom, s prikrito homofobijo. A to je bil duh revolucionarnih časov, sprememb, skupinske pripadnosti, bili smo neke vrste skupnostne živali.

Ste pionirka lezbičnega in *queer* filma. Ali ste na začetku kariere iskali reference za homoerotiko v zgodovini kinematografije? Rojeni ste v Hollywoodu, odraščali ste med zvezdami. Ste se kdaj ozirali v zgodovino hollywoodskega filma?

Vedela sem, da je bila hollywoodska filmska režiserka Dorothy Arzner (1897-1979) lezbijka. Videla sem »*Mädchen in Uniform*« (1931), film s prvim lezbičnim poljubom. Vendar sem tedaj, v šestdesetih, sedemdesetih letih, zavračala hollywoodski film. Tuji filmi, neameriški filmi s podnapisi, ki sva jih nabavljala z možem, ki je bil dokaj radikalen, so spremenili moje življenje. Spoznavala sem filme z intelektualnim nabojem, filme, ki niso bili posneti zaradi komercialnega cilja, ki so imeli karakter, zanimive avtorje, od katerih se je mogoče česa naučiti. Ideja, drugačna od filma kot zabave. Hollywood me ni zanimal, nisem iskala referenc. Kasneje, konec sedemdesetih, so se pojavile vse te feministične filmske konference, kjer je bil glavni diskurz, ker so ga vodile akademičarke, hollywoodski film. Filme se je ponovno bralo skozi feministično interpretacijo. A pri tem so popolnoma izpustili eksperimentalni film. To pa je bil žanr, ki sem ga smatrala kot zelo pomembnega za naš eksperimentalni način življenja. Lezbištvo je namreč bilo eksperimentalni

življenjski stil, tega prej javno nismo poznale. Zakaj torej uporabljati tradicionalno, patriarhalno, hegemonistično strukturo za nov, revolucionarni način življenja?

Na tej točki bi vprašala o vlogi avantgardne režiserke Maye Deren in njenem vplivu na vaše delo. Leta 2011 ste posneli eksperimentalni dokumentarec »Maya Deren's Sink«.

87

Na seminarju o zgodovini filma, ki ga je obiskovalo sto študentov in kjer smo si vsak teden ogledali po en film, nikoli nismo videli filma, ki bi ga posnela režiserka. To je bilo leta 1972. Na koncu semestra so nam le predvajali film, ki ga je posnela režiserka. To je bil 50-minutni film »*Mashes of the Afternoon*« (1943), ki ga je posnela ženska z imenom Maya Deren (1917-1961). Ta film je spremenil moje življenje. Spet, najprej sem postala lezbijka in življenje se mi spremeni, potem sem videla film Maye Deren in spremeni se mi znova. Ta film sem razumela tudi kot potrdilo, pokazatelj, da grem v pravo smer. Prvič, filmsko platno je bilo prazno, brez ženskih režiserk, brez ženskih zgodb. Drugič, bilo je absolutno brez lezbičnih zgodb, lezbičnih režiserk. O gejih ali *queer* ali *trans*, asexualnih, o katerikoli poziciji, ki je bila izven heteronormativnega pogleda na svet, sploh ni bilo govora. Filmi Maye Deren delujejo na več ravneh, to ni film, ki napreduje linearno, izgrajuje se v plasteh, v plasteh podob in plasteh emocij. Govori o emocionanem stanju. Filmi hollywoodske naracije vzbujajo čustva skozi serijo manipulativnih dogodkov. Ona pa gradi iz notranjosti občutka, ki ga usmerja navzven, projicira v podobe. Filmi Maye Deren so večplastni, to imenujemo vertikalni film. Tudi če ne uporablja tehnike prekrivanja, je njeno paralelno pozicioniranje posnetkov tako kompaktno, da v nas kreira emocionalno stanje. Tako sem torej na filmskem platnu prvič lahko videla občutke ženske. Potem sem odkrila, da je pisateljica, filozofinja. Pisala je o filmski estetiki, začela sem brati njena dela. Odkrila sem, da je začetnica procesa avantgardnega filma, na svojih predavanjih na univerzi je predvajala filme, prakticirala je sistem »vprašanja in odgovori«, samopredstavitve, sama je distribuirala svoje produkte. Cel ta performans je način preživljanja, ki ga tudi sama živim. Bila je mati umetniškega ustvarjanja in umetniške prakse, preživljanja z umetnostjo. Prejela je prvo *Guggenheimovo štipendijo* za filmsko ustvarjanje, sama je še nimam, morda ...

Pomembno za film »*Maya Deren's Sink*« je spoznanje, da je zasebni arhiv ključ do osebnosti umetnice, načina dela, načinov reprezentacije, ki jih umetnica izbere za svojo glavno osebno umetniško naracijo. Označevalci so tu, v pohištvu, v arhitekturni razporeditvi prostorov, kjer je živela, v tem, koliko mačk je imela, v družbenem statusu žensk, ki ga odseva arhitektura. Zelo me zanimajo male stvari, ki so se ohranile ... Škatlice vžigalic s telefonskimi številkami, nakit, vse to so označevalci, ki jih lahko uporabimo kot orodje v raziskavi, v razkrivanju. Walter Benjamin piše o

tem, kako uporabiti fragmente zgodovinske preteklosti za imaginarno rekonstrukcijo. Kajti, ko govorimo o preteklosti, gre v resnici za imaginacijo.

Pri samem začetku je bilo zelo pomembno, da stvari postanejo vidne – da ženska homoerotika postane vidna. Vaši začetni filmi so lomili mnoge tabuje – o spolu, telesu, spolnosti. Nato ste fokus zanimanja razpršili po drugih sferah.

Vedno sem hotela delovati onstran razreda, v katerem sem bila rojena, ki je srednji razred, novi srednji razred. Po materi sem ukrajinskega porekla, druga generacija, moji stari starši so bili rojeni v Ukrajini. Hodila sem v šole srednjega razreda, v same belske šole, čeprav so Združene države etnično mešane, tega ni bilo opaziti. Zavedala sem se razredne pripadnosti, tudi na kolidžu ... Bilo je veliko tabujev, začeni s tem, kako lahko sedim, nisem smela sedeti sproščeno, morala sem imeti kolena skupaj. Moja ukrajinska babica je bila zelo stroga, pogosto sva se sprli, ker nisem videla razlogov za ta pravila. Od nekdanj sem se upirala in skušala spremenjati stvari. Že v sami osnovi je šlo za razbijanje tabujev. Tudi moški, s katerim sem bila poročena devet let, je bil iz delavskega razreda. Nekdo, popolnoma drugačen od mene, drugačnega izvora.

Ko sem se razkrila kot lezbijka, nisem razmišljala o razbijanju tabujev. Kasneje pa sem. Razmišljala sem o ostalih tabujih, kot so menstruacija, staranje ženskega telesa, debele ženske, temnopolte ženske – vse to se ni prikazovalo v filmu. Zdelo se mi je, da moram to narediti jaz. Zakaj zamolčujemo stvari? Sovražim skrivnosti – skrivnosti v družini, v cerkvi, v vladi. Rada imam transparenten svet. Ugotovila sem tudi, da sem stereotipizirana kot lezbična režiserka, počutila sem se umetnica, hotela pa sem biti oboje. Usmerila sem se na ženske. V zelo konservativnih osemdesetih, ki so bile v Združenih državah nekakšen protiudarec sedemdesetim, je moje delo predvsem kartiralo, začrtovalo teren in preizpraševalo lezbične reprezentacije v filmu. V devetdesetih sem se obrnila h *queer* telesu kot označevalcu procesa dozorevanja. Bila sem že starejša – filme sem začela snemati šele pri svojih tridesetih – in to je bil čas, ko sem hotela pokazati svoje mišljenje, um, raziskovati, odkrivati, gledati skozi filozofijo, združevati vse te ideje v celoto, ki dela nevidnost vidno. Ta preboj je bil film »Nitrate Kisses« iz leta 1992, v katerem sem postavila vprašanja, kaj je zgodovina, kdo dela zgodovno in kdo je iz nje izpuščen. Usmerila sem se na specifično skupino gejev, lezbijk, trans ljudi, film pa je zgrajen iz fragmentov, v smislu, kot to opisuje Benjamin. Nisem hotela delati zgodbi ljudi, ki pripovedujejo o preteklosti. Zgodovina sestoji iz fragmentov; v iskanju sem prepotovala Nemčijo, Francijo, Kanado, Združene države, zbirala klipe, ki sem jih nato zmontirala, da bi nastal intelektualni esejistični film. Z namenom, da bi gledalstvo preizprašalo samo sebe, da gledalec postane arheolog filma. Sam se mora

vprašati, »je ona posnela ta prizor včeraj, ali pa gre za arhivski dokument?« Cilj je bil intelektualno in emocionalno aktivirati gledalca, mu dati moč, medtem ko gleda film, namesto da mu ali ji serviramo zgodbo, ki mu odvzema moč, ki je zgolj zabava. Moji filmi niso za nočne sanjarije, moji filmi so za prebujanje, budnica.

Razkrivanje zamolčane zgodovine lezbištva je ena najbolj karizmatičnih dimenzij vašega filmskega dela. Obeležili ste Willo Cather, Alice Austen, Hannah Höch, Gertrude Tate, Til Brugman, Claude Cahun, Marcel Moore ...

89

O problemu neobstoja lahko povem veliko. Ta tema je močno pritegnila moje zanimanje že v sedemdesetih in osemdesetih letih, ko sem se začela spraševati, kje so naši kulturni temelji, naše korenine. Zavedala sem se, da moram te temelje sama izgraditi, da moram najti ljudi, ki so obstajali pred nami, odkriti lezbijke iz preteklosti. Zato sem se lotila raziskave, odkrila sem celo vrsto zelo pomembnih žensk. Na primer, ko sem se pripravljala na snemanje filma »*Female Closet*« (1998), ki je eden od mojih raziskovalnih filmov, v smislu iskanja zgodovinskih osebnosti, sem naletela na Alice Austin, ameriško fotografkinjo, ki je konec 19. stoletja živela na Staten Islandu v New Yorku. Fotografirala je svoje prijateljice, jih postavljala v evidento lezbične in *queer* poze, upodabljala je transvestizem žensk, ženske, ki kadijo cigare, z dežnikom med nogami, kot bi bil falus; to je bilo izjemno delo za leto 1898. Celih petdeset let je živela z žensko po imenu Gertrude Tate. Da bi posnela ta film, sem morala v arhiv, v arhivu muzeja pa so zanikali, da je bila Alice Austen istospolno usmerjena. Arhivarka, ki je slučajno bila tudi sama lezbijka, mi je povedala, da osebje muzeja – »*Alice Austen House*« - odstranjuje in uničuje dokumente o njenem lezbištvu. To gradivo torej nikoli ni prišlo na film. Arhivarka je gradivo zvečer na skrivaj nosila domov, zjutraj pa ga je vrnila v mape. Res.

Tu je tudi zgodba o Claude Cahun in Marcel Moore, njuno zapuščino hrani »*Jersey Island Archive*«. Živeli sta na britanskem otočku Jersey, ki leži petnajst milj od francoske obale. Ostali raziskovalci, ki so pred mano že delovali v arhivu, so mi svetovali, naj ne omenjam, da sem *queer* ali da iščem kakršnekoli lezbične vsebine. In zato nisem. V arhivu sem naletela na ljubezensko pismo, ki je bilo razrezano s škarjicami za nohte. Zakaj bi nekdo razrezal pismo s škarjicami za nohte? »*I wish I could kiss you*« ... to je vse, kar je ostalo od pisma, drobcen fragment. To pismo sem umestila v film »*Lover Other*« (2006), ki je zgodba o Claude Cahun in Marcel Moore. V arhivu sem iskala njuno izginulo razmerje, relacijsko ideologijo med tema dvema ženskama. Našla sem jo v sencah in fotografijah. Do podobnih zaključkov je prišla zgodovinarica in feministična umetnica Whitney Chadwick. To so zgodovinsko pomembni podatki, za katere je treba izvedeti, to so temelji, trden dokaz o obstoju lezbičnih razmerij, dokaz, da smo tu od nekdaj.

Tega dela se lahko lotimo kolektivno ali raziskujemo sami. Dela je veliko. Obstajajo tudi specializirani arhivi, kot je »*Lesbian Herstory Archive*« v New Yorku, ena od ustanoviteljic je Joan Nestle, arhiv deluje že leta in leta. Stvari se torej spreminjajo, tudi ostali veliki arhivi, ki niso specializirani na *queer* reprezentacije, kažejo zanimanje, začenjajo zbirati gradivo. Vprašanje torej bo, kje arhivirati našo zapuščino, tu je ključen pogoj dostopnosti za javnost. In kaj bo z osebnimi arhivi. Večino mojih filmov je podprl »*New York State Council for the Arts*«, »*New York Foundation for the Arts*«, kulturne organizacije. Zelo pomembno je imeti takšne vire.

Odpirate neprijetne teme - lezbijke v nacističnih taboriščih, manjšine znotraj homoseksualnosti, rasizem, body fašizem, staranje in ageizem, nekonvencionalne spolne prakse, medrasne zveze, institucijo klozeta etc.

Foto Ana Marija Kanc

Najbolj strašljivo za vsako revolucionarno skupino, skupino drugačnih ali skupino ljudi nasploh, je, če ni sposobna kritičnega odnosa do same sebe. Namesto da sprejema kritiko brez jeze ali obsojanja, da je pripravljena na spremembe, dopuščati spremembe kot način življenja. Ko so mi očitali, »*Barbara, tvoji filmi iz sedemdesetih govorijo samo o belskih ženskah*«, sem morala priznati – res je. Takrat nisem imela zavesti o vključevalnosti razlik, tega nisem upoštevala pri *kastingu*, a to ne pomeni, da sem bila rasistka, to pomeni zgolj, da sem bila nevedna. Nevednost pa lahko vodi v rasistična dejanja. Zato moramo biti vedno odprti za samokritiko, prisluhniti moramo prijateljem, mnenju kritike, ki piše o našem delu, evaluirati svoje delo. Ni nujno, da kritiko takoj sprejmeš kot skodelico kave, a jo je treba premisliti, predelati, prežvečiti. V svojem prizadevanju po družbenem sprejetju smo lezbijke včasih brez preizpraševanja zmožne pristati na različne dejavnosti, poteze, politike gibanja; v *queerovski* skupnosti v devetdesetih letih, kar pa velja še danes, sem opazila ageizem. Nihče ne razmišlja o sedemdesetletni ženski kot o seksualni, nosilki seksualne želje. Enako velja za geje – tako bi tudi njih morala umestiti v film »*Nitrate Kisses*«, česar sicer nisem storila. Ljudje lahko imamo negativne občutke in predstave o ljudeh, ki prakticirajo, kot pravite, nekonvencionalno seksualnost, ker je ne razumemo, ker nas to ne vzburja. Zakaj tega ne bi smel početi nekdo drug? Temnopolti ljudje še vedno nimajo enakopravnega mesta v družbi – mimogrede, v Sloveniji nisem opazila ljudi drugih ras, resnično je zelo bela. Torej, teh kategorij ni malo.

Homo poroke?

Situacija v Ameriki se spreminja, vse več ljudi podpira istospolne poroke. Pravico do poroke vidim kot zgolj del državljskih pravic, čeprav sama nočem blagoslova

svoje zveze od nobene cerkve ali vlade. To je moje osebno mnenje o poroki, zahtevam pa zase popolnoma enake civilne pravice.

Ali menite, da si lezbična in gejevska skupnost včasih celo preveč zagnano zavzema za družbeno sprejetje? To lahko vodi tudi v asimilacijo, izgubo kulturne identitete. Tega pa ne bomo.

Ne, jaz tega nečem. Vsaj ne, odkar vem zase, da sem lezbijka. Vendar veliko ljudi stremlji k temu, hočejo biti takšni kot vsi ostali. To nikoli ni bil moj cilj. Martin Duberman, ki je ustanovil »Center za gejevske in lezbične študije« na City University of New York, se trenutno ukvarja ravno z asimilacijo in je zelo kritičen. Asimilacija pomeni nevarnost za našo kulturo, izgubili bomo kulturo. Imamo raznolikost, ki jo moramo čuvati, negovati in spoštovati, ne pa se ji odreči. Le zakaj bi si kdo prizadeval za kaj takega, po vseh ovirah, ki smo jih morali premagati, da smo dobili mesto v demokraciji?

Leta 2010 je pri založbi *Feminist Press* izšla vaša knjiga »*Hammer! Making Movies out of Sex and Life*«.

Ta knjiga je avtobiografska. Sledim svoji osebni zgodovini od otroštva, razvoja v mlado dekle, v žensko, ki je sprva *strejt* in nato *queer*. Zgodba je sprva v resnici roman, nato prehaja v esej, poezijo, manifest, tu so dnevniški zapisi, odlomki iz mojega osebnega arhiva, ki sem jih izbrala skupaj z urednico. Vse življenje sem pisala. V mladosti nisem vedela, ali bom pisateljica, pesnica, filmarka, slikarka ali lončarka ... In res sem preizkušala razne umetniške izraze, od performansa do filma. Ta knjiga je bila moj življenjski cilj. Filma ne moreš videti, če ni prikazan na platnu ali zaslonu, knjigo pa lahko pobereš kjerkoli, jo vzameš s seboj.

Kaj boste počeli v kratkem?

Januarja letos sem bila v Palestini, na prvi turneji za solidarnost z LGBTQ skupnostjo v Palestini. Decembra 2012 bom prikazala filmsko instalacijo »*Witness*«, ki jo bom projicirala na telesa gledalcev, na občinstvo. Gre za zgodbe, ki sem jih slišala, izvedela od ljudi v Palestini. To so glave, ki pripovedujejo, govoreče glave Palestincev, ki jih projiciram na telesa Američanov. Ker mi, Američani, izdelujemo naboje, s katerimi Izraelci streljajo. Vse to sem sama videla v Palestini. To so ljudje, za katere se svet pretvarja, da ne obstajajo, živijo v stanju apartheid, brez pravic, nimajo niti potnih listov. Čas, ki sem ga preživela v Palestini, je znova spremenil moje življenje. »*Witness*« je moj način, kako deliti to izkušnjo, in zelo sem vznemirjena. Inspiracija je bil italijanski umetnik Fabio Mauri, ki je leta

1975 v performansu v Bolonji projeciral Pasolinijev »*Evangelij po Mateju*« na telo samega Pasolinija le nekaj mesecev preden so ga umorili. Takoj, ko sem to videla, sem vedela, kako uporabiti ta material. Gledajoč nazaj sem ugotovila, da sem enega svojih prvih filmov, 16 mm »*I was/I am*« iz leta 1973, tudi sama projicirala na svoje telo, na svoje golo telo v ponovnem posnetku. Tako ni čudno, da me je ta ideja znova prevzela. Kot veste, imamo močno proizraelsko vlado, stvari so zelo kontroverzne, film bo verjetno povzročil kar nekaj privzdignjenih obrvi in povzdignjenih glasov.

Maja Šučur

Preve(t)riti slovenistiko na *Filofaksu*

–

Ko sem bila leta 2008 brucka na *Oddelku za slovenistiko*, sem tisto največjo amfiteater predavalnico na *Filofaksu* obiskovala obkrožena z miti o konservativnosti (in v neki meri tudi zdravi prestrašeni veri vanje). Potrebno se je zavedati, da je oddelk za slovenistiko oddelk s tradicijo – ob ustanovitvi *Filozofske fakultete* leta 1919 je prvo predavanje potekalo prav znotraj slovenistike, saj je cenjeni prof. dr. Fran Ramovš predaval o historični gramatiki slovenskega jezika. Tradicija se je potem pokazala tudi že takoj novembra, ko sem s kolegi in profesorji ter Levstikom pod roko, tradicionalno in z grogom, nazdravljala nekje od Litije do Čateža. Okoli mene so bile pravzaprav same študentke, te spoštovane kolegice, ter morebiti dva kolega študenta, ker na takem oddelku pač smo. Na oddelku s konservativnimi in poštirkanimi puncami. Ter tistimi parimi, ki so, včasih že prav moteče, radikalno zavedne, ateistične, glasne in progresivne. Del njih je, ko se danes ozrem po hodniku, čakajoč na izpit, tudi lezbijk, in ob tem se nasmehnem, ker je dobro, da iščemo svoje mesto tudi tu. Ali je mit o tradicionalni konservativnosti tega oddelka v teh skoraj stotih letih že ovržen, (še) nisem povsem prepričana. In del odgovorov grem iskat v knjižnico, ker verjamem in verujem, da se tam najdejo odgovori na vsa vprašanja tega sveta.

Smo v letu 2012 in realno stanje v *Cobissu* in slovenistični knjižnici v okviru *Osrednje humanistične knjižnice* na *Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani* kaže na šestnajst diplomskih in tri magistrska dela – torej devetnajst del, povezanih s homoseksualno tematiko ali motiviko. Osredotočim se predvsem na diplomska dela, ki naj bi se po treh (bolonjska stopnja) ali štirih letih študija izkazala kot samostojna in zrela raziskava specifične tematike, ki bo, glede na študijsko smer slovenščine s književnostjo, obravnavana bodisi z jezikoslovnega bodisi s književnega vidika. V same seminarske naloge, ki so vsebinsko manj poglobljene in po obsegu skromnejše, večinoma pa nastajajo v okviru diplomskih seminarjev znotraj oddelka, žal nimam vpogleda.

Pri svojem lovu za informacijami sem ubrala naslednjo pot – v *Cobiss* katalog ter v spletno bazo seznama avtorjev diplomskih nalog iz slovenske književnosti po 1950¹ sem pod ključne besede vpisala naslednja gesla (našteta po številu zadetkov od

¹ Seznam je dostopen na <http://www.ff.uni-lj.si/hp/dnsk/> (7.12.2012)

največ do najmanj diplomskih del): 'Suzana Tratnik', 'homoerotika', 'erotika', 'homoseksualnost', 'Brane Mozetič', 'Nataša Velikonja', 'Ciril Bergles'. Gesla 'lezbištvo', 'lezbijka', 'lezbično', 'lgbtq', 'queer', 'istospolno', 'Kristina Hočevar', 'Vesna Lemaic', 'Urška Sterle' in 'Nataša Sukič' niso prinesla zadetkov oz. so bili ti zadetki presečni z že zgoraj naštetimi. Jasno je seveda, da obstaja tudi možnost, da sem kakšno nalogo, zaradi drugih mogočih gesel, spregledala. Sledilo je listanje diplomskih in natančen pregled povzetkov.

Po pričakovanjih se je največ študentk posvetilo obravnavi homoseksualnosti znotraj književnosti. Prve konkretnejše sledi opazim v letu 1994, ko je takrat študentka Alojzija Zupan Sosič napisala magistrsko nalogo z naslovom *Ljubezen in erotika v sodobni slovenski poeziji*, kjer je precej prostora namenila tudi opusu Braneta Mozetiča, za katerega pravi, da »prazen prostor 'projeciranja spleena' v erotično tematiko v slovenski poeziji zapolnjujejo njegove zbirke, ki sledijo francoski tradiciji«. Pri Mozetiču opaža doslednost erotičnih pesmi, kjer je »seksualizem sam sebi namen«. Zupan Sosič sicer že leta 1988 napiše diplomsko delo *Ljubezen in erotika v slovenski poeziji osemdesetih let*, kamor prav tako zajame Mozetičevo delo. Sledi dolgo obdobje nič.

(Šele?) v letu 2005 najdem prvo naslednjo diplomo (*Obrobneži v sodobnem slovenskem romanu*), ki je romane s homoerotično motiviko (Mozetič, Tratnik) postavljala ob bok romanom s tematiko družbenega dna ter socialnega ali moralnega propada.

V letu 2006 so napisana kar tri diplomska dela: *Pesniški svet Braneta Mozetiča*, *Ljubezen in erotika v sodobnem slovenskem romanu* ter *Ljubezen in homoerotika v sodobnem slovenskem romanu*. Prvo med naštetimi se s homoseksualnostjo natančneje ne ukvarja, podrobneje se posveti brezizhodnemu položaju modernega lirskega subjekta kot takega. Drugo v okviru ljubezenskih in erotičnih romanov obravnava Angele Braneta Mozetiča, kjer pride do »vpletanja drugačnih seksualnosti v sodoben slovenski ljubezenski roman«, poseben pa je zaradi »krutosti in razkrivanja sprevrženosti, obsesije in perversije sodobnega ljubezenskega odnosa«. Avtorica zadnjega od naštetih del, sicer dvopredmetna študentka slovenistike in teologije, v okviru svoje raziskave obravnava dela Suzane Tratnik in Braneta Mozetiča, kjer jo zanima, zakaj so razmerja med literarnimi junaki večinoma obsojena na propad. Ugotavlja, da njunim literarnim junakom manjkajo predvsem lastnosti, ki bi omogočile razvoj in rast medosebnega odnosa – deloma so za to krivi pritiski heteronormativne družbe, predvsem pa strah junakov pred intimnostjo ter njihov beg pred problemi (sprašujem se, ali ni to vendarle tipično za povprečnega slovenskega (literarnega) junaka, ne le homoseksualnega?). Avtorica sicer strumno dodaja: »Ko bomo v slovenski literaturi dobili roman, v katerem bo istospolno razmerje predstavljeno kot možnost

osebne rasti ter vir sreče in zadovoljstva, takrat bo merilo medsebojnih razmerij dokončno res utemeljeno samo na kvaliteti in ne na vrsti odnosa. S tem bi se dokončno odprla pot k normalizaciji obravnave homoseksualne tematike znotraj sodobne slovenske literature.»

Leto 2007 prinaša diplomsko nalogo študentke slovenščine in sociologije (somentor prof. dr. Roman Kuhar) *Homoerotika v slovenskem romanu*. Študentka obravnava avtorja Franceta Novšaka, Braneta Mozetiča in avtorico Suzano Tratnik. Naloga je vsebinsko podkrepljena s teorijo spola in seksualnosti, veliko se ukvarja z zadovoljstvom in nezadovoljstvom subjekta v zvezi z lastno seksualnostjo, oblikovanjem identitete in s tem povezano osebnostno krizo.

V 2008 nastaneta dve diplomski deli z obravnavo homoseksualnosti, in sicer *Ženski liki v delih Suzane Tratnik* ter *Homoerotika v slovenski prozi*. Prvo se ukvarja z načinom predstavljanja žensk v prozi S. Tratnik. Študentka, slovenistka in sociologinja (somentorica prof. dr. Milica Antić Gaber), ugotavlja, da je večina njenih junakinj lezbijk ter da se pojavljajo tudi motivi transseksualnosti in transspolnosti. Naloga *Homoerotika v slovenski prozi* je edina zastavljena časovno širše in pod objektiv vzame deset izbranih romanov avtorjev I. Cankarja, Z. Hočevarja, M. Jeršek, I. Majheniča, V. Mala, B. Mozetiča, F. Novšaka, M. Rožanca, B. Svit, M. Švabiča ter P. Zidarja. Avtorico diplome zanima, v kolikšni meri je v romanih zastopana homoerotika, kako se razvija, kakšni so predstavniki homoerotičnih razmerij. Ugotavlja, da je odnos izbranih pisateljev do homoerotične tematike različen, konci homoerotične zgodbe so nevtralni ali negativni, prevladujejo gejevska razmerja. Dogajalni prostori naj bi bili »standardni homoerotični: internat, šola, samostan, zapor«, odprti (mesto) ali subkulturni: plaže, diskoteke, savne, parki. Avtorica zaključuje, da je homoerotično razmerje v romanih redko poglobljeno, največkrat teži k normalizaciji v smer heteroseksualnega razmerja, ter da slovenski roman še vedno ne beleži veliko homoerotičnih motivov, se pa njihov delež povečuje.

Leta 2009 lahko preberemo magistrsko delo *Podobe ženske v sodobni slovenski pripovedni prozi*, kjer se avtorica posveti temeljiti študiji feministične literarne kritike in teorije spola. V svojo raziskavo med romane D. Jančarja, B. Bojetu, M. Dekleve, F. Lainščka in A. Moroviča vključi tudi delo *Ime mi je Damjan* S. Tratnik.

V 2010 in 2011 nastaneta po eno diplomsko delo vsako leto – *Motivna in tematska homoerotika v poeziji Cirila Berglesa, Braneta Mozetiča in Nataše Velikonja* in *Spolna identiteta ženskih likov v kratki pripovedni prozi Suzane Tratnik*. Prvo delo izpod pisala dvopredmetne slovenistke in komparativistke (somentor prof. dr. Matevž Kos) zanima odnos do homoseksualnosti skozi čas, zgodovinski in sociolo-

ški diskurz raziskovalcev v zvezi s pojavom homoseksualnosti, popis slovenske in svetovne literarne produkcije s to tematiko ter aktivistična dejavnost marginaliziranih subkultur. Ugotavlja, da gre pri upesnjevanju homoerotične izkušnje večinoma za prelamljanje z literarno produkcijo, razloge za to pa najde znotraj literarnega prostora ter v družbeno naprednem duhu izbranih avtorjev. Opozarja tudi na pomembnost družbenega okvirja, ob literarnem. Druga diplomska naloga se ukvarja z odražanjem »drugačnosti, marginalnosti, drugačne spolne identitete in družbenega odstopanja« v kratki prozi Suzane Tratnik. Protagonistke naj bi bile v večjem delu »posebnice, ki kršijo družbene norme«. Študentka omeni, da Tratnik ne piše le o lezbični ljubezni ter da slika heteroseksualno družino kot »prostor sreče«, zato se bojda ob delih S. Tratnik mnogi izogibajo oznaki lezbična literatura, »čeprav se Tratnik prišteva med lezbične avtorice«. 2011 nastane še magistrsko delo *Erotika in sodobna slovenska proza*, kamor avtorica uvrsti Mozetičeve *Pasijon*, *Angeli*, *Zgubljen zgodba* ter *Tretji svet* in *Dva svetova* Suzane Tratnik. Mozetičevo delo označuje kot preplet nasilja, smrti, erotike, dolgočasa in prilaščanja v kontekstu homoerotične literature, opaza pa tudi hlastanje za nenehnimi užitki in telesnostjo, saj za »ljubezen ni več ne časa ne želje«. Podobno opiše delo S. Tratnik, kjer so »razmerja osredotočena zlasti na telesno plat, želje po ljubezenski nadgradnji so redke«, avtorica pa »vnaša spolnost kot začimbo, ki pomeni prebujenje in notranjo osvoboditev«.

V letu 2012 je napisanih največ diplomskih nalog s homoseksualno tematiko, kar pet. *Homoerotična motivika in tematika v sodobni slovenski prozi* obravnava romane in kratko prozo z istospolno motiviko avtorjev, kot so A. Čar, B. Svit, Z. Hočevar, popolnoma pa se izogne delom scenskih avtorjev, kot so npr. S. Tratnik ali B. Mozetič. *Izpraznjeni medosebni odnosi v kratkoproznih poetiki Andreja Moroviča in Braneta Mozetiča* se posveča problematičnosti medosebnih odnosov v urbanem okolju. Avtorica se v *Alkoholizem v slovenskem sodobnem romanu* osredotoči na to, kako raba alkohola vpliva na usodo junakov, tudi na primeru romana *Ime mi je Damjan*. V *Motiv smrti v kratkoproznem opusu Suzane Tratnik* avtorica opozori, da je motiv smrti pri Tratnik upodobljen v več zgodbah kot motiv lezbične ljubezni. Diplomsko delo *Konstruiranje socialne in družbene resničnosti v kratki prozi Suzane Tratnik* temelji na raziskavi drugačnosti, povezani s spolno identiteto junakov, ter zaključuje, da »bralec lahko prepozna slovenskost družbeno - kulturnega prostora in malomeščanske miselnosti, s katero se sooča protagonistka, saj njena drugačnost (še) vedno pomeni tudi družbeno marginalizacijo«.

Z jezikoslovnega vidika je bila homoseksualna tematika, kot kaže, težje obvladljiva in za študentke manj zanimiva. Edina diplomska naloga, povezana z obravnavano tematiko, z imenom *Rusko-slovenski glosar homoseksualnega slenga*, je nastala leta 2009.

Če se za trenutek ozrem še k mentorjem, so pri omenjenih diplomskih raziskavah sodelovali štirje: z daleč največjo pripravljenostjo prof. dr. Alojzija Zupan Sosič, poleg nje pa še prof. dr. Irena Novak Popov (obe strokovnjakinji za novejšo in sodobno slovensko književnosti, prva se trenutno ukvarja predvsem z romanom, druga predvsem s poezijo), doc. dr. Alenka Žbogar s katedre za didaktiko slovenščine, sicer raziskuje tudi slovensko kratko prozo, ter prof. dr. Miran Hladnik, ki trenutno predava predvsem slovensko kmečko povest ter zgodovinski roman, sicer v okviru iste katedre kot prej omenjeni Zupan Sosič in Novak Popov. Glede na fokus njihovih raziskav njihova pripravljenost za mentorstvo in interes študentk nista posebej presenetljiva (a nikakor ne zanemarljiva), deloma tudi ob zavedanju, da je del *Oddelka za slovenistiko* – prof. dr. A. Zupan Sosič, prof. dr. I. Novak Popov, prof. dr. M. Juhan – v letošnjem boju za podaljšanje statusa samozaposlene v kulturi jasno podprl lezbično avtorico in aktivistko Natašo Velikonjo.

Ko sem se spraševala in skupaj z Velikonjo razmišljala o razlogih za to, da je do prvih slovenističnih diplomskih del o homoseksualni tematiki, z izjemo diplomskega in magistrskega dela Zupan Sosič, prišlo šele leta 2005, sva prišli do naslednjih zaključkov – nekaj vpliva je zagotovo imel odmev *Lambdinih* in *Vizibilijinih* del v medijih, ki so med leti 2000 in 2010 z recenzijami dobro pokrivali scensko produkcijo in literarne večere. Prav tako se je v letih 2001 in 2005 v medijih veliko pisalo o zavrnitvi umetniškega statusa lezbičnima avtoricama S. Tratnik in N. Velikonja, ko je ministrstvo zaradi pritiska javnosti moralo popustiti. Deloma lahko razloge, če pogledamo širše politično, iščemo tudi v občutljivosti javnosti, ki je v tem drugem letu prve Janševe vlade hitro ostro reagirala na vse premike v desno, v konzervativnost. Iz osebnih izkušenj bi dodala še najpomembnejši moment – odločitev profesorice ali profesorja, da bo neko tematiko, tj. homoseksualno, ali delo s homoseksualno tematiko uvrstil na seznam za seminarje ter da bo o njej v sklopu svojih rednih predavanj tudi predaval. Na ta način profesor pokaže pripravljenost za dialog s študenti in odpira vrata novim idejam, možnostim.

In kaj kaže prihodnost? Vrata so odprta pri vseh zgoraj omenjenih profesorjih književnosti - tj. Zupan Sosič, Novak Popov (predvsem dela K. Hočevar), M. Hladnik, A. Žbogar (predvsem dela V. Lemačič)², – in upala bi si trditi, da pri nobenem od profesorjev na literarnovedni katedri niso zaprta. Z jezikoslovnega vidika je stvar malo bolj zapletena in manj očitna, pa vendar – osebno vidim velik potencial za raziskavo v okviru pragmatike in moško-ženskega ter *lgbtq* diskurza v okviru seminarjev prof. dr. S. Kranjc ter znotraj seminarjev in vaj iz skladnje in stilistike

² Glej Teme diplomskih del na prvi stopnji slovenistike v študijskem letu 2011/12 na <http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/studijski.htm> (5.12.2012)

pri doc. dr. M. Smolej. Fokus dela ostalih slovenistov jezikoslovcev je morda manj povezan s homoseksualno tematiko, kar pa še ne pomeni, da ne bi bilo mogoče izpeljati povezave z npr. frazeologijo in podobno.

Dvomim, da bi kakšen od profesorjev zavrnil dober predlog za raziskavo, pa naj bo ta povezan s homoseksualnostjo ali ne, res pa je, da je nekaterim profesorjem ta tema bližja kot drugim (in da sem v času svojega študija slovenščine slišala omembo homoseksualnosti le na predavanjih prof. dr. Zupan Sosič). V vsakem primeru bi raje kot na ponudbe profesorjev stavila na zvedavost in osebni interes študentk in študentov. Tiste glasne radikalke so navadno v morju apatičnih in nezainteresiranih obrazov tudi za profesorje prav hvaležna publika, ki, poleg poslušanja, kdaj pa kdaj tudi kakšno reče ali odkima z glavo in s tem odpre debato. Razpihuje konzerativnost, včasih tudi ogenj. In razbija ter, upam, razbije tudi kakšen mit.

Seznam literature:

- Ban, Mateja: »*Motivna in tematska homoerotika v poeziji Cirila Berglesa, Braneta Mozetiča in Nataše Velikonja*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2010.
- Berič, Martina: »*Ljubezen in erotika v sodobnem slovenskem romanu*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2006.
- Čarman, Mojca: »*Ženski liki v delih Suzane Tratnik*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008.
- Gajšek, Barbara: »*Spolna identiteta ženski likov v kratki pripovedni prozi Suzane Tratnik*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2011.
- Gerdej, Sergeja: »*Homoerotična motivika in tematika v sodobni slovenski prozi*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012.
- Kotnik, Nataša: »*Alkoholizem v slovenskem sodobnem romanu*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012.
- Lah, Katja: »*Podobe ženske v sodobni slovenski pripovedni prozi*«, magistrska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2009.
- Nemanič, Tanja: »*Obrobneži v sodobnem slovenskem romanu*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2005.
- Oven, Eva: »*Konstruiranje socialne in družbene resničnosti v kratki prozi Suzane Tratnik*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012.
- Podhraški, Nataša: »*Erotika in sodobna slovenska proza*«, magistrska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2011.
- Rančigaj, Sabina: »*Izpraznjeni medosebni odnosi v kratkoprozni poetiki Andreja Moroviča in Braneta Mozetiča*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012.
- Rupnik, Alenka: »*Rusko-slovenski glosar homoseksualnega slenga*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2009.

- Skubic, Romana: »*Ljubezen in homoerotika v sodobnem slovenskem romanu*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2006.
- Šipek, Nataša: »*Homoerotika v slovenskem romanu*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2007.
- Vihtelič, Mateja: »*Homoerotika v slovenski prozi*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008.
- Zorko, Barbara: »*Pesniški svet Braneta Mozetiča*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2006.
- Zupan, Katja: »*Motiv smrti v kratkoproznem opusu Suzane Tratnik*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012.
- Zupan Sosič, Alojzija: »*Ljubezen in erotika v sodobni slovenski poeziji*«, magistrska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1994.
- Zupan Sosič, Alojzija: »*Ljubezen in erotika v slovenski poeziji osemdesetih let*«, diplomska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1988.

Maja Predatoria

»Kakšen okus ima včeraj«

—

100

Pesmi so izbrane iz pesniškega prvenca Maje Predatoria »Kakšen okus ima včeraj«, ki izide leta 2013 pri knjižni zbirki Škuc Vizibilija.

Zlikana hlačnica misli, da je boljša.

Zlita steklenica občuti sledenje.

Lahko prečkam?

Semaforja ni, ljudi ni.

Zavest me zbije.

Sled obnorelih sanj.

Sled položnih zeber, ki so obnorele in se preslikale s ceste.

Nedonošenček, otrok, ki ni prinešen z zavestjo.

Črnooki zmaj, ki bruha sidro.

Vkrkam se na balon in poletim daleč.

Blizu.

K tvojim očem, stran od tebe.

K mislim, a stran od razmišljanja.

Koren brez odstavka.

Vžigalnik, nakopičen z vodo.

Brez plina, odstavljam podstavek od rože.

*

Polizana princeska nekdanj je stala na lomljivem zrnu.

Preveč vredna, deljiva.

Ranljiva stala je na vrhu pečine.

Gledajoč v stran, v množici slišala je samo tisto malo melodijo.

Neslišče, prepoznavno.

*

Vrata so prva v hiši.
Postopajo po hodnikih, dokler jih ne zabijemo ob robove sten, da se odlično oprimejo,
prilegajo.

Zaklepamo jih, da dobimo tisti mali kotiček osamljenosti, ki je samo naš.
Zakaj ne odpiramo oken, da preprih odklenil bi vrata?

*

Nisem žejna, potrebujem tekočino.
Sol se strjuje na mojem jeziku, komajda jo požiram.
Zima ne skriva vonjave zaljubljene jeseni, poka trenutke,
Ki stopajo na led.
Razpokani popki, niti ne še cvetovi, razpokano ustnico zagrižejo v zobe.
Odenem se s šalom, ki je tudi kapa.
Naga sem spodaj, čisto navzoča.
Golo, še zmeraj pohojeno cigareto, vržem na tla.

*

Poljubljam ustnice, da bi jih kdaj dosegla.
Cilj poti, ki križa križišče zaslepljene luči.
Orkester igra znano melodijo števil.
Postopoma stopam po tračnicah, ki se zvijajo
V trenutke.
Obupala sem nad politim vinom na beli preprogi brez madeža.

*

Zložena v vogal.
Vse, kar je moje, je tvoje,
Vse, kar imaš, imaš zase.
Ni pomembno, kaj potrebujem
In za kaj sem bila ves ta čas prikrajšana.
Osamljena, v vogalu razmišljam o
Koščkih moje duše, ki se sprehajajo po stropu.
Tam tebe ni, povozil te je vlak neizogibnosti.

*

Včasih si želim, da bi ti vse povedala brez besed.
 Zato čuvam in čakam, ko mi potiskaš objem stran.
 In upam si pomisliti, da obstajava.
 Da boš prišla, ko te ne bom čakala
 In mi ponudila besede brez pomena, ki meni pomenijo vse.

*

Včasih si želim, da bi letela, kljub temu, da sem visoko v zraku.
 Včasih si želim, da bi te ogovorila, čeprav si sekundo stran.
 Včasih si želim, da bi te imela, čeprav vem, da te lahko imam.
 Včasih potrpi, da bi hotela, čeprav že skoraj hočem.

*

Ne ustavim se ob nevihti tvojega groma, ki me čisto malo zaslepi.
 Rdeča soba se spreminja v zeleno in tam sem lahko kričeče
 Mirna z ogledalom, v katerem se piše samo moj naris.

*

V golih, črnih vejah, sonce sence pade nate.
 Tiha senca mojih oči.
 V petju in lajanju tiho umirava.
 V ukazu pojenja renčanje in kaznujeva s smrtjo.

*

Namočena se sprehajam nad puhastimi lažmi in priplavam do vaju.
 Nasmehnem se, takrat v tebi.
 Solza pade na tla kot tona betona in pogrezneta me v iskrice,
 Ki ponikajo, da ne bi bile videne.
 Blizu sta.
 Hotela si to?
 Ta noč je bila namenjena svobodnemu ujetju.
 Tvoje duše, ki jo je zamikalo.

*

Presunjeno sem hodila po zmešanih ugankah.
 Pospravljeno se niso ujemale.
 Sunila sem se v ramo, da prenesem bolečino.
 Zvijala sem pamet in mimoidoče vstavljala v odgovore.

*

Pišem z njenim pisalom.
 Ona riše vijuge, nad katerimi letim.
 Piše moje pesmi, to vidi se prozorno.
 Njena voda maši moje živčevje in rja rjavi cevi mojega razuma.

*

Prelestna lepotica, kraljica Drama.
 Pofukana prasica, ki se guli ob zidu.
 Poljuben pes in potisnjena laž
 Pojenjata v sanjah, poljub v tresoči.

Stena.
 Vstajam na klop'ci.
 Smejoča, upajoč na predzadnje zadnje.
 Odidem iz sobe, stena mi sledi.
 Poljubim slovo in odidem k nama.

*

Ko maternica obmolkne, vem da si v bližini ti.
 Blisk in sijaj potrošenih orgazmov
 Prekrivata luske današnje noči.
 Te niso zaobljene, grizejo.
En dotik in pozabljen je odstavek, ki si ga pustila na polici.
 Tudi moj odstavek se pomakne k tvoji veliki začetnici.
 Prvi ali drugi, vseeno je.
 Tvoje ime pišem na veliko.

*

Utapljam se v dimu tvoje cigarete, ko plavam skozi
 Morje komaj zacvetelega maka.
 Opij naju poliže v kraj čutnosti in potisneva se vase.
Kot da drugo ne obstaja.
Drugo ne obstaja.

*

Ližem notranjost tvoje biti.
 Ta bit bije, kot beat basa, ki začne pesem.
 Pesem se začne, ko me zagledaš.
 Izprostrem se iz sence umazanih deklet.

Vidiš moje lase, ujameš moj pogled in zaplešem v tvojem bitju.

*

Neskončnost tvoje premice poljublja moj vrat.
 Kot da gre za las.
 Življenje, smrt, koga briga.

Neskončnost ljubezni prelije moje misli.
 A neskončnost je za v pravljice.
 Nočem biti srečno zaljubljena.

*

Ne bi mogla zreti v tvoje oči.
 Brez spremembe agregatnega stanja svojega pogleda.

*

Prekrite oči.
 Zbrisala bi množico in ti dala poljub.
 Bi vedela, da sem jaz?
 Objela bi te okoli pasu in te močno stisnila k sebi.
Nikoli veš, kateri trenutek je zadnji .
 Tvoj vonj bi ušel v moje nosnice in se porazgubil v kri.
 Ušla bi mi pod kožo.

*

Poglabljam se v pogum svojega miru.
Plavam skozi oblake uvelih marjetic.
Kri prelije moja ramena.
Dež jo spere v rozasto lužo, ki se odseva v mojih laseh.
Pikice iz tvojih oči me lovijo v slepo ulico.
Navzamem se vonja njihove energije in spet padem na pločnik
nesigurnosti, ki me spotakne v nestrpnost zavedanja.
Zakaj ne poslušáš mojih oči?

Ana Perić

Srbska posla

–

106

Na okrogli mizi o lezbični umetnosti opazujem Taeko, ki, oblečena v majico *Open Cafeja*, zabada zobotrebce v obložene kruhke. Na njeni majici piše »Open your mind«. Meni je podobno majico kakšni dve leti nazaj podarila Barbara Rajgelj. Na njej piše »Open your eyes«. Ko sem jo oblekla prvič, na zmenek z mojo takrat potencialno bodočo punco, se je posmehljivo nasmehnila, me pogledala izpod obrvi in me zbadljivo vprašala, če nimam denarja za majico. Vprašanja nisem najbolje razumela. Razložila mi je, da nosim to majico kot bi bila en klošar, to je, z njenimi besedami, »bruka«. Bila sem užaljena. Pa ne zaradi opazke, ki je letela na mojo garderobo, ki me bolj malo briga, temveč je užalila mene, kot osebo, mojo skupnost in moj socialni položaj v več pogledih. Bila sem ponosna, da nosim majico, ki si je marsikdo ne bi upal, saj med drugim namiguje na naklonjenost homoseksualni populaciji. Na odkrito naklonjenost in ponos. Nosila sem jo z dvignjeno glavo in v drži, ki namiguje, da je tovrstna naklonjenost samoumevna in edina prava. In čeprav so to le malenkosti, so te pomembne. Zelo pomembne. Pravzaprav ključne za posameznika in družbo. Tovrsten komentar s strani nekoga, ki si srčno želi biti del tovrstne skupnosti in se ima ves čas za nekaj več, se mi je zdel zelo močnejši. Še posebej, ker bil je izrečen s strani dekleta, ki ni obiskalo ene same parade ponosa, se ni udeležilo enega samega dogodka v *Opnu* in pride enkrat ali dvakrat na leto za kakšno urico v *Monokel*. Ironično, pravi, da se tam ne počuti dobro. Kasneje majice nisem več oblekla. To pripisujem svojemu takratnemu pomanjkanju samozavesti in identitete.

V istem času sem spoznala dekle, ki je na koncu postalo moje dekle. Ta se je pogosteje pokazala v klubskih prostorih. Večinoma zelo močno opita in zdelo se je, da je prišla tja samo zato, da bi vse medcelične povezave v možganih, ki jih je uničil alkohol, nadomestila z mojimi. Skratka, imela je čudežno sposobnost govoriti in razpizdevati sogovornike hkrati. Bila je zavedna Slovenka, ki se ni udeleževala nobenih paradnih maškarad, je pa bila včlanjena v stranko SDS in je znala zelo nazorno opisati, kako zelo so vse scenske umetnice zanič. Ker, »evo, že v prvem stavku v knjigi, na primer: mala državica, to pač ne gre, ali je mala država ali pa je pač državica«. Eto ti dokaza, kako velik krep je vse skupaj. Kmalu pa se je problem, imenovan »mala državica«, pokazal tudi v vsakdanjem življenju. Naenkrat nisem bila več niti »živjo, srček, miškica, pikica«, karkoli, temveč sem postala »de si, srce«. Ko sem zaprosila za podrobnejšo obrazložitev tovrstnega nagovarjanja,

sem dobila skrajno prijazno ali pa, bolje rečeno, obratno asimilacijsko obrazložitev: »Poskušam govorit v tvojem jeziku, da se bolje razumeva, a veš, srček«. Moje osebno mnenje je, da bi se razumeli veliko bolje, če tovrstnih pripetljajev ne bi bilo. Kajti slovensko razumem zelo dobro. Očitno preveč. Moj materin jezik je slovenščina in čefurščine sem se morala, tako kot angleščine, nemščine, latinščine in ostalega, naučiti naknadno. Zelo dobro pa razumem, kar preberem med vrsticami. In to, kar sem prebrala, je, da je ubogo dekletce prišlo iz neke vukojebine v pizdi materni v velemesto, kot je Ljubljana, ki so ga okupirali Bosanci in Šiptarji in na čelo vsega postavili nekega čefurja, in zagotovo je to razlog, da njena uboga oče in mama nista mogla hčerki ponuditi dostojnega življenja. Povrh vsega pa ji je zdaj, nič hudega sluteči podalpski deklici, ukradla srce neka sejšesamanevekajje.

Moja mama je Črnogorka. Potomka albanske izbeglice ali nekaj takega. Katoličanka. Moj oče je Črnogorec, pravoslavac. Ko sta se poročila, je to bil eden največjih škandalov, kar jih pomnijo. Moj biološki oče je domnevno Albanec. Kdo je v resnici, ve samo moja mama. Moj oče ni mogel imeti otrok in moja mama je hotela spočeti otroka na način, ki si ga kot ženska lahko privošči. V spolnem aktu z moškim. »Telo je moje in otrok bo moj, njegova neplodnost ni moj problem«, je rekla in dobila mene, ki me ta družinska melodrama sploh ne gane. Ko sem izvedela, da moj oče pravzaprav ni moj biološki oče, in to iz e-mailov, ki sta si jih starša pošiljala po ločitvi, je oče stal dober meter od mene in pekel palačinke. Jaz pa sem vstala, si umila roke in se najedla do sitega.

Ko so mi povedali, kar sem sicer že vedela, so pričakovali, da bom popizdila, tako, kot jaz znam. Jaz pa sem pokimala in spila požirek rdečega vina. Tvoja mama je kurba, so mi rekli. Jaz pa sem rekla, da je ni besede na tem svetu, ki bi lahko dovolj nazorno opisala moje mnenje o tistem, ki žali mojo mamo, in ne dejanja, ki ga ne bi bila sposobna izvršiti nad njim. Lahko rečete, da so to srbska posla. In če so, naj pač bodo.

Srbski nacionalisti stojijo v vrstah ob udeležencih beograjske parade ponosa. V kučmah z grbom dvoglavega orla in oviti v zastave z okostnjakovo glavo. V en glas se derejo, »ubi, ubi, ubi pедера«, obraze jim krasijo nasmeški, objemajo se. To, ubi brata Srba, ubi boga v njem. Telo mi preplavi neznosna vročina, začnem se potiti, ne zdržim več. Krče, ki mi preplavijo celo telo, pospremijo solze. Ogromno njih, tako veliko, da jih ne utegnem dohajati z brisanjem v rokav, ne da bi sama sebi zbujala občutek, da privlačim pozornost cele kinodvorane. Kapljajo mi po jopici in vedno več jih je. Tiho hlipam.

Punca in fant stojita sredi nekega kafiča na prostem, v njuni neposredni bližini, niti en meter stran, stojijo trije policaji. Od nekje se zapodi v njiju nekdo in policaji stojijo in gledajo. Sprva napadalec fanta tolče po obrazu, ko je zbit na tja, ga brca in na koncu se nanj zopet spravi s pestmi. Čez trenutek, ko vidi, da s strani policije ne bo nič, pristopi na pomoč dekleta, ki je prej stalo poleg njega.

Ko povem Velikonji, kako pretresena sem bila ob pogledu na dogajanje na beograjski paradi in da je Srbija pač del mene, da do nje čutim določeno pripadnost, mi reče, »ne dovoli, da ti to izkrivi podobo Srbije v tvojih očeh«. Meni pa se v glavi vrtijo srbski nacionalisti in podoba dekleta v popolnem šoku, praktično nezavednem stanju z razbito glavo.

Moje občutje, da me je zavrgel lasten dom, prekine Suzin šaljivi komentar, »spet ta Perić«. Pogledam gor na ekran. Začel se je naslednji kader, v njem vidim sebe v prvi vrsti ljubljanske paradne povorke. Začnem se smejat. Pa vas imamo, pičke nacionalistične. Ena se vam izmuznila. Ena vaših srbskih sester vam ne bo dala miru, dokler boste živi. Ena ne bo dovolila, da gre narod, ki ga ima najraje na svetu, v kurac. Ena je naletela na naključno montažo z močnim metaforičnim smislom, kjer je kader z vašim urlanjem prekinil naslednji kader z njo v prvi vrsti. In tam bom, dokler bom živa.

Mogoče sem zato taka. Nepokorljiva in neudomačljiva. Mogoče zato nimam miru in se nisem sposobna ustaliti. Zato, ker v dobi neonacizma, jaz, pol Šiptar in pol čefur, odraščam v Sloveniji, mogoče zato, ker sem v močnem patriarhatu rojena jaz, lezbijka, morda zato, ker sem bila prisilno vpisana v katoliško gimnazijo, pa niti krščena nisem, morda zato, ker sem ena redkih, ki je imela ločene starše, morda zato, ker sem edina bila pankrt, morda me zato pol kurca briga, ali boš premaknila svojo rit tiste pičle pol metra, da bi zmenjala denar in kupila knjigo, ker vem, ali pa mislim, da vem, koliko krvi in znoja je bilo pretečeno ne samo med ustvarjanjem te knjige, temveč zgodovine, ki je v njej popisana. In ne samo, da vem, tudi razumem. To je pravzaprav zgodovina lezbištva, ki je samo en del mene, ki je družbeno nesprejemljiv. In zato se mi ne da debatirati z vsakim, ki ima pet minut časa, da bi me zdrkal v glavo. Ni ga konca, kjer se ne bi mogla vsak dan počutiti ogroženo, in redke so debate, v katerih ni napaden vsaj en nepogrešljiv del mene. Zato, ker je v zunanjem svetu z vsako celico mojega telesa nekaj narobe, se mi ne da imeti brezupnih debat z ljudmi, katerih edini problem je, ali bi pred marmelado na kruh namazali puter ali pač ne. In tako kot je s knjigo, je tudi z mano - če je nisi pripravljen spoznati, je pač nisi vreden.

To ni jamranje, ker tu ne jamramo. Ker situacija ni slaba, še slabša je, popolnoma ponorela je. Kar pa je v vsem tem dobro, celo zelo dobro, je, da ko te vržejo v celico, lahko konstantno iščeš način, kako priti iz nje ali pa obsediš v njej in se podrediš sistemu. Morda iz nje ne moreš odkorakati, lahko pa zbereš moč in skoplješ rov do svobode, pa čeprav imaš namesto pravega orodja na razpolago le čajno žličko.

Maja Ličen

Glavni odmor

—

110

»No, pa sej to ni n n nč nenavadnga, da je naša glasna lezba edina pet soco pisala, k je pa foksa tud l le le lezba!« Nives, ki je ravno stopila iz jedilnice in je zadnjo Niki-jevo poved zelo razločno slišala, je vneto in nadvse histerično vskočila v pogovor: »Ti si kreten! Socarca je puručena in ma sina tok starga k mi. Kar se pa glasne lezbe tiče... Stari, prznej, da je najbl razgledana u klasu, kako sploh loh podvomš u to, da bo soco, k veš, da je edini predmet, pr kerm dejansko sodeluje, pisala mn k pet?« Aljaž, ki je pri pogovoru sodeloval tako, da je pri vsaki tretji besedi zazeהל, se je končno prebudil in oglasil: »Ma stari, vuaaah... prznej, da ti je mačka ušeč, pa bo use kul.« Slednji je vsako stvar poskušal rešiti s pojasnitvijo o simpatiziranju ali celo čustveni navezanosti med ljudmi. Lahko bi se reklo, da je njegova mati, ki je psihologinja na centru za adolescentno psihiatrijo, nanj vplivala tako, da je poznal le osnovne psihološke vidike in jih potem po svoje, večkrat s pomočjo gledanja telenovel in podobnih komercialnih serij, razvil v svoje, včasih popolnoma nesmiselne teorije in jih potem pri esejih za sociologijo in filozofijo, pa tudi slovenščino, na preobširno razlagal in temu primerna je bila tudi ocena. Niki se brani Aleševih obtožb tako, da mu pritisne bokso v ramo in z jecljavim glasom pripomne: »Pa od k k k kje te ta ideja, a m am mi mislš, da bi mi bla res loh ušeč bejba s kratkimi lasmi in brez j jo jo jošk?« Nives zopet histerično: »Sorči, sam jih nima nč mn k jst!« Pri tem pa si hitro popravi z zlatimi bleščicami posut dekolte in z vzdignjeno obrvjo pogleda sošolca. Nadaljuje nekoliko manj histerično: »Dej mi razlož, kako nej bi ona pršla do petke brez znanja, če sta pa sam dve možnosti. Praviln pa nepraviln odgovor, halo! A si glup? Kaj, a mislš, da je kr vedla, kaj bo u testu?« Niki sprva nekoliko pre-mišljuje, potem pa jecljavo začne z odgovorom: »Jah pppp pa pa pač nevem, to sss se se nekaj povohajo te bejbe med sabo pa, nn nevem pač tko, sej veš no in pol zih je foksi ta Lona u uušeč in pol zato... Pa sej veš no!« - »Kuga vem? Ma dej, ne zajebavi, a hočs rečt, da mata kej, al kva?« Aleš vskoči: »Ta pogovor ni normaln, js se grem učit psiho, k esej jutr popraulam. Upam, da bota ugotovila, kako je možno, da ena lezba piše soco pet. Sam res ane, ker fenomen!« Nives zbadljivo: »Ma dej, ti psihološki fenomen, ne zajebavi, pejt ja!« Med Nikijem in Nives je zavladala tišina. Lahko bi se reklo tista tišina, ko bi oba hotela spregovoriti, a si ne upata in raje čakata, da tisti drugi pove prvi in tokrat se opogumi pripadnica lepšega spola: »A pol ji jo liže?« - »Ma ja, a ni oo oo oč čitno, a nis vidla, zadnč je s s ss s prstom gor pa dol delala po mizi, to so zih k k kšni uni njihovi posebni znaki. Kao na varjanto pejva pol ss s sek-sat, al kaj jst vem kako one temu pravjo!« Nives počaka kakšno sekundo, potem pa

pazljivo, zdaj že s popolnoma mirnim glasom vpraša: »A pa to misliš, da prou seksajo tko te lezbe al se sam tko drgnejo pa ližejo al kva?« Niki ves vesten in poln znanja brez jecljanja z zagretostjo odgovori: »Pa ja, sej, a nisi še nubenga porniča gledala. Tko grejo ena na drugo, pa tko k dec sam brez mašine, heh!« - »O bed, pa kva vidjo na tem?« - »Ej nevem, očitno jih velik z z zebe hehehehe!« V pogovor vskoči Katarina, njuna bivša sošolka, kajti tretji letnik ponavlja zaradi matematike: »O, biuša sošolčka, kva se pa vidva tko smejeta? Js bi se tud mau smejala, k sm slabe vole, mato sm že v drugo zabila. Jebi ga, sej bom popraula.« Niki jo nekoliko očitajoče pogleda in: »Katka, to si tud polet s s skos govorila, pa se zdey poglej!« - »Dej, ne zajebavi, pač se zgodi, torej zakaj tak smeh?« Niki globoko vdihne in začne z analizo: »Aja, sej veš, Lona pa to ane. S s s seksa s s socarco.« Katarina namršči čelo, obstoji in izdihne kratek: »Kva?« Niki z ekstremno odločnostjo: »Pa ja, lej, to je že usm jasn, sej sta ful očitne. Sej veš, za socarco itak usi govorijo, da je l l lezba, pa še zahaje u take čudne kraje, pa skos je na Metelkovi pa to... Loni je pa kul met petke pr soci, k jo bo šla itak študirat, pa ji to pač nekaj ustreza, n n na navadn.«

Zvonec prehití poglobljeno Nikijevo razlaganje in Katarina odhiti po stopnicah navzgor, Nives pa s sošolcem zavije proti skrajno levi učilnici šole. Pred vrati je že večina sošolk, sošolci pa se še vedno krohotajo in kar se da zavlačujejo v jedilnici. Pred učilnico je tudi Lona, bere nek časopis s precej pisano naslovnico, ki ga nihče od sošolcev prej ni videl. Nives se ji smeje približa in jo s preveč odprtim tonom glasu in preveliko prijaznostjo vpraša: »Ej, Lonica, dej ti men neki povej! Kako ve am...pač lezbijke...seksate!« Lona se rahlo nasmehne, počaka sekundo in izpod čela pogleda sošolko: »Ja miška, kako pa misliš, da seksamo?«

(odlomek)

Maša Cvar

Spremljevalni tekst ob nagrajeni fotografiji s festivala »Dnevi raznolikosti«

—

112

Festival »Dnevi raznolikosti« je potekal med 19. in 23. novembrom 2012 v organizaciji Škuc-LL in Sindikata vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije kot del projekta »Samoorganiziranje ranljivih skupin v sindikatu«. Del festivala je bil tudi natečaj na temo boja proti diskriminaciji.

Avtoportret kot neke vrste refleksija. Kot dokaz samozadostnosti. Kot dokaz samostojnosti. Zreti samemu sebi v oči, skozi objektiv. Iskati sebe. Avtoportret kot dokaz, da ne potrebuješ »Drugega«. Tistega »Drugega« (»Drugi« po Simone de Beauvoir), na katerem gradiš svoj svet; ne potrebuješ objekta, ker si ti sam kot subjekt lahko hkrati sam sebi tudi objekt. Svet je prepreden s podobo ženske kot objekta. Objekta v slasti in lasti moškega. S pomočjo avtoportreta se želim navezati na samostojnost žensk, na edinstvenost, apriornost ženskega obstoja kot temeljnega za našo družbo in za vsakega posameznega individua.

Mary Wollstonecraft je ena izmed pomembnih feministk in v svojem delu »Zagovor pravic ženske« je med drugim zahtevala enakost žensk v izobraževanju. Narava ženske je posledica napačne vzgoje, ki so jo ženskam naložili moški. Izobraženost žensk kot temelj doseganja enakosti. Razum posedujemo vsi, enaki smo. Če imam dolžnosti, mi dajte pravice. Knjiga v mednožju nam lahko govori o boju žensk za pravice, ki nam pripadajo, a so nam bile v preteklosti odvzete oziroma nikoli dane. Govori o boju uma za enakost vseh bitij, ki jim pravimo ljudje. In knjiga v mednožju je hkrati pokazatelj tistega skritega, ki stoji za fizičnim. Kdo, ki seže po ženski, se vpraša o pravicah, o enakosti, o subjektu kot takem? Če boš segel v moje mednožje, boš segel vame. V moje pravice, v mojo družbeno neenakost, v mojo podrejenost, vame kot tisto »Drugo«. Mednožje je na fotografiji zakrito s knjigo. Torej bo tisti, ki bo posegel vame, segel po knjigi kot nosilki nečesa, kar nam je v pomoč pri premagovanju neenakosti.

Ženska je temelj. Je moč. Je ustvarjalka vsega živega. Ona sama že je, je pred vsem drugim. Če s svojim pogledom vstopaš vame, se zavedaj, da vstopaš v nekaj, kar ni tu za tvojo korist in poželjivost, tu stoji zaradi samega sebe. Želim poudariti samozadostnost kot temeljni koncept moderne družbe, samozadostnost in individualnost ženske, ki lahko živi, ustvarja, brez moškega, tako kot lahko umetnik za objekt ustvarjanja vzame sam sebe in s tem ne izrabi tistega »Drugega«.

Fotografija: Maša Cvar

Petra Hrovatin

Spremljevalni tekst ob nagrajeni fotografiji s festivala »Dnevi raznolikosti«

–

114

Plakatna akcija *Kdaj ti bo zmanjkalo lepila?* je bila zasnovana leta 2009 v sklopu evropskega projekta *Protect*, ki sta ga v Sloveniji izvajala *Mirovni inštitut* in društvo *Legebitra* na temo multiple diskriminacije. Znotraj projekta sta tako nastala dva plakata, in sicer dveh oseb, ženske in moškega, polepljenih z nalepkami različnih žaljivk, s sloganom *Kdaj ti bo zmanjkalo lepila?*. Plakata sta bila v juniju in juliju postavljena po oglaševalskih mestih po večjih krajih po Sloveniji, v septembru in oktobru po srednjih šolah ter na naslovnici knjige dr. Romana Kuharja ob zaključku projekta.

Plakat združuje več oblik diskriminacije – homofobijo, rasizem, ksenofobijo ... Preko nalepk in slogana nagovarja posameznike in posameznice v samospraševanje: *Kdaj ti bo zmanjkalo lepila?* – kdaj ti bo zmanjkalo žaljivk, psovok, označb, etiket, ki jih »lepiš« na drugačne? Z nalepkami, polepljenimi na golo kožo, prav tako poudarja, da so za temi označbami resnični ljudje.

Idejna zasnova in oblikovanje: Petra Hrovatin

Fotografija: Nada Žgank / Memento

Lesbo

Politična, socialna in kulturna revija, naslednica fanzina *Lesbozine* (1988) in biltena *Pandora* (1993-1996), sestra časopisa *Lezbnik* (2012).

Je nepridobitnega značaja. Izhaja od leta 1997.

Ustanoviteljica in založnica: *Lezbična sekcija Škuc-LL*

Urednica: Nataša Velikonja

Oblika: Barbara Predan

Sodelavke:

Maša Cvar, Nina Dragičević, Tatjana Greif, Petra Hrovatin, Ksenija Jus, Ana Marija Kanc, Jasna Klančičar, Maja Ličen, Ana Perić, Maja Predatoria, Urška Sterle, Nataša Sukič, Maja Šučur, Suzana Tratnik, Nataša Velikonja, Nada Žgank.

Fotografija na naslovnici: Jasna Klančičar, *Lezbična četrt v Cafe Open*, november 2012.

Naslov uredništva:

Revija LESBO

Metelkova 6, 1000 Ljubljana

Spletna stran: www.ljudmila.org/lesbo

E-pošta: sekcijaskuc@mail.ljudmila.org

Tisk: Stane Peklaj

Id.: DELO, številka 23, 2012, Ljubljana

Tisk te številke je omogočil projekt

PROGRESS. Samoorganiziranje ranljivih skupin.

Program podpira Direktorat za pravosodje Evropske komisije.

Program sofinancirata Društvo Škuc in Sindikat SVIZ.

Vsebina revije seveda ne odraža stališč in mnenja Evropske komisije.

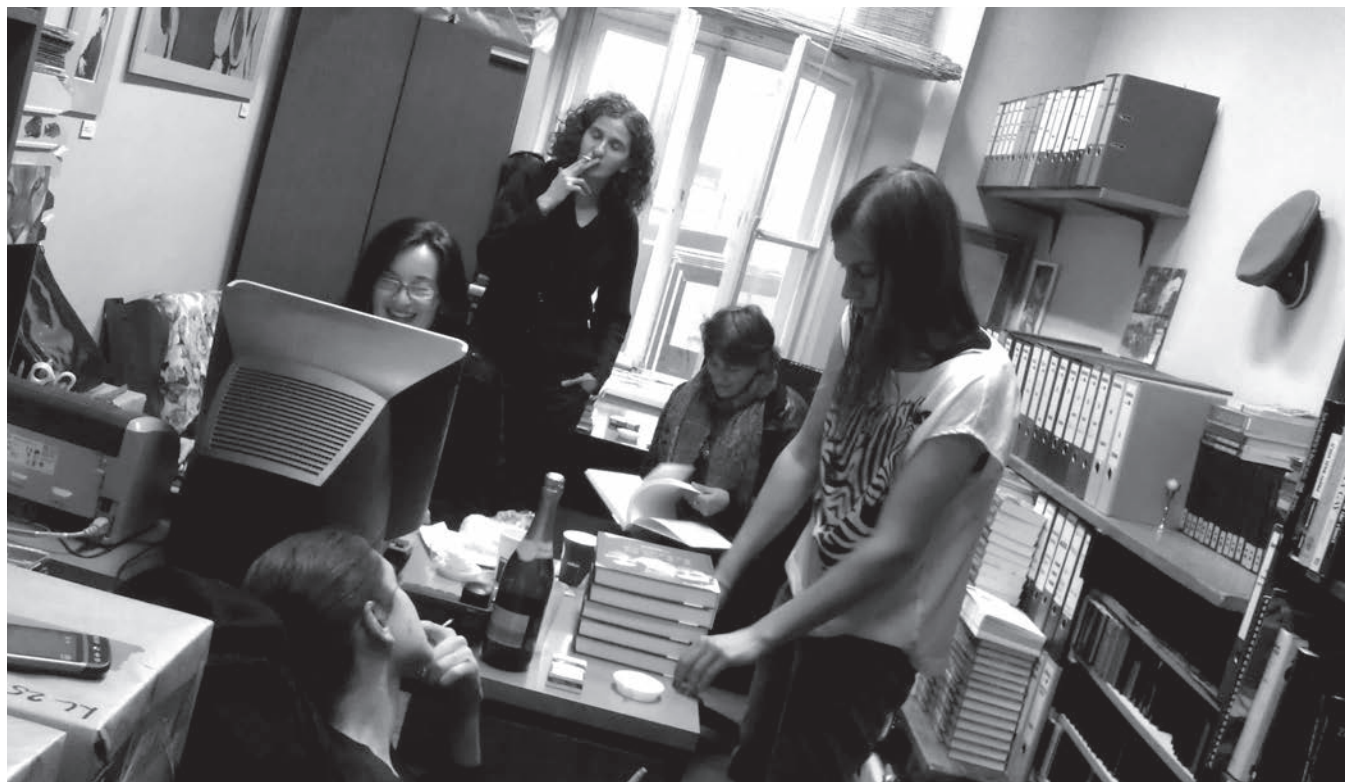
LL

lezbična skupina, ustanovljena leta 1987 kot lezbična sekcija znotraj feministične skupine *Lilit*. Od leta 1988 deluje kot samostojna sekcija pri društvu *Škuc*.

Naslov: *ŠKUC-LL*, Metelkova 6, Ljubljana.

Lezbomanija

Radio Študent, 89,3 Mhz UKV Stereo.

Pisarna LL, ob izidu knjige »LL 25«, oktober 2012, foto **Urška Sterle**.

Založba Vizibilija: lezbična založba pri *Škucu*.

Doslej izšlo:

1. Teresa de Lauretis: FILM IN VIDNO (1998)
2. Nataša Velikonja: ŽEJA (1999)
3. Monique Wittig: ESEJI (2000)
4. K. Hays – Gilpin, D.S. Whitley (ur.): ARHEOLOGIJA SPOLOV (2000)
5. Jeanette Winterson: POMARANČE NISO EDINI SADEŽ (2001)
6. Lillian Faderman: VEČ KOT LJUBEZEN MOŠKIH (2002)
7. Varja Velikonja: KO SE MRTVE PREBUDIMO (2003)
8. Sara Lubej: HLADEN POT (2003)
9. Nataša Velikonja: PLEVEL (2004)
10. Shari Benstock: ŽENSKE Z LEVEGA BREGA (2004)
11. Richard Goldstein: HOMO KONZERVE (2005)
12. Nataša Sukič: DESPERADOSI IN NOMADI (2005)
13. Sarah Schulman: ZAKAJ NISEM REVOLUCIONARKA (2005)
14. Urška Sterle: VRSTA ZA KOSILO (2006)
15. Elizabeth Lapovsky Kennedy, Madeline D. Davis: USNJENI ŠKORNJI, ZLATI ČEVELJCI (2006)
16. Tatjana Greif: ARHEOLOGIJA IN SPOL (2007)
17. Nataša Velikonja: POLJUB OGLEDALA (2007)
18. Colette: ČISTO IN NEČISTO (2008)
19. Nataša Sukič: OTROCI NOČNIH ROŽ (2008)
20. Nataša Velikonja: FRAGMENTI SVOBODE (2008)
21. Laura Cottingham: LEZBIJKE SMO TAKO ŠIK... (2009)
22. Djuna Barnes: DAMSKI ALMANAH (2009)
23. Andrea Weiss: VAMPIRKE IN VIJOLICE (2010)
24. Petra Hrovatin: MEDNOŽJE MISLI (2010)
25. Nataša Sukič: MOLJI ŽIVIJO V PRAHU (2010)
26. Urška Sterle: VEČNO VOJNO STANJE (2010)
27. Renee Vivien: PRIKAZALA SE MI JE ŽENSKA (2011)
28. Nataša Velikonja: LEZBIČNI BAR (2011)
29. Tatjana Greif: SKOZI RAZBITO STEKLO (2011)
30. Nataša Velikonja, Tatjana Greif: LEZBIČNA SEKCIJA LL (2012)
31. Audre Lorde: ZAMI (2012)
32. Suzana Tratnik: ZBIRKA ESEJEV (2013)
33. Maja Predatoria: KAKŠEN OKUS IMA VČERAJ (2013)

Monokel

www.klubmonokel.com

Odprto v petkih od 23. ure dalje.

Masarykova 24, Ljubljana

Lezbična knjižnica

Izposoja: četrtek in petek, od 15. do 19. ure.

Julija in avgusta zaprto.

Naslov: Lezbična knjižnica, Metelkova 6, 1000 Ljubljana.

Lezbična knjižnica, ob izidu knjige »LL 25«, oktober 2012, foto Urška Sterle.

Fotografija **Nataša Velikonja**, junij 2012: stavba poleg *Cafe Open*